

NPAIS JAUNĀ STRATĒGIJA:

CEĻĀ UZ MŪSDIENĪGU
ATBALSTA SISTĒMU
KATRAM BĒRNAM

NODIBINĀJUMS "FONDS PLECS"

Pētījums izpildīts un finansēts, pamatojoties uz iepirkuma “Nepilngadīgo personu atbalsta procesu izpēte un IKT attīstības priekšlikumi” rezultātā 2019. gada 20. decembrī starp Labklājības ministriju, Iekšlietu ministrijas Informācijas centru un Nodibinājumu “Fonds PLECS” noslēgto līgumu “Par nepilngadīgo personu atbalsta procesu izpēti un IKT attīstības priekšlikumu izstrādi”.

PASŪTĪTĀJS:

**Labklājības ministrija
un Iekšlietu ministrijas
Informācijas centrs**

IZPILDĪTĀJS:

**nodibinājums “Fonds PLECS”,
SIA “Digital Holding”**

AUTORI:

**Kristīne Dambe, Jānis Erts,
Aiva Švēde**

Šī pētījuma saturs un tajā paustie viedokļi atspoguļo tikai autoru nostāju. Pievienojot norādi uz pētījumu, atļauta pētījumā iekļautās informācijas citēšana.

SATURS

4	TEKSTĀ LIETOTIE SAĪSINĀJUMI UN PASKAIDROJUMI
5	KOPSAVILKUMS
7	ESOŠĀ NPAIS IZVĒRTĒJUMS
9	NPAIS JAUNĀ STRATĒGIJA
11	JAUNĀS SISTĒMAS UZBŪVES KONCEPTS
12	SISTĒMAS ATTĪSTĪŠANAI NEPIECIEŠAMĀS RĪCĪBPOLITIKAS IZMAIŅAS
12	NĀKAMIE SOĻI SISTĒMAS ATTĪSTĪBĀ
14	1. IEVADS UN KONTEKSTS
15	KAS IR NPAIS UN KĀPĒC TAS IR IZVEIDOTS?
15	KĀPĒC NEPIECIEŠAMA JAUNA STRATĒGIJA?
16	STRATĒGIJAS IZSTRĀDES DARBA UZDEVUMI UN PIEEJA
17	2. ESOŠĀ NPAIS UZBŪVE UN GALVENĀS IDENTIFICĒTĀS PROBLĒMAS
18	KĀDOS GADĪJUMOS NPAIS NONĀK INFORMĀCIJA PAR BĒRNU?
20	KĀDA VEIDA INFORMĀCIJU PAR BĒRNU ŠOBRĪD APKOPO NPAIS?
20	ESOŠIE NPAIS LIETOTĀJI NAV TIE, KAS PIRMIE VAR PAMANĪT BĒRNA PROBLĒMAS
21	ESOŠAIS TEHNOĻĪSKAIS SISTĒMAS RISINĀJUMS
23	3. JAUNĀS NPAIS SISTĒMAS MĒRĶI
24	ČETRI JAUNI STRATĒĢISKIE MĒRĶI, KAS RISINA RĪCĪBPOLITIKAS PROBLĒMAS
31	4. JAUNĀS SISTĒMAS UZBŪVES KONCEPTS
32	KĀDIEM DATIEM JĀPARĀDĀS JAUNAJĀ SISTĒMĀ?
35	KAM IR JĀBŪT JAUNĀS SISTĒMAS LIETOTĀJIEM?
44	TEHNOĻĪSKO IESPĒJU UN NEPIECIEŠAMĪBU IZVĒRTĒJUMS
46	5. RISINĀMIE RĪCĪBPOLITIKAS JAUTĀJUMI, LAI IZVEIDOTU UN IEVIESTU JAUNO SISTĒMU
48	1. VIRZIENS: SKAIDRI DEFINĒTA KATRAS INSTITŪCIJAS ATBILDĪBA UN SAVSTARPĒJĀS SADARBĪBAS PROCESS
51	2. VIRZIENS: VIENOTA PIEEJA BĒRNA RISKU UN VAJADZĪBU NOVĒRTĒJUMĀ, IETVEROT AGRĪNO PREVENCIJU
55	3. VIRZIENS: IZTRŪKSTOŠO ĶĒDES POSMU INTEGRĀCIJA SISTĒMĀ
59	4. VIRZIENS: SKAIDRĪBA PAR BĒRNU TIESĪBU SISTĒMAS ARHITEKTŪRU
60	6. SISTĒMAS TURPMĀKĀ ATTĪSTĪBA
62	BIBLIOGRĀFIJA
63	PIELIKUMI

TEKSTĀ LIETOTIE SAĪSINĀJUMI UN PASKAIDROJUMI

- AGIS** – Audžugimeņu informācijas sistēma
- BARIS** – Rīgas bāriņtiesu informācijas sistēma
- leM IC** – Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs
- IKVD** – Izglītības kvalitātes valsts dienests
- IZM** – Izglītības un zinātnes ministrija
- LM** – Labklājības ministrija
- NPAIS** – Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēma
- NVD** – Nacionālais veselības dienests
- PKC** – Pārresoru koordinācijas centrs
- PMLP** – Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde
- MK** – Ministru kabinets
- SIVA** – Sabiedrības informācijas valsts aģentūra
- SOPA** – Sociālās palīdzības administrēšanas sistēma
- SPKC** – Slimību profilakses un kontroles centrs
- TM** – Tieslietu ministrija
- VARAM** – Vides un reģionālās attīstības ministrija
- VBTAI** – Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija
- VDEĀK** – Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu Valsts komisija
- VIIS** – Valsts izglītības informācijas sistēma
- VM** – Veselības ministrija
- VP** – Valsts policija

KOPSAVILKUMS

Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmu (turpmāk tekstā – NPAIS) izveidoja 2009. gadā, lai tā kā ikdienā lietojama sistēma veicinātu bērnu tiesību aizsardzībā iesaistīto institūciju sadarbību un atvieglotu informācijas apstrādi un apriti. Bija iecerēts, ka NPAIS sniegtie dati arī palīdzēs atklāt un novērst bērnu tiesību aizsardzības jomas vājos posmus – nodrošinās, ka neviens bērns “nepazūd sistēmā” un ka bērna vajadzības tiek laicīgi pamanītas un risinātas.

Diemžēl Latvijas Republikas tiesībsarga 2018. gada atzinumā (Latvijas Republikas tiesībsargs, 2018) secināts, ka sistēmai ir virkne trūkumu, kuru dēļ tā nesasniedz izvirzītos mērķus. Sistēma ilgstoši netika izmantota

ikdienas darbā, informācija netika ievadīta un ievadītā informācija mēdza neatbilst faktiskajiem apstākļiem.

Lai meklētu risinājumus identificētajām problēmām, Labklājības ministrija izveidoja starpinstitucionālo darba grupu (turpmāk – NPAIS darba grupa), kurā iesaistīti pārstāvji no visām ar bērnu politiku saistītajām institūcijām. Lai šo darba grupu atbalstītu, 2019. gada 20. decembrī starp Labklājības ministriju, Iekšlietu ministrijas Informācijas centru un Nodibinājumu “Fonds PLECS” (turpmāk PLECS) tika noslēgts līgums “Par nepilngadīgo personu atbalsta procesu izpēti un IKT attīstības priekšlikumu izstrādi”. Sadarbības galvenais mērķis ir NPAIS pilnveide un darba grupas atbalsts risinājumu formulēšanā.

Galvenie darba uzdevumi kopsavilkumā ietvēra:

- NPAIS stratēģisko mērķu precizēšanu – vai agrīnās prevencijas nolūkos sistēmā iekļaujama informācija par visiem Latvijas bērniem.
- Esošās sistēmas funkcionalitātes izvērtējumu un jauna redzējuma piedāvājumu tam, kā sistēmai būtu nākotnē jāstrādā, lai sasniegtu precizētos mērķus.
- Esošās sistēmas tehnoloģisko novērtējumu – vai mērķu sasniegšana iespējama, uzlabojot esošo sistēmu, vai jāveido jauna.

Lai izstrādātu stratēģiju, veicām esošās sistēmas tehnoloģisko novērtējumu un literatūras izpēti. Norisinājās arī regulāras diskusijas ar NPAIS lietotājiem un NPAIS darba grupu. Papildus tika veikts esošo risku instrumentu salīdzinošā analīze un tika izstrādāts un testēts ieviešamās sistēmas konceptuālais prototips.

ESOŠĀ NPAIS IZVĒRTĒJUMS

ESOŠAIS NPAIS IETVARS NEĻAUJ AGRĪNI PAMANĪT UN RISINĀT BĒRNU VAJADZĪBAS

Analizējot esošo NPAIS regulējošo ietvaru – t.i., kādos gadījumos un kādi dati par bērnu nonāk sistēmā, kā arī, kādas institūcijas ir šo datu ievadītāji un lietotāji – skaidri redzams, ka šobrīd sistēma lietojama ļoti ierobežotos gadījumos un nesasniedz tās izveides mērķi – agrīnu bērna vajadzību pamanīšanu un risināšanu. NPAIS dati sāk atspoguļoties tikai tad, kad bērns jau ir piedzīvojis būtisku traumu, piemēram, vardarbību vai novārtā pamešanu. Pietrūkst būtisku pamatdatu, kas ļautu sistēmu lietot gadījumu vadībā, kā arī agrīnās prevencijas vai bērnu politikas analīzes nolūkos. Turklāt, neskatoties uz normatīvo aktu prasībām, pat prasītie dati ne vienmēr tiek ievadīti.

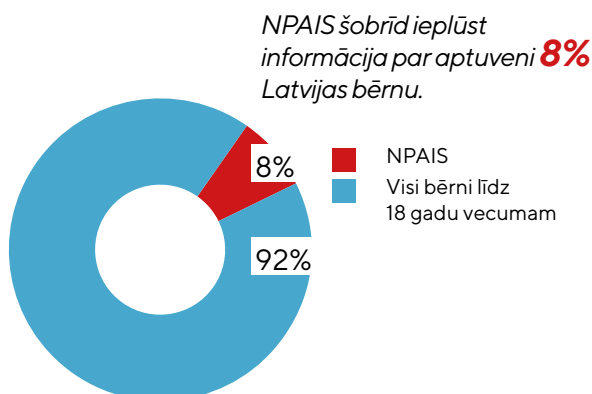
Sistēmas lietotāji pārsvarā ir institūcijas, kuras nodrošina sekundāro un terciāro prevenciju – Valsts un pašvaldības

policija, Bāriņtiesa, Sociālais dienests, Valsts probācijas dienests u.c. Informācijas sniedzēju un sistēmas lietotāju vidū iztrūkst tās iestādes, kuras bērna problēmas var pamanīt pirmās – iestādes no izglītības un veselības jomām.

Statistika par bērnu skaitu, kuriem šobrīd ir aktīvas kartītes sistēmā, atspoguļo gan NPAIS šī brīža ierobežoto tvērumu, gan faktu, ka ne visa paredzētā informācija tiek praksē ievadīta. Šobrīd NPAIS ir informācija par aptuveni 28 000 no 360 000 Latvijas bērnu, kas ir aptuveni 8% no visiem bērniem Latvijā (skat. attēlu Nr. 1 – a). Šie pārsvarā ir vecāka vecuma bērni: 57% bērnu ir vecumā virs 12 gadiem (attēls Nr. 1 – b).

BĒRNI NPAIS NO VISIEM BĒRNIEM LATVIJĀ

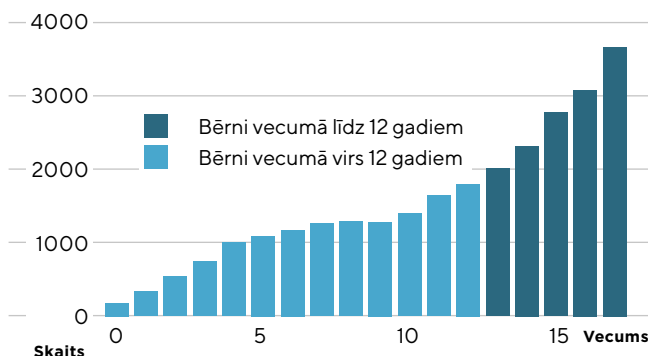
ATTĒLS NR. 1 – a

Avots: Iekšlietu ministrijas dati par NPAIS aktīvajām kartītēm (08.12.2020), CSP dati; PLECA analīze.

BĒRNU SKAITS NPAIS ATKARĪBĀ NO VECUMA

ATTĒLS NR. 1 – b

Avots: Iekšlietu ministrijas dati par NPAIS aktīvajām kartītēm (08.12.2020), CSP dati; PLECA analīze.

NPAIS TEHNOLOĢISKAIS RISINĀJUMS IR NOVECOJIS

No tehnoloģiskā viedokļa sistēma ir novecojusi un lietotājam nedraudzīga. Tas izskaidro, kāpēc daudzas iestādes praksē neievada informāciju, bet lieto citas sistēmas (attēls Nr. 2). Tehnoloģijas ir attīstījušās kopš

NPAIS ieviešanas pirms vairāk nekā 10 gadiem, tāpēc ir nepieciešams atrast risinājumus, lai varētu pāriet uz lietotājam ērtāku un mūsdienīgāku sistēmu.

NPAIS TEHNOLOĢISKAIS RISINĀJUMS IR NOVECOJIS

ATTĒLS NR. 2

Avots: Iekšlietu ministrija,
NPAIS rokasgrāmata

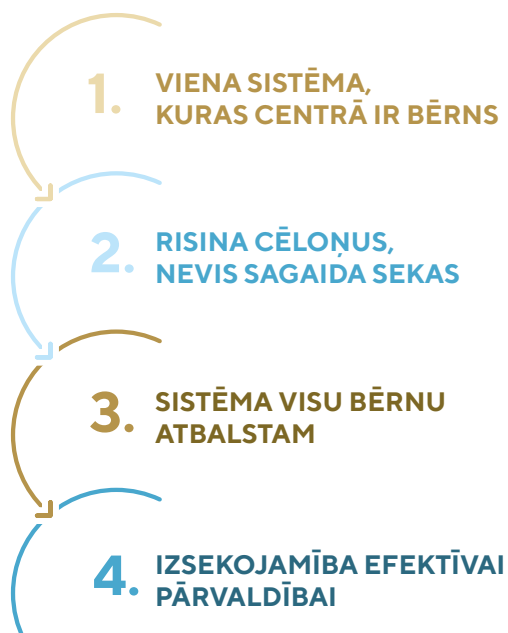
NPAIS JAUNĀ STRATĒGIJA

Izvērtējot, kā attīstāms NPAIS, kopā ar darba grupu – pieredzējušiem esošās NPAIS sistēmas lietotājiem un valsts bērnu politikas veidotājiem – izvirzījām mērķus, kuri jaunajai informācijas sistēmai būtu jāsasniedz. Šie mērķi

iet roku rokā ar šobrīd valstiski virzītajām pārmaiņām bērnu politikā un bērnu labbūtības sistēmā kopumā, kā arī iemieso mūsdienīgas bērnu atbalsta sistēmas pamatprincipus (attēls Nr. 3).

JAUNĀ NPAIS SASNIEDZAMIE MĒRĶI

ATTĒLS NR. 3

Avots: PLECS

Dati jāstrukturē ap bērna vajadzībām, nevis konkrētu iestāžu un jomu kompetencēm, lai esošās 5 jomas (izglītība, veselība, labklājība, iekšlietas, tieslietas) virzītu uz vienotu redzējumu par bērna vajadzībām (bērna labbūtības sistēmu).

Riska vadībā balstīta sistēma, kas ļauj agrīni ieraudzīt potenciālos riska faktorus bērna attīstībai un dzīvībai. Visefektīvāk, ātrāk un lētāk strādā tieši pierādījumus balstītas agrīnās intervences.

Sistēma lietojama visu bērnu un to vecāku atbalstam, sākot jau ar agrīnās prevencijas līmeni (nevis tikai paaugstināta/augsta riska grupām kā šobrīd).

Sniedz analītiku iestāžu, pašvaldību un valsts līmenī, lai palīdzētu izvērtēt bērnu atbalsta sistēmas efektivitāti un plānot resursus iestāžu, pašvaldību, jomu un valsts līmenī.

SISTĒMA, KURAS CENTRĀ IR BĒRNS

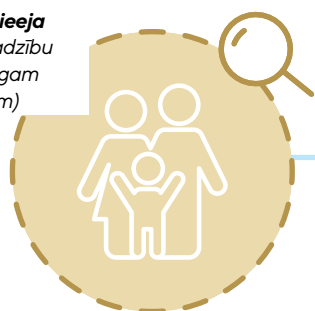
Attīstot NPAIS, būtu iespējams spert mērķtiecīgus soļus pārejai no piecām bērnu atbalsta sistēmām (veselība, izglītība, labklājība, iekšlietas un tieslietas) uz vienu sistēmu, kuras centrā ir bērns un kura nodrošina gan skaidri

definētu un saprotamu starpinstitūciju sadarbību, gan sadarbību vienota mērķa – bērna vajadzību – vārdā (attēls Nr. 4).

NO PIECĀM SISTĒMĀM UZ VIENU SISTĒMU, KURAS CENTRĀ IR BĒRNS.

ATTĒLS NR. 4

Vienota pieeja
bērnu vajadzību
monitoringam
(skrīningam)

Sistēmas tulks
(Vienotais riska
izvērtējums)

LABKLĀJĪBA

VESELĪBA

IZGLITĪBA

TIESLIETAS

IEKŠLIETAS

NPAIS
Centrālā
starpnozarū
gadījumu
vadības sistēma

Avots: PLECS

Runājot par ikdienas darbu ar katru bērnu individuāli, NPAIS kalpotu kā efektīva, mūsdienīga centrālā starpnozarū bērna gadījumu vadības sistēma, kuras centrā ir bērns, kas ir risku vadībā balstīta un kuru lieto nozīmīgajās institūcijās, it īpaši tās, kuras bērna potenciālās vajadzības var ieraudzīt visātrāk (izglītība, veselība).

Šādas sistēmas attīstīšana varētu palīdzēt spēcīnāt un vienot esošo bērnu tiesību aizsardzības sistēmu, it īpaši, lai nodrošinātu, ka:

- praksē notiek visu atbalstošo un bērnu attīstību veicinošo (formālo un neformālo) institūciju efektīva sadarbība;
- ir iespēja novērst sistēmas procesu dublēšanos;
- problēmas tiek agrīni identificētas un saskaņoti risinātas ar pierādījumos balstītām metodēm.

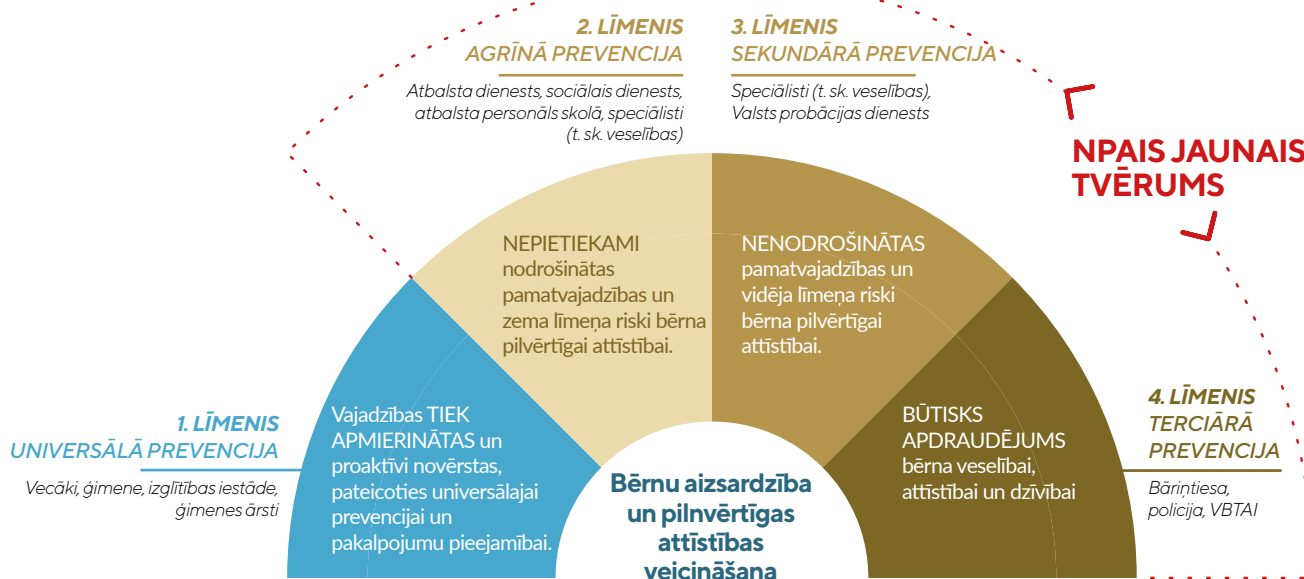
SISTĒMA VISU BĒRNU ATBALSTAM, KAS AGRĪNI PAMANA UN RISINA PROBLĒMAS

Lai sasniegtu mērķi NPAIS integrēt agrīnās preventijas līmeni, NPAIS ir stratēģiski pārveidojama par sistēmu visu bērnu atbalstam – tajā tiktu apkopota informācija par

visiem bērniem, kam nepieciešams papildu atbalsts ārpus universālajiem pakalpojumiem (attēls Nr. 5).

SISTĒMA VISU BĒRNU ATBALSTAM.

ATTĒLS NR. 5

Avots: PLECS, balstīts
(Lancashire Safeguarding
Boards, 2018).

STARPINSTITŪCIJU SADARBĪBA UN INFORMĀCIJAS APRITE

Rikoties uzreiz 4. līmenī, ja ir aizdomas par būtisku risku bērna veselībai un attīstībai

JAUNĀS SISTĒMAS UZBŪVES KONCEPTS

Lai sasniegtu jaunus izvirzītos mērķus, nepieciešams fundamentāli pārveidot gan to, kādus datus NPAIS apkopo, gan to, kā šie dati tiek atspoguļoti lietotājam, tāpēc risinājumu izstrādes ietvaros tika izveidots sistēmas konceptuālais modelis:

- Lai nodrošinātu, ka sistēmas centrā ir bērns, dati un informācija par bērnu tiek atspoguļota, ņemot vērā bērna vajadzības un riskus, nevis to, kāda veida institūcijas redzeslokā bērns nonācis (t.i. netiek radīts modulis konkrētai institūcijai). Esošā informācija tiek apkopota vizualizācijās, kas ļauj ātri un uzskatāmi redzēt informāciju gan par bērna dzīvesgājumu, gan – vajadzībām un riskiem.

- Lai nodrošinātu vienotu pieeju gadījumu vadībā un atvieglotu starpinstitucionālo sadarbību, sistēmā iebūvēts vienots process, kurā tiek veikta gadījumu vadība, identificēti riski un bērna atbalsta vajadzības, sastādīti atbalsta plāni un pārskatāmā formātā veiktas citas nepieciešamās darbības.
- Lai nodrošinātu risku vadībā balstītu pieeju, sistēmas centrā ir bērna un ģimenes esošo riska novērtējumu kopskats.

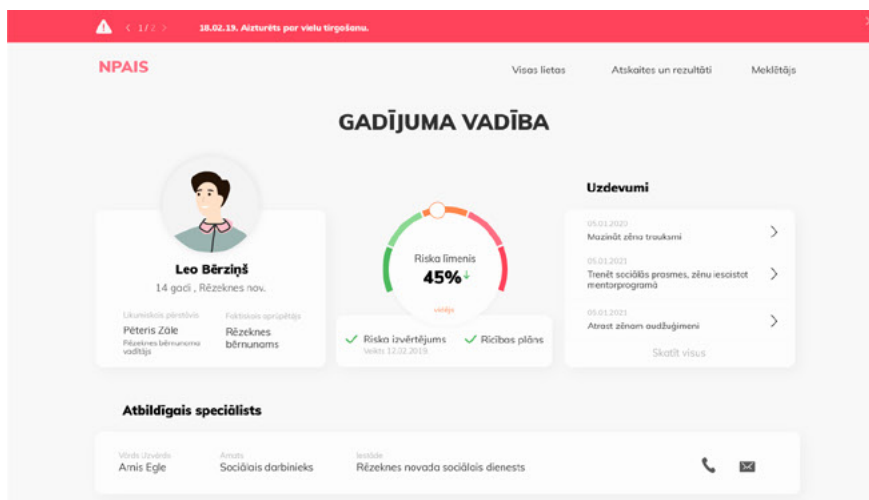
JAUNĀS SISTĒMAS KONCEPTUĀLAIS PROTOTIPS TESTĒŠANAS LAIKĀ GUVĀ LIELU ATSAUCĪBU

Sistēmas konceptuālā uzbūve tika vizualizēta agrīnā prototipā un testēta ar lietotājiem (attēls Nr.6).

Prototipa testēšanas laikā dalībnieki atzinīgi novērtēja kopējo pieeju un atbalstīja šādas sistēmas ieviešanu (attēls Nr. 7). Pēdējās fāzes prototipa modelis pieejams [šeit](#).

JAUNĀS GADĪJUMU VADĪBAS SISTĒMAS UZBŪVES AGRĪNĀ PROTOTIPA DAĻA.

ATTĒLS NR. 6

Avots: PLECS

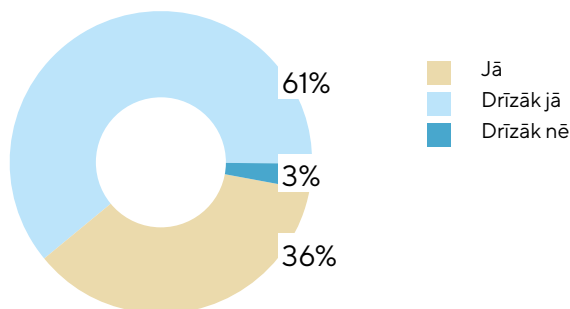
VIENNOZĪMĪGS NPAIS DARBA GRUPAS ATBALSTS JAUNĀS SISTĒMAS PIEEJAI.

ATTĒLS NR. 7

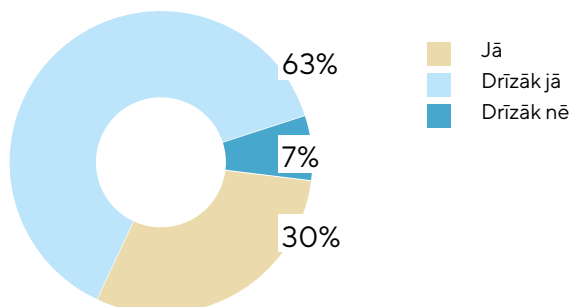
97% pozitīvi novērtēja
KONCEPTUĀLO prototipu

- visa informācija ir **vienkopus**, ir redzama kontaktinformācija par informācijas sniedzēju;
- ātra informācijas **pieejamība**, bezpieprasījumiem, kas nodrošina sadarbības pirmo līmeni – apmaiņu ar informāciju;
- **lietojamība**;
- labi **pārskatāma un secīga** informācija par darbībām, atbildīgajiem – ļauj izsekot, kas ar bērnu ir noticis;
- **centrā bērns**, nevis institūcijas;
- redzama katras **institūcijas iesaiste** bērna dzīvē;
- iespēja **ātri sazināties** ar ieraksta veicēju;
- tīktu **ietaupīts laiks un resursi**

Vai prototipā piedāvātais risinājums atvieglotu sadarbību ar citām iestādēm?

Vai piedāvātais risinājums palīdz ātrāk ieraudzīt nākošās darbības, termiņus, prioritātes un atbildīgos?

Avots: PLECS Inovāciju vienība

Skaidra, pārskatāma sistēma, redzami secīgi notikumi, iesaistītās personas.
Izskatās ļoti pārdomāti un lietošanai noderīgi!

Prototipa intervijas dalībnieks

JAUNĀS SISTĒMAS LIETOTĀJI

Lai NPAIS kļūtu par efektīvu un praktisku starpnozaru gadījumu vadības sistēmu, veicamas izmaiņas arī lietotāju skaitā un to piekļuvei dažāda veida datiem. Gadījuma vadības līmenī plānots pievienot lietotājus no izglītības un veselības jomām. Saistībā ar lietotāju piekļuves tiesībām, piedāvājam piecu līmeņu lietotāju kategorizāciju:

- **1. līmenis: GALVENIE LIETOTĀJI** – piekļuve detalizētajiem datiem, kas nepieciešami darbā ar bērnu.
- **2. līmenis: ATBALSTA SPECIĀLISTI** – iespēja piekļūt kopējai informācijai un redzēt detalizētos novērtējumus un citu informāciju tikai ar gadījuma vadītāja/galvenā lietotāja atļauju.
- **3. līmenis: VADĪBAS LĪMENIS** – nodaļu un iestāžu vadītājiem ir pieeja pārraudzības informācijai, kas nepieciešama gadījumu risināšanas procesa uzraudzībai;
- **4. līmenis: PĀRVALDĪBAS LĪMENIS** – dati redzami apkopotā veidā iestādes, pašvaldības, jomas vai valsts līmenī, sniedzot iespēju novērtēt kopējo situāciju un sistēmas efektivitāti.
- **5. līmenis: TEHNISKAIS LĪMENIS** – atsevišķas iestādes, kas var piekļūt minimāliem datiem konkrētu funkciju veikšanai.

KĀDAM JĀBŪT TEHNOLOĢISKAJAM RISINĀJUMAM?

Veicot tagadējās NPAIS sistēmas analīzi, tika secināts, ka esošais risinājums ir novecojis, un nepieciešams jauns risinājums. Esošais risinājums neatbilst vairākiem modernu tehnoloģisko risinājumu priekšnosacījumiem un neļauj izveidot jaunus datu savienojumus un pielāgot sistēmu mūsdienu lietotāju paradumiem.

Jaunā sistēma jāveido saskaņā ar valsts pārvaldes pilnveidojošu attīstības projektu īstenošanas principiem. It īpaši jānodrošina, ka tehnoloģiskais risinājums pieļauj sistēmas koplietošanu ar citu institūciju sistēmām, izmanto programmatiski pieejamas saskarnes, nodrošina pieejamību jebkur un no jebkuras ierīces un izmanto tipveida arhitektūru.

SISTĒMAS ATTĪSTĪŠANAI NEPIECIEŠAMĀS RĪCĪBPOLITIKAS IZMAIŅAS

Kamēr vairāki rīcībpolitikas un sistēmas jautājumi nav atrisināti konceptuāli, NPAIS tālākā virzība nav loģiska.

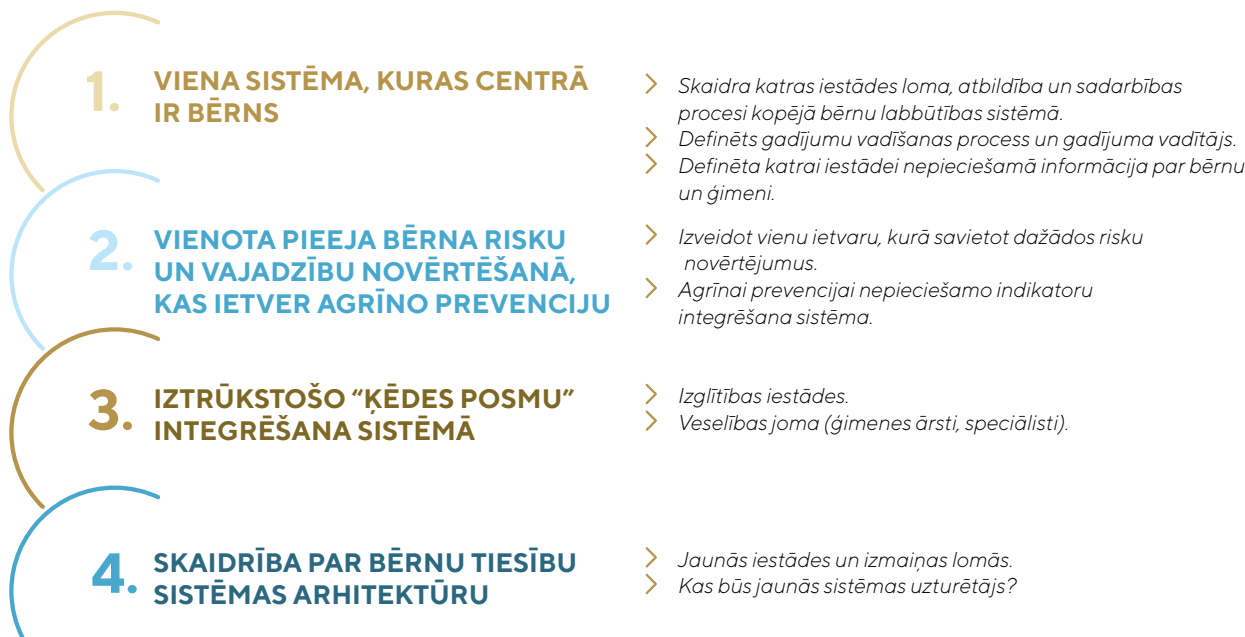
Prototipa intervijas dalībnieks

Piedāvātais un darba grupas atbalstītais NPAIS stratēģiskais attīstības virziens ir ambiciozs: tam nepieciešama fundamentāla NPAIS pārbūve saturiski, normatīvi, funkcionāli un tehnoloģiski. Lai sistēmu

praktiski tālāk attīstītu un ieviestu, nākamajā fāzē jāatrisina vairāki rīcībpolitikas jautājumi (attēls Nr. 8). Atbildes uz šiem jautājumiem noteiks sistēmas precīzo datu modeli, lietotājus un pārvaldību.

RISINĀMIE RĪCĪBPOLITIKAS JAUTĀJUMI.

ATTĒLS NR. 8

Avots: PLECS

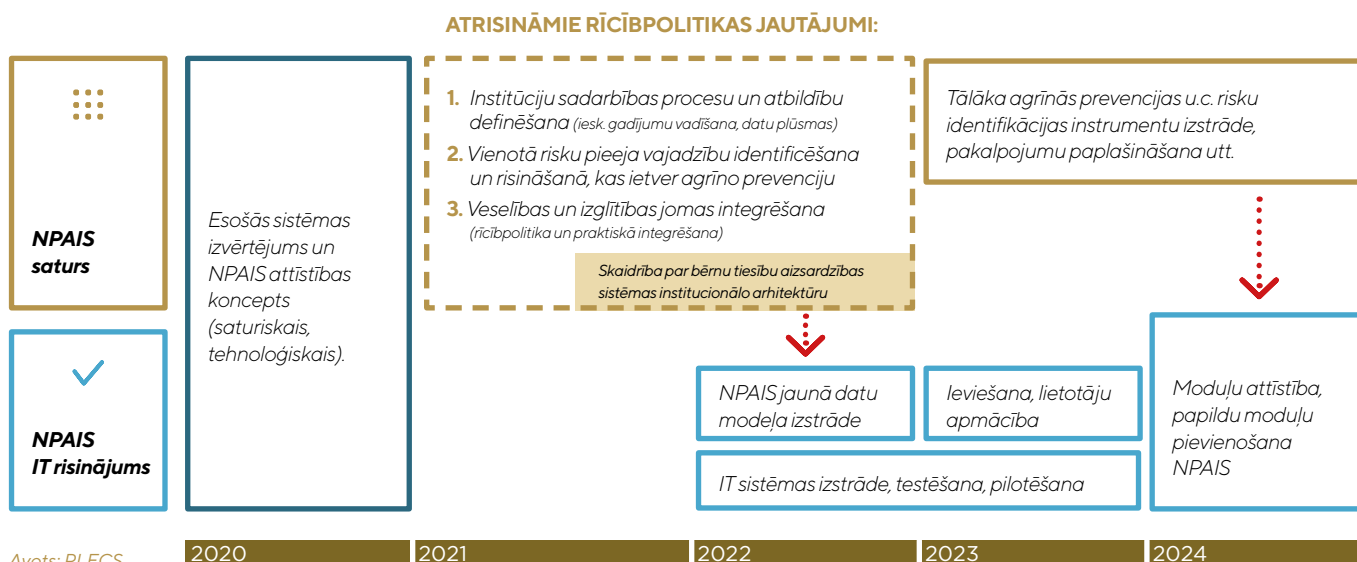
NĀKAMIE SOĻI SISTĒMAS ATTĪSTĪBĀ

Lai jaunā sistēma būtu pilnībā funkcionējoša 2024. gadā, līdz minētajam laikam jāspēr virkne soļu (attēls Nr. 9):

- > Nākamo 1,5–2 gadu laikā pakāpeniski jārisina būtiskākie rīcībpolitikas jautājumi, uz kuru bāzes detalizēti veidojams jaunās sistēmas datu modelis – gan gadījumu vadības, gan pārvaldības līmenī.
- > 2022.–2023. gada laikā jaunā sistēma jāizstrādā, jātestē un jāpilotē.
- > 2023.–2024. gada laikā jāveic lietotāju apmācības (ieskaitot nepieciešamo apmācību e-moduļu izstrādi), jo efektīva ieviešana ir viens no svarīgākajiem sistēmas veiksmes stūrakmeņiem.

NPAIS TURPMĀKĀS ATTĪSTĪBAS SECĪBA.

ATTĒLS NR. 9

Avots: PLECS

Līdz jaunās sistēmas ieviešanai NPAIS darbotos tagadējā veidolā un saturā.

Lai precizētu, kurš būs atbildīgs par sistēmu pēc 2024. gada, nepieciešama skaidrība par Latvijas bērnu tiesību aizsardzības sistēmas institucionālo arhitektūru, jo īpaši:

- kura iestāde būs sistēmas praktiskais pārzinis – būs atbildīgs par sistēmas funkcionēšanu, satura kvalitāti, datu ievadi, lietotāju apmācībām utt.
- kura ministrija vai ministrijas/iestādes būs atbildīgas par sistēmas attīstībai nepieciešamās rīcībpolitikas attīstību un koordinēšanu.

Laika posmā līdz sistēmas ieviešanai atbildīgs par esošo sistēmu ir leklīeto ministrijas Informācijas centrs.

1

IEVADS UN KONTEKSTS

- NPAIS IZVEIDES MĒRĶIS BIJA VEICINĀT STARPINSTITŪCIJU SADARBĪBU,
- lai darbs ar bērnu un ģimeni tiktu uzsākts savlaicīgāk un veikts maksimāli efektīvi, izmantojot vairāku institūciju rīcībā esošos resursus. Tika iecerēts arī,
- ka NPAIS varētu palīdzēt atklāt vājos posmus bērnu tiesību aizsardzības jomā.

Diemžēl Latvijas Republikas tiesībsargs 2018. gada atzinumā secināja, ka sistēmai ir virkne trūkumu, kuru dēļ tās sniegtās iespējas netiek pilnvērtīgi izmantotas un izvirzītie mērķi netiek sasniegti. Lai meklētu risinājumus identificētajām problēmām, tika izveidota starpinstitucionāla darba grupa.

Šis pētījums tapis, lai atbalstītu šo darba grupu. Pētījuma ietvaros gan precizēti NPAIS stratēģiskie mērķi, gan izvērtēta esošās sistēmas funkcionalitāte un piedāvāts redzējums tam, kā jaunajai sistēmai būtu jāstrādā.

KAS IR NPAIS UN KĀPĒC TAS IR IZVEIDOTS?

NPAIS mērķis ir veicināt bērnu tiesību un interešu aizsardzību, nodrošinot nepieciešamās informācijas apstrādi un sekmējot starpinstitūciju sadarbību.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma otrā daļa

NPAIS ir informācijas sistēma, kuras izstrāde tika uzsākta 2009. gadā ar mērķi sekmēt starpinstitūciju sadarbību, gan risinot individuālos bērnu tiesību neievērošanas un aizsardzības gadījumus, gan apkopojot informāciju par tiem pārvaldības līmenī. Bija iecerēts, ka ar NPAIS palīdzību darbs ar bērnu un ģimeni tiktu uzsākts savlaicīgāk, un NPAIS arī palīdzētu atklāt vājos posmus bērnu tiesību aizsardzības jomā. Sistēmā bija paredzēts iekļaut bērnu tiesību aizsardzībai nepieciešamo informāciju, integrējot valsts un pašvaldību institūciju, kā arī ārstniecības personu

informāciju par nepilngadīgajiem, kuriem vajadzīgs atbalsts, un gadījumiem, kad veicami preventīvi pasākumi bērnu tiesību aizsardzībai (Bērnu tiesību aizsardzības likuma 67.2 panta pirmā daļa).

NPAIS ir valsts informācijas sistēmas "Integrētā iekšlietu informācijas sistēma" sastāvdaļa¹. Savukārt sistēmas "Integrētā iekšlietu informācijas sistēma" pārzinis un turētājs ir Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs.

KĀPĒC NEPIECIEŠAMA JAUNA STRATĒGIJA?

Lai gan NPAIS ir platforma, uz kuras bāzes var attīstīt efektīvu prevencijas sistēmu informācijas apmaiņai starp dažādu jomu speciālistiem, diemžēl esošajā veidolā tas nav sasniedzis tam izvirzītos mērķus. Latvijas Republikas Tiesībsarga 2018. gada atzinumā² identificēta virkne trūkumu, kas saistās gan ar sistēmas saturu un tehnoloģisko izpildījumu, gan ar ilgstošu sistēmas neizmantošanu ikdienas darbā un ievadītās informācijas neatbilstību faktiskajiem apstākļiem.

Līdz šim NPAIS pārzinis un turētājs bijis Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs (turpmāk: IeM IC), kura kompetencē galvenokārt ietilpst sistēmas tehniskais nodrošinājums. IeM IC neuzrauga normatīvo aktu ievērošanu bērnu tiesību aizsardzības jomā, savukārt tas ir nepieciešams, lai pilnvērtīgi un efektīvi īstenotu NPAIS pārziņa uzdevumus – metodisko vadību, uzraudzību un kontroli.

Tāpēc, lai novērstu Latvijas Republikas Tiesībsarga konstatētos trūkumus NPAIS darbībā, atbildīgās ministrijas vienojās, ka turpmāk šīs sistēmas uzraudzība jāveic Labklājības ministrijai.³ Lai kvalitatīvāk izvērtētu NPAIS līdzšinējās darbības un iespējas to efektīvizēt, Labklājības ministrija izveidoja starpinstitucionālu NPAIS darba grupu. NPAIS darba grupā ir iesaistīti pārstāvji no Labklājības ministrijas, Latvijas bāriņtiesu darbinieku asociācijas, Latvijas Pašvaldību sociālo dienestu vadītāju apvienības, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas, Rīgas bāriņtiesas, Iekšlietu ministrijas Informācijas centra, Izglītības un zinātnes ministrijas, Iekšlietu ministrijas, Veselības ministrijas, Rīgas domes Labklājības departamenta, Pārresoru koordinācijas centra, Tieslietu ministrijas, kā arī uz atsevišķām sanāksmēm piesaistītas personas no citām iestādēm.

Lai atbalstītu Labklājības ministriju un izveidoto NPAIS darba grupu, iepirkuma rezultātā 2019. gada 20. decembrī starp Labklājības ministriju, Iekšlietu ministrijas Informācijas centru un Nodibinājumu "Fonds PLECS" (turpmāk PLECS) noslēgts līgums "Par nepilngadīgo personu atbalsta procesu izpēti un IKT attīstības priekšlikumu izstrādi", kura galvenais mērķis ir NPAIS pilnveide.

BŪTISKĀKĀS ESOŠĀS SISTĒMAS PROBLĒMAS, KAS PAMAŅO JAUNAS STRATĒGIJAS NEPIECIEŠAMĪBU:

- NPAIS nerasniedz tā izveides mērķus.
- Informācija netiek vienmēr ievadīta savlaicīgi un pilnā apjomā.
- Sistēma neatbilst mūsdienīgas informācijas sistēmas nosacījumiem un lietotāju vajadzībām. Lietotāji sistēmu uztver par apgrūtinājumu.
- Nepietiekamas lietotāju apmācības.
- Izpratnes trūkums par iestāžu kompetenču sadalījumu.
- Nav iespējams iegūt ticamu statistisku informāciju, lai analizētu bērnu aizsardzības sistēmu Latvijā.

Avots: (Latvijas Republikas tiesībsargs, 2018), autoru apkopojums.

¹ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 67. panta 2. daļa.

² Latvijas Republikas tiesībsarga 2018. gada 11. decembra atzinums pārbaudes lietā Nr. 2017-42-27k.

³ Iekšlietu ministrijas 09.04.2019. preses relīze "Piedāvā risinājumu Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmas uzlabošanai" pieejama [šeit](#).

STRATĒGIJAS IZSTRĀDES DARBA UZDEVUMI UN PIEEJA

KOPSAVILKUMĀ ŠĪ PĒTĪJUMA IETVAROS VEICAMIE DARBA UZDEVUMI IETVĒRA:

- 1) Precizēt NPAIS stratēģisko mērķi – vai agrīnās prevencijas nolūkos būtu jāpaplašina NPAIS tvērums un jāiekļauj informācija par visiem Latvijas bērniem.
- 2) Izvērtēt esošo sistēmas funkcionalitāti un piedāvāt redzējumu tam, kā jaunajai sistēmai būtu jāstrādā, lai sasniegtu NPAIS stratēģiskos mērķus – kam jābūt lietotājiem, kādos bērnu tiesību aizsardzības procesos jālieto un kādi dati jāaptver.
- 3) Piedāvāt labāko tehnoloģisko risinājumu – vai jāveido jauna sistēma vai iespējams uzlabot esošo.

Stratēģijas izstrādes prioritārais fokuss vērsts uz to, lai piedāvātu jaunu redzējumu uz informācijas sistēmu kopumā un priekšlikumus, kā to attīstīt. Ņemot to vērā, esošā NPAIS darbība analizēta vienīgi tik lielā apjomā, cik nepieciešams, lai izvērtētu nepieciešamos uzlabojumus.

DARBA GAITĀ INFORMĀCIJAS IEGUVĒI, ANALĪZEI UN ŠĒCINĀJUMIEM IZMANTOJĀM ŠĀDU PIEEJU:

- 1) iegūto datu analīze un sintēze, pētot Latvijas un citu pasaules valstu pieeju bērnu tiesību aizsardzībai;
- 2) kvalitatīvās pētniecības metodes: dokumentu analīze un diskusijas NPAIS darba grupā;
- 3) inovāciju metodi jaunu sistēmu attīstībai: konceptuālā prototipa izstrāde un testēšana padziļinātās individuālās intervijās un darba grupā.

Galvenās secinājumus ziņojuma izstrādes un sagatavošanas procesā, uzzinot viedokļus un pārbaudot ideju ilgtspēju, regulāri pārrunājām ar NPAIS darba grupu, LM pārstāvjiem, kā arī dažādu bērnu tiesību aizsardzībā iesaistīto institūciju vadītājiem un darbiniekiem.

2 ESOŠĀ NPAIS UZBŪVE UN GALVENĀS IDENTIFICĒTĀS PROBLĒMAS

- Analizējot esošo NPAIS ietvaru (kādos gadījumos dati par bērnu nonāk sistēmā, kādi tie ir un kas ir datu ievadītāji un lietotāji), skaidri secināms, ka **ŠOBRĪD SISTĒMA LIETOJAMA VIENĪGI IEROBEŽOTOS GADĪJUMOS.**
- > **Bērna kartīte tiek atvērta tikai gadījumos, kad problēmas jau samilzušas.** Esošā ietvara un datu neievadīšanas dēļ šobrīd NPAIS apkopo informāciju tikai par 8 % bērnu, un tie pārsvarā ir bērni virs 12 gadu vecuma.
- > **Par šiem bērniem tiek apkopota ierobežota informācija, kas nenodrošina izsekojamību vai efektīvu gadījumu vadību.**
- > **Sistēmas lietotāji pārsvarā ir sekundārās un terciārās prevencijas institūcijas, bet trūkst lietotāju, kas problēmas varētu pamanīt pirmie, – izglītības un veselības jomas iestāžu.**

No tehnoloģiskā viedokļa **SISTĒMA IR NOVECOJUSI UN LIETOTĀJAM NEDRAUDZĪGA**, un tas varētu izskaidrot, kāpēc daudzas iestādes neievada informāciju tajā, bet lieto citas sistēmas.

Lai izvērtētu, kādā virzienā NPAIS jāattīsta, jāsaprot, kādu lomu tas šobrīd ieņem bērnu tiesību aizsardzības sistēmā. Šajā nodaļā analizējam, kādus datus tas ietver un kas ir NPAIS lietotāji, kā arī izvērtējam esošo tehnoloģisko risinājumu.

Analīze balstīta līdz šim veiktajos NPAIS novērtējumos, darba grupas un intervijās paustajos viedokļos, kā arī attiecīgo normatīvo regulējumu un NPAIS datu analīzē.

KĀDOS GADĪJUMOS NPAIS NONĀK INFORMĀCIJA PAR BĒRNU?

Lai gan NPAIS paredzēja aptvert visas bērna tiesību jomas, faktiski NPAIS informācija par bērnu nonāk ierobežotos apstākļos (skatīt – attēls Nr. 10). Pašlaik NPAIS koncentrējas uz seku apkarošanu, bet nepalīdz

risināt problēmu cēloņus. Informācija sistēmā parādās tikai gadījumos, kad, piemēram, notikusi vardarbība vai bērns atstāts novārtā. Turklāt ne vienmēr NPAIS lietotāji ievada minētos datus.

INFORMĀCIJA PAR BĒRNU NPAIS SĀK PARĀDĪTIES 10 GADĪJUMOS.

ATTĒLS NR. 10

VECĀKA/ PAR BĒRNU ATBILDĪGĀ RĪCĪBA:

vardarbība (apdraud bērna dzīvību, veselību, attīstību)	4.1.
pamet bērnu vai rada apstākļus, kas bērnam kaitīgi vai bīstami	4.2.
pārkāpj likumu (administratīvie vai kriminālpārkāpumi, kas var radīt apdraudošus apstākļus bērnam)	4.8.

Avots: PLECS analīze, MK noteikumi nr. 157.

BĒRNA RĪCĪBA:

neapmeklē izglītības iestādi	4.3.
aiziet no ģimenes (vai aizbildņa utt.)	4.5.
ubago, klaiņo, citas prettiesiskas darbības	4.4.
nodara kaitējumu citiem (administratīvie vai kriminālpārkāpumi)	4.7.
apdraud savu veselību, lietojot alkoholu, narkotikas utt.	4.6.

KĀDA PALĪDZĪBA TIEK SNIEGTA?

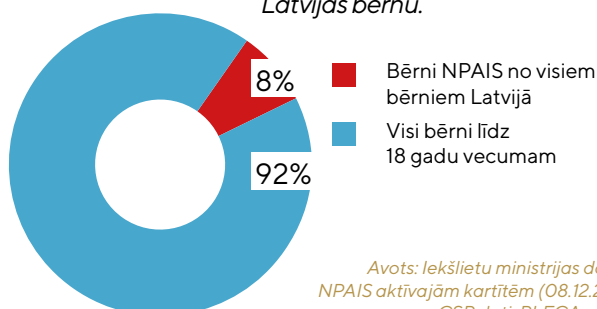
atbalsta programmas (piem., VBTAI, IeVP)	4.10.
--	-------

	CITI APSTĀKĻI
Pēc 18 gadu vecuma atrodas: bērnu aprūpes iestādē, ir tiesības uz sociālajām garantijām; ieslodzījuma vietā nepilngadīgajiem.	
	4.9.

BĒRNI NPAIS NO VISIEM BĒRNIEM LATVIJĀ

ATTĒLS NR. 11 - a

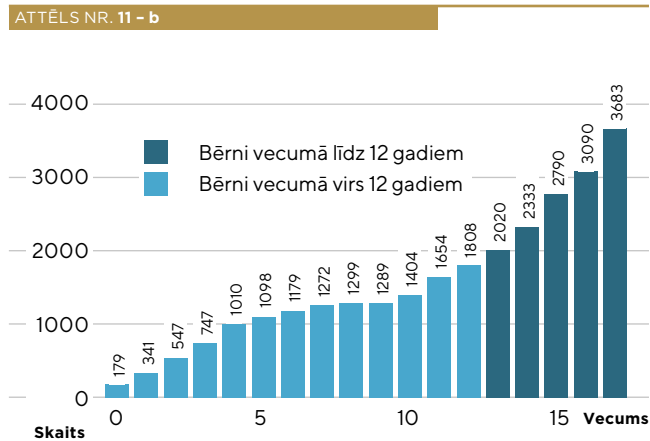
NPAIS šobrīd iekļūst informācija par aptuveni **8%** Latvijas bērnu.

Avots: Iekšlietu ministrijas dati par NPAIS aktīvajām kartītēm (08.12.2020), CSP dati; PLECA analīze.

Statistika par bērnu skaitu, kuriem šobrīd ir aktīvas kartītes sistēmā, atspoguļo gan NPAIS ierobežoto tvērumu, gan faktu, ka tajā netiek ievadīta visa paredzētā informācija. Šobrīd NPAIS ir aktīvas kartītes aptuveni 28 000 no 360 000 Latvijas bērnu, tātad aptuveni 8 % visu bērnu (attēls Nr. 11 – a).

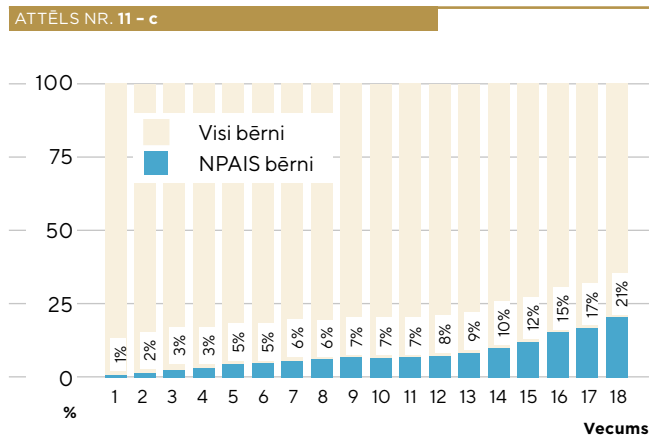
BĒRNU SKAITS NPAIS ATKARĪBĀ NO VECUMA

Avots: Iekšlietu ministrijas dati par NPAIS aktīvajām kartītēm (08.12.2020), CSP dati; PLECA analīze.

Tie pārsvarā ir lielāka vecuma bērni, un ar katru vecuma grupu NPAIS aptver arvien lielāku procentu bērnu (attēls Nr. 11-b): 57 % bērnu ir vecumā virs 12 gadiem un tikai 14 % – vecumā līdz 5 gadiem.

% NO BĒRNIEM KATRĀ VECUMA GRUPĀ, KAS IR NPAIS

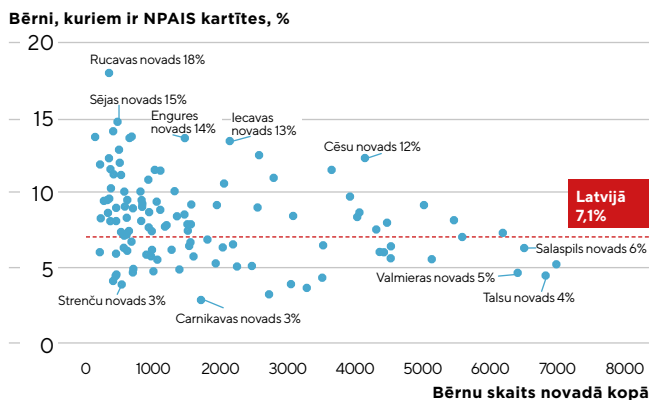
Avots: Iekšlietu ministrijas dati par NPAIS aktīvajām kartītēm (08.12.2020), CSP dati; PLECA analīze.

Kopumā sistēmā ir tikai 1 % visu Latvijas bērnu vecumā līdz 1 gadam, savukārt 21 % – bērnu 17-18 gadu vecumā (attēls Nr. 11-c).

12 MAZĀKĀS PAŠVALDĪBĀS TIEK IEVADĪTA INFORMĀCIJA PAR LIELĀKU DAĻU BĒRNU.

ATTĒLS NR. 12

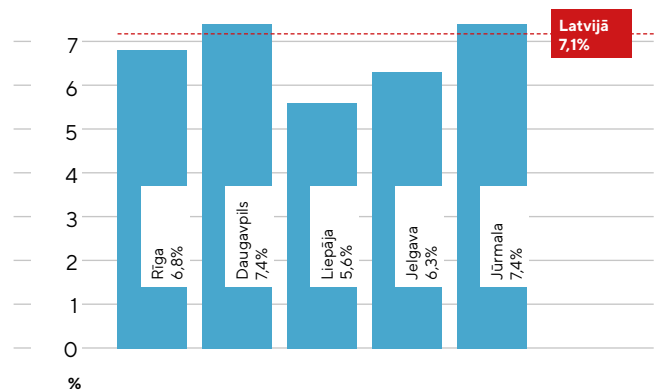
Mazākās pašvaldībās (līdz 1000 bērniem) ir salīdzinoši augstāka bērnu iesaiste NPAIS sistēmā.

Avots: Iekšlietu ministrijas dati par NPAIS aktīvajām kartītēm (08.12.2020), CSP dati; PLECA analīze.

Bērna kartīšu atvēršana būtiski atšķiras starp dažādām pašvaldībām – konkrētā pašvaldībā NPAIS sistēmā bērniem atvērto kartīšu skaits svārstās starp 3 % – 18 % bērnu ar reģistrēto dzīvesvietu konkrētajā pašvaldībā (skatīt – attēls Nr. 12).

Lielajās pilsētās iesaistīto bērnu īpatsvars ir zem vai ap vidējo līmeni

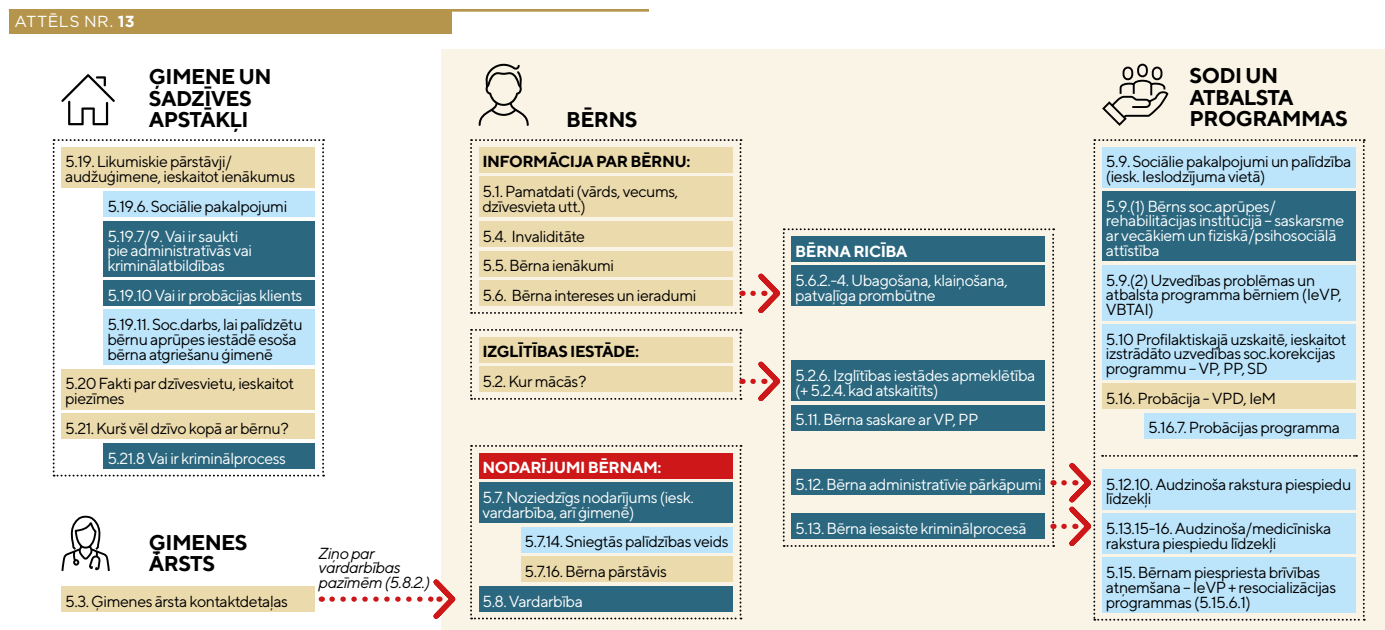

KĀDA VEIDA INFORMĀCIJU PAR BĒRNU ŠOBRĪD APKOPO NPAIS?

Par bērnu apkopotā informācija pārsvarā ietver faktus par bērnu un bērna ģimeni vai bērna dzīvesvietā dzīvojošām personām un to veiktajiem pārkāpumiem utt. (attēls nr. 13).

Trūkst informācijas no ārstniecības (sistēmā ietverta tikai ģimenes ārsta kontaktinformācija) un izglītības iestādēm. Šo iestāžu sniegtie dati ļautu bērnu problēmas identificēt agrīni.

INFORMĀCIJA, KAS ŠOBRĪD NONĀK SISTĒMĀ PAR BĒRNU, PĀRSVARĀ IR SEKU INFORMĀCIJA.

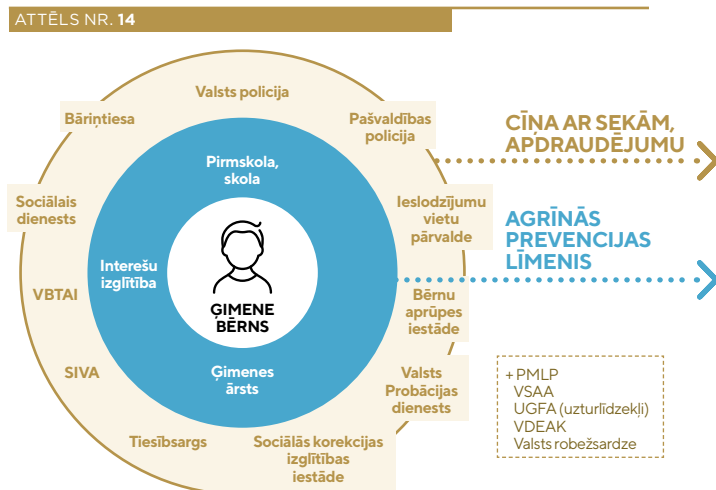
Avots: Plecs analīze, MK noteikumi Nr. 157.

Papildus vēl iekļaujama informācija no Bērntiesu reģistriem un reģistrācijas žurnāliem.

ESOŠIE NPAIS LIETOTĀJI NAV TIE, KAS PIRMIE VAR PAMANĪT BĒRNA PROBLĒMAS

NO TĀM INSTITŪCIJĀM, KAS BĒRNAM IR VISTUVĀK, ŠOBRĪD IENĀK VISMĀZĀK DATU VAI DATI NEIENĀK NEMAZ.

Sistēmas ietvarā datus ievada, tos redz vai arī notiek automātiska informācijas apmaiņa ar 17 dažādām iestādēm (Attēls Nr. 14). Tās pārsvarā ir iestādes, kurām ir sekundārās vai terciārās prevencijas loma. Lietotāju vidū būtiski iztrūkst universālās un agrinās prevencijas īstenotāju, kas pirmie varētu pamanīt bērna problēmas, – izglītības iestāžu un ģimenes ārstu.

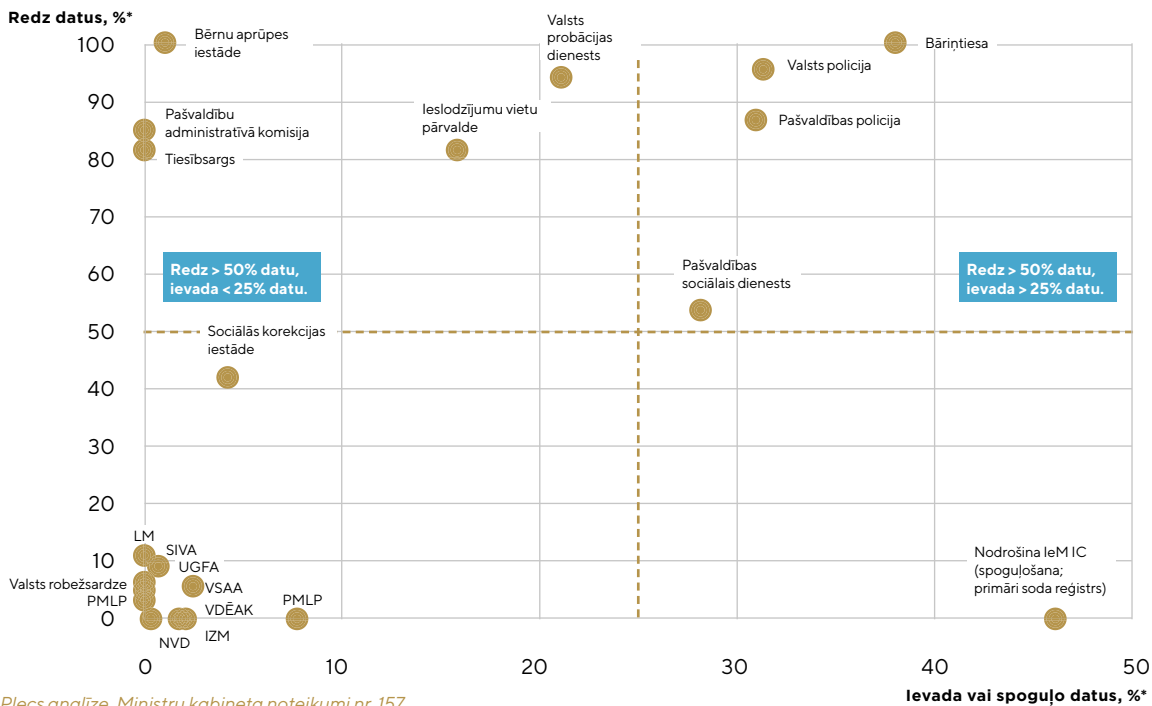
Avots: Plecs analīze, MK noteikumi nr. 157.

Lai indikatīvi novērtētu, kuras no iestādēm ievada/redz lielāko daļu informācijas, veicām attiecīgajos MK noteikumos minēto datu lauku analīzi (attēls Nr. 15). Gandrīz visas iestādes, kas par bērnu var uzzināt

lielāko daļu NPAIS ietvertās informācijas (>50 % MK noteikto datu lauku), redz tieši sekundārās un terciārās preventīcijas iestādes.

KĀDU PROPORCIJU NPAIS IETVERTO DATU LAUKU IEVADA VAI REDZ DAŽĀDAS IESTĀDES?

ATTĒLS NR. 15

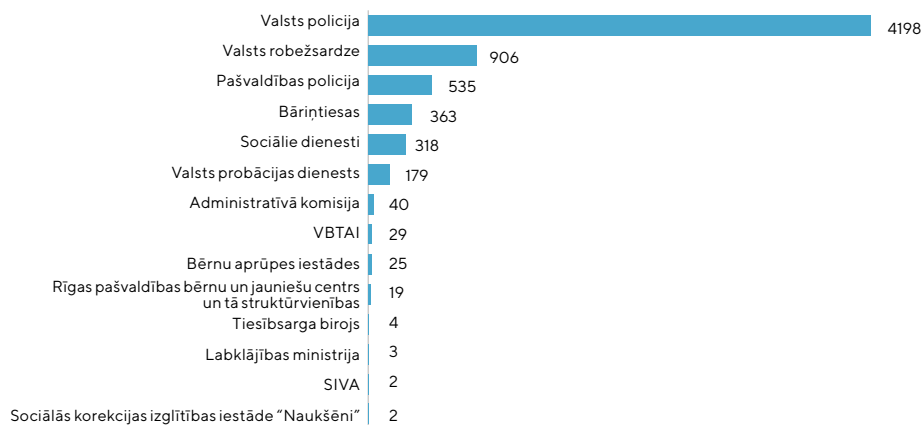

Avots: Plecs analīze, Ministru kabineta noteikumi nr. 157.

*% apzīmē procentus no MK noteikumos nr. 157 identificētiem datu laukiem.

VISVAIRĀK LIETOTĀJU IR TIEŠI SEKUNDĀRĀS PREVENCIJAS INSTITŪCIJĀS.

ATTĒLS NR. 16

Avots: Iekšlietu ministrijas dati (08.12.2020), PLECS analīze

Analizējot lietotāju skaitu dažādās institūcijās, secināms, ka visvairāk lietotāju ir tieši Valsts policijā – 63% no visiem NPAIS lietotājiem, jo šī sistēma tiek izmantota, lai reģistrētu dažādus likumpārkāpumus (attēls Nr. 16).

ESOŠAIS TEHNOĻOGISKAIS SISTĒMAS RISINĀJUMS

Detalizētais esošās sistēmas tehnoloģiskā risinājuma izvērtējums sniegts 2. pielikumā. Kopumā secināts, ka esošais risinājums ir novecojis, un tajā nav vērts ieguldīt līdzekļus. Esošā NPAIS sistēma neatbilst vairākiem modernu tehnoloģisku risinājumu priekšnosacījumiem:

- › Nav iespējama jaunu datu savienojumu izveide (piemēram, integrējot papildu datus no e-veselības sistēmas).
- › Nav iespējama pielāgošanās mūsdienīgiem lietotāju paradumiem – sistēmas ierīču un operētājsistēmu atbalsts ir ierobežots (esošā sistēma ir izstrādāta ar diviem lietotāju interfeisiem – vienu Windows vidē un otru interneta vidē uz “Internet Explorer”). Noteiktas funkcijas, kuras tika atbalstītas vecākās pārlūkprogrammas, laika gaitā ieviešot kopējus standartus interneta pārlūkiem, vairs atbalstītas netiek. Turklāt “Internet Explorer” ir pārlūks ko “Microsoft” ir atzinis par novecojušu un neplāno turpināt attīstīt.

Kopumā sistēmas tehnoloģiskais risinājums pēc leM IC atzinuma ir novecojis. Esošajā sistēmā nav iespējams veikt nekāda veida ar lietojamību un lietotāja vidi saistītas izmaiņas, ieskaitot: uzlabot dizainu, mainīt

datu attēlojumu laukus, veikt lietotāja veicamo darbību (pogu, ievades lauku) izmaiņas. Nav iespējams arī izveidot jebkāda veida pārvaldības datu analīzes skatus (dashboards), kas ļautu dažāda līmeņa lietotājiem pārskatīt informāciju par kopējo situāciju institūcijā, pašvaldībā, valstī u.c.

Papildus secināts, ka esošā sistēma neatbilst modernu datu apstrādes un analīzes rīku prasībām un tādējādi neļauj sasniegt izvirzītos mērķus:

- › Lietojamība – sistēmas lietojamība pēc labākajām lietotāju pieredzes praksēm, lietojamības ērtums un intuitivitāte;
- › Tehnoloģiskie uzlabojumi – sistēma ir novecojusi, tās tehnoloģiskais izpildījums liedz ērtu pieslēgšanos sistēmai, kā arī ievērojami apgrūtina atjauninājumu veikšanu;
- › Atbilstība mērķiem – šobrīd esošais risinājums neatbilst nospraustajam NPAIS mērķim, bet pilda dažādas vajadzības bez vienotas virzības bērnu gadījumu vadībā.
- › Datu analīze – esošā risinājuma ietvaros nav iespējams veikt operatīvu, detalizētu analīzi par procesiem, problēmsituācijām utt.

3

JAUNĀS NPAIS SISTĒMAS MĒRĶI

- Izvērtējot, kā attīstāms NPAIS, kopā ar darba grupu – pieredzējušiem bērnu politikas veidotājiem – izvirzījām mērķus, kuri jaunajai sistēmai jāsasniedz:
- **1) Viena sistēma, kuras centrā ir bērns.** Sistēmā ietveramo informāciju strukturējam ap bērna vajadzībām, nevis konkrētu iestāžu un jomu kompetencēm, būtu iespējams spert mērķtiecīgus soļus, lai esošās pieejas jomas (izglītība, veselība, labklājība, iekšlietas un tieslietas) virzītu uz vienu sistēmu. Šāda sistēma nodrošinātu ne tikai starpinstitūciju sadarbību, bet arī efektīvāku gadījumu vadību un strādāšanu uz vienotu mērķi – bērna vajadzībām.
- **2) Sistēma, kura palīdz risināt cēloņus, nevis sekas.** Lai radītu jēgpilnu risku vadībā balstītu bērnu tiesību aizsardzības sistēmu, NPAIS jāsniedz pārskats un jāļauj agrīni ieraudzīt potenciālos riskus bērna attīstībai un dzīvībai. Lai ieviestu agrīnās preventijas pieeju valstī, sistēmā jāietver agrīnās preventijas risku faktori un jāpaplašina sistēmas lietotāju saraksts, tiem pievienojot arī izglītības un veselības jomas iestādes un speciālistus.
- **3) Sistēma visu bērnu atbalstam.** Sistēma lietojama, jau sākot ar agrīnās preventijas līmeni visu bērnu un viņu vecāku atbalstam, nevis tikai sekundārajā un terciārajā preventijā, kā tas notiek šobrīd.
- **4) Sistēma nodrošina izsekojamību efektīvai pārvaldībai.** Sistēmai jāsniedz nepieciešamā analītiska iestāžu, pašvaldību un valsts līmenī, kas ļautu nodrošināt, lai sistēmā nepazustu neviens bērns, palīdzētu izvērtēt bērnu atbalsta sistēmas efektivitāti un sniegtu pamatu jēgpilnākai resursu plānošanai.

Šie mērķi iet roku rokā ar šobrīd valstiski virzītajām pārmaiņām bērnu politikā un bērnu labbūtības sistēmā kopumā un iemieso mūsdienīgas bērnu atbalsta sistēmas uzbūves pamatprincipus.

Lai sasniegtu šos jaunus mērķus, nepieciešamas fundamentālas izmaiņas NPAIS normatīvajā regulējumā, saturā, lietotāju lokā un tehnoloģiskajā risinājumā.

ČETRI JAUNI STRATĒGISKIE MĒRĶI, KAS RISINA RĪCĪBPOLITIKAS PROBLĒMA

Kad pirms vairāk nekā 10 gadiem tika radīts NPAIS, tā mērķis bija palīdzēt institūcijām efektīvāk sadarboties, atbalstot bērnus, kā arī sniegt nepieciešamo informāciju pārvaldības līmenī, lai identificētu sistēmas vājos posmus: kur bērnu problēmas tiek pamanītas pārāk vēlu un kur netiek sniegts pietiekams atbalsts. Esošie sistēmas izvērtējumi – īpaši Valsts kontroles un Tiesībsarga atzinumi – jau secinājuši, ka NPAIS nav sasniedzis šos mērķus.

Turklāt pēdējo gadu laikā un tieši šobrīd notiek būtiskas pārmaiņas visā bērnu politikā. Tāpēc, domājot par sistēmas izmaiņām, nepieciešams pārskatīt gan sistēmas mērķus, gan principus, pēc kādiem tā jābūvē, lai šos mērķus sasniegtu arī praksē.

Kopā ar darba grupu jaunajai sistēmai izvirzījām četrus mērķus, kas detalizētāk paskaidroti zemāk (attēls Nr. 17). Jaunais ietvars pieprasa veikt izmaiņas NPAIS normatīvajā regulējumā, kas nosaka, kādos gadījumos NPAIS tiek lietots, kas to lieto un kāda informācija tiek ievadīta.

JAUNĀS SISTĒMAS SASNIEDZAMIE MĒRĶI BĒRNA POLITIKAS ATTĪSTĪBAS KONTEKSTĀ.

ATTĒLS NR. 17

4 LIELĀS PĀRMAIŅAS BĒRNU POLITIKĀ

- › Viena sistēma ar bērnu centrā
- › Agrīnā prevencija risina cēloņus, nevis sekas
- › Sistēma visu bērnu atbalstam
- › Efektīva pārvaldība

Avots: PLECS

KO TAS NOZĪMĒ NPAIS:

- › Centrālā bērna gadījumu vadības sistēma ar starpinstitucionālajai sadarbībai nepieciešamajiem datiem
- › Risku vadībā bāzēta sistēma ar vienotu ietvaru un agrīnās prevencijas indikatoriem
- › Sistēma visu bērnu atbalstam visos prevencijas līmeņos
- › Integrē veselības un izglītības jomas

Četri izvirzītie mērķi jeb principi iet roku rokā ar šobrīd valstiski virzītajām pārmaiņām bērnu politikā un bērnu labbūtības sistēmā kopumā un iemieso mūsdienīgas bērnu atbalsta sistēmas uzbūves pamatprincipus. Bērnu un ģimenes pamatnostādnes 2021. – 2027. gadam plānots attīstīt efektīvi funkcionējošu sadarbības modeli visā valstī, lai īstenotu mērķētu prevencijas politiku valstī kopumā, nodrošinātu savlaicīgu informācijas apmaiņu starp dažāda līmeņa nozares speciālistiem, nodrošinātu kopīgā izpratnē balstītu un ilgtermiņa bērnu tiesību aizsardzības politiku. It īpaši:

- › tiek virzītas fundamentālas pārmaiņas bērnu tiesību sistēmas arhitektūras pašos pamatos, kuru rezultātā tiks radītas jaunas iestādes un mainītas esošo iestāžu lomas, atbildības un pārvaldība (ieskaitot no jauna veidojamo bērnu un ģimeņu atbalsta dienestu, bāriņtiesu lomu un pārvaldības pārskatīšanu utt.);

- › tiek risināti jautājumi par efektīvu starpinstitucionālo sadarbību;
- › notiek virzība uz risku identifikācijā balstītu trūkstošās agrīnās prevencijas sistēmas pieejas pakāpenisku izstrādi;
- › tiek izstrādātas mūsdienīgas informācijas sistēmas.

Pārējās šīs nodaļas sadaļās skaidrojam šos mērķus detalizētāk. Nākamajā nodaļā piedāvājam izstrādāto konceptuālo risinājumu tam, kādai praktiski jāizskatās sistēmai, kas šos mērķus sasniedz: kāda informācija par bērnu tai jāaptver un kāda funkcionalitāte jāietver; kam konkrēti jābūt sistēmas lietotājiem un kādam jābūt tehnoloģiskajam izpildījumam.

1. PRINCIPS: VIENA SISTĒMA, KURAS CENTRĀ IR BĒRNS

MĒRĶI:

- > vienota izpratne par katra lomu bērnu labbūtības sistēmā;
- > viena gadījumu vadības sistēma;
- > viena valoda par bērna un ģimenes vajadzībām.

Šobrīd visas bērnu politikas centrā nav visaptveroša un vienota skatījuma uz bērna vajadzībām, kas ir ANO bērnu tiesību izvirzītais mērķis – dot iespēju katram bērnam realizēt savu potenciālu (ANO, 1989). Kopumā par dažādiem bērna labbūtības aspektiem šobrīd atbild piecu dažādu jomu (veselības, izglītības, labklājības, iekšlietu un tieslietu) speciālisti. Katrai no jomām ir savi mērķi un to savstarpējā sadarbība ir vāji attīstīta gan katra individuālā bērna vajadzību risināšanas, gan pašvaldības un valsts politikas veidošanas līmenī.

Fragmentācijas rezultātā ne tikai tiek neefektīvi tērēti resursi dublējošās darbībās, bet nepārskatāmajā sistēmā pazūd fokuss uz bērna vajadzībām. Katra joma primāri pievēršas tām vajadzībām un situācijām, kas ir jomas uzmanības centrā (uz fizisko un mentālo veselību un attīstību, kognitīvo attīstību un mācību sniegumu, vardarbības pret bērnu novēršanu, bērnu un jauniešu veiktajām noziedzīgajām darbībām u.c.). Trūkst praktiska ietvara, kurā būtu skaidri definēts, kur un kā nolūkā atbalstīt bērnu savienojas un mijiedarbojas nozaru kompetences.

Labklājības ministrija 2020. gada jūlijā publicētajā informatīvajā ziņojumā par nepieciešamajām izmaiņām bērnu tiesību aizsardzības sistēmā norādīja, ka pašlaik:

- > “apstākļu kopums veido nesakārtotu sistēmu, kur sistēmas vidū zūd pats bērns un viņa ģimene, jo atbildīgās iestādes drīzāk savstarpēji konkurē

(kurai ir pareizāka izpratne, kurai būtu jāuzņemas atbildība gadījumu vadībā, kuras kompetencē ir konkrētās problēmas risināšana, kādas ir pašvaldībā izvirzītās prioritātes) nekā mērķēti darbojas uz katra bērna individuālo vajadzību nodrošināšanu”;

- > “valsts un pašvaldību darbs preventīvas jomā nav saskaņoti organizēti, sadarbība ir izveidota formāla, nav izstrādāta kopīga vīzija un stratēģija un tā netiek orientēta uz kopīgu mērķu sasniegšanu”. (*Labklājības ministrija, 2020*)

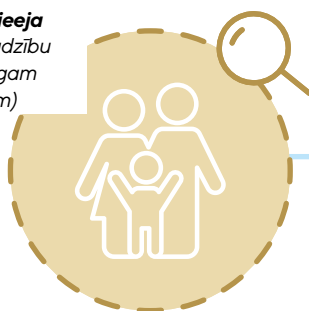
Ņemot vērā faktu, ka bērnu tiesību aizsardzības sistēmā ir iesaistīts liels daudzums dažādu institūciju (NPAIS vien informāciju par bērniem šobrīd var redzēt vai saņemt 17 dažādas institūcijas, un tās neietver vēl arī izglītības un ārstniecības iestādes un citus atbalsta pakalpojumu sniedzējus, piemēram nevalstiskās organizācijas), institūciju efektīva sadarbība ir kritiska, lai pēc iespējas agrāk atklātu problēmas un grūtības un sniegtu bērniem savlaicīgu un efektīvu palīdzību.

Mainot NPAIS, būtu iespējams spert mērķtiecīgus soļus pārejai no piecām bērnu atbalsta sistēmām (aptverot veselību, izglītību, labklājību, iekšlietas un tieslietas) uz vienu sistēmu, kuras centrā ir bērns un kura nodrošina gan skaidri definētu un saprotamu starpinstitūciju sadarbību, gan sadarbību vienota mērķa – bērna vajadzību – vārdā (attēls Nr. 18).

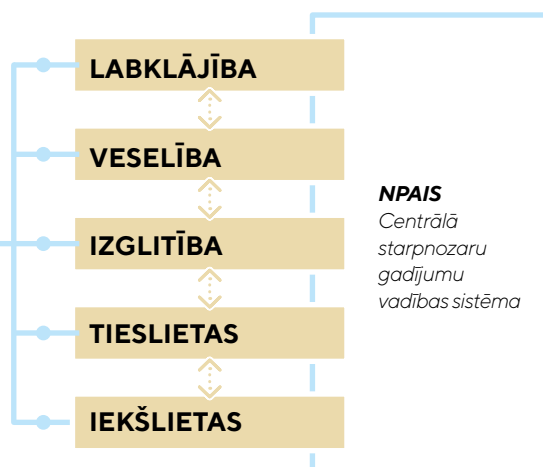
NO PIECĀM SISTĒMĀM UZ VIENU SISTĒMU, KURAS CENTRĀ IR BĒRNS.

ATTĒLS NR. 18

Vienota pieeja
bērnu vajadzību
monitoringam
(skrīningam)

Sistēmas tulks
(Vienotais riska
izvērtējums)

Skatoties no NPAIS ietvara un uzbūves puses, tas nozīmē, ka NPAIS stratēģiski jāpārveido par:

- Sistēmu, kuras uzbūves pamatā ir vienots skatījums par bērna kopējām vajadzībām, – t.i., sistēma būvēta par un ap bērna vajadzībām, nevis radīti konkrēti moduļi atsevišķām institūcijām viņu kompetenču jautājumos.
- Sistēmu, kurā apkopoti visi būtiskākie starpinstitutionālajai sadarbībai nepieciešamie dati, un šī sistēma kalpo kā galvenā informācijas apmaiņas platforma.

- Centrālo bērnu gadījumu vadības sistēmu, kuru lieto bērnu labbūtības sistēmā iesaistītās piecas jomas. Šobrīd pastāv vairākas digitālas gadījumu vadības sistēmas, un atsevišķās jomās (īpaši izglītībā) šādu sistēmu nav. Jaunā sistēma varētu nodrošināt, lai dažādām institūcijām būtu viens tīkls, kurā strādāt ar bērna gadījumu kopīgi un kurā gadījuma vadība un informācijas aprīte tiktu digitalizēta. Tas ne tikai atvieglotu gadījumu vadīšanu un ietaupītu speciālistu laiku, bet nodrošinātu arī izsekojamību. Tomēr, lai NPAIS kļūtu par efektīvu gadījumu vadības sistēmu agrīnajā preventijā, sistēmai jāpievieno izglītības un veselības jomas.

SISTĒMA KĀ SADARBĪBAS VEICINĀTĀJS, NEVIS AIZSTĀJĒJS

Jaunās informācijas sistēmas mērķis nav aizstāt cilvēcisko kontaktu starp dažādu iestāžu darbiniekiem, bet gan veicināt un atbalstīt to. Tādas sadarbības formas kā starpinstitutionālās sadarbības grupas, kurās vienkopus sanāk sociālā dienesta, izglītības iestādes, bāriņtiesas, policijas u.c. iestāžu darbinieki un kopīgi meklē risinājumus bērna vajadzībām, joprojām būs tikpat nozīmīgas kā līdz šim. Tikpat svarīga paliek arī, piemēram, regulāra saziņa starp skolas sociālo pedagogu un sociālo darbinieku,

lai pārrunātu aktualitātes. Jaunā informācijas sistēma – būdams praktiski lietojams rīks klātienē vai attālinātās tikšanās laikā – palīdzēs saziņu vērst savlaicīgāku, efektīvāku un pārskatāmāku. Kā norādīts esošo starpinstitutionālo sadarbības grupu darbības efektivitātes vērtējumā, sadarbība vislabāk veidojas, ja tiek nodrošināti praktiski sadarbības mehānismi un kultūra (Kronberga, Sīle, Litvins, & Zavackis, 2019) – tāpēc jaunās NPAIS mērķis ir kļūt par šīs sadarbības pamatu.

2. PRINCIPS: SISTĒMA, KURA PALĪDZ RISINĀT CĒĻONUS, NEVIS SEKAS

MĒRĶIS:

- agrīnās preventijas sistēmas realizācija;
- vienota pieeja risku novērtēšanai un risināšanai

Mācību pamešana, atkarība no vielām, uzvedības problēmas, noziegumi, mentālie traucējumi – tās visas ir sekas, savukārt pazīmes un riska faktorus grūtībām lielākoties būtu bijis iespējams pamanīt un risināt daudz ātrāk. Agrīni nepamanītās un nerisinātās problēmas saistībā ar bērna attīstību (fizisko veselību, kognitīvo attīstību, sociāli emocionālās un mentālās veselības attīstību u. c.) viņa dzīves laikā arvien vairāk paplašina plaisu starp bērna faktisko stāvokli un potenciālu, kādu bērns būtu varējis sasniegt, ja vajadzības būtu agrīni risinātas un pamanītas (skatīt – attēls Nr. 19).

Nemot vērā faktu, ka visefektīvāk bērnu un ģimeni iespējams atbalstīt, agrīni risinot problēmu cēloņus un mazinot riska faktorus, daudzās pasaules valstīs izveidoti un tiek lietoti dažādi ietvari, kas identificē prioritāros riska faktorus un rada intervences to novēršanai.

Dienzēl Latvijā šobrīd nepastāv mērķtiecīgi attīstīta, efektīva agrīnās preventijas sistēma bērna apdraudējuma un potenciāla sasniegšanas agrīno risku mazināšanai. Kā norāda Labklājības ministrija, "faktiski valstī netiek īstenoti mērķēti izglītojoši, atbalsta un informējoši pasākumi, kas būtu vērsti uz cēloņfāzes identificēšanu un bērnam apdraudošu situāciju novēršanu" (Labklājības ministrija, 2020).

Tāpēc valstiski ir pieņemts lēmums virzīt šādas pieejas attīstību bērnu un ģimeņu politikas pamatnostādņēs 2021. – 2027. gadam, un NPAIS varētu būt būtisks instruments, ar kura starpniecību pieeju realizēt arī praksē. Lai to panāktu, svarīgākās izmaiņas NPAIS stratēģiskajā tvērumā un normatīvajā regulējumā būtu:

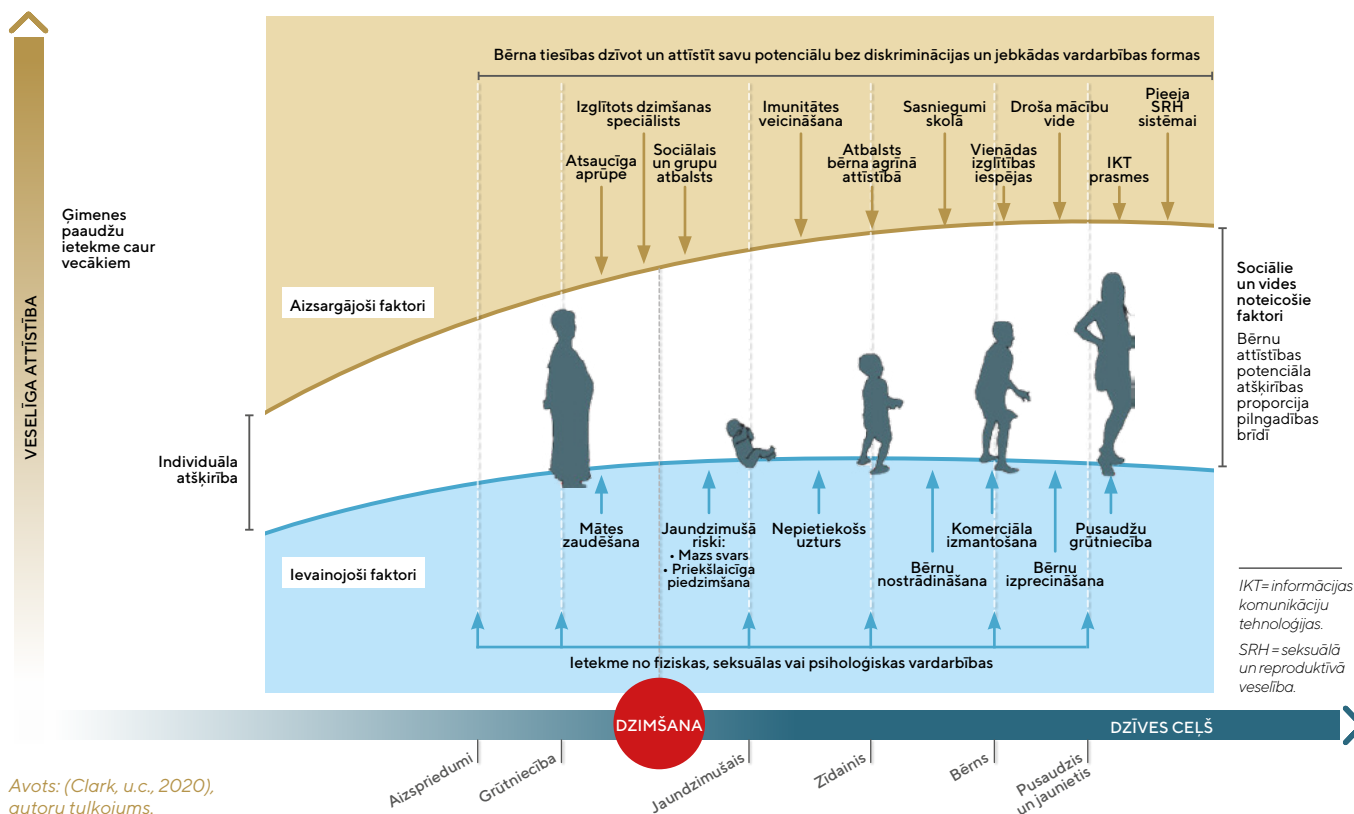
- jaunajā sistēmā jāiestrādā un jāparādās informācijai par būtiskākajiem bērna un ģimenes riska faktoriem, kas palīdz ieraudzīt nepieciešamību pēc agrīnās intervences;

- NPAIS lietotāju loks jāpaplašina, iekļaujot izglītības un veselības iestāžu pārstāvjus, jo viņi ir galvenie primārās prevencijas nodrošinātāji (t.i. pirmie, kas var pamanīt un risināt problēmas).

Būtiski atcerēties, ka agrīnā prevencija neattiecas tikai uz risku mazināšanu bērna mazotnē, bet kopumā uz potenciālo problēmu agrīnu apzināšanu un risinājumu neatkarīgi no bērna vecuma. Tāpēc tā saucamās agrīnās prevencijas pieeja nepieciešama visu vecumposmu bērniem un jauniešiem.

ILGTSPĒJĪGAS ATTĪSTĪBAS MĒRĶI, IZVĒRTĒJOT AIZSARGĀJOŠOS UN IETEKMĒJOŠOS FAKTORUS BĒRNA LABKLĀJĪBAI DZĪVES GARUMĀ

ATTĒLS NR. 19

3. PRINCIPS: SISTĒMA VISU BĒRNU ATBALSTAM

MĒRĶIS:

- Sistēma visu bērnu un vecāku, kam tas nepieciešams, papildu atbalstam.

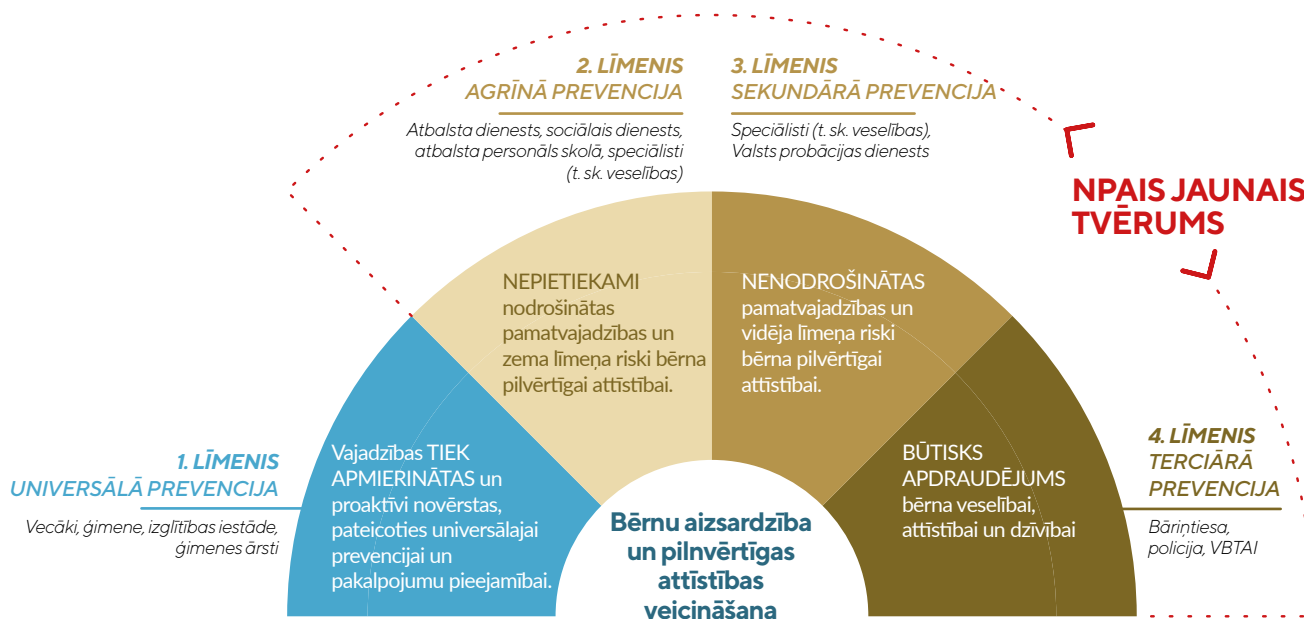
Šobrīd NPAIS ietver informāciju tikai par 8 % bērnu.⁴ Bērns sistēmā "nonāk" (t.i. tiek atvērta bērna kartīte) konkrētos gadījumos, kas pārsvarā saistīti ar sekundārās un terciārās prevencijas līmeni (skat. 2. nodaļu). Lai sasniegtu mērķi NPAIS integrēt agrīnās prevencijas līmenī, NPAIS ir stratēģiski pārveidojama par sistēmu visu bērnu atbalstam – tajā tiktu apkopota informācija par visiem bērniem, kam nepieciešams papildu atbalsts ārpus universālajiem pakalpojumiem (skatīt – attēls Nr. 20).

Šo darbību rezultātā ikvienam Latvijas bērnam sistēmā pēc tā saucamā noklusējuma principa būtu izveidots profils ar pamata datiem (ar informāciju no ledzīvotāju reģistra,

VIIS un citām datu bāzēm). Pamata datiem jāiekļauj aktuāla fakto informācija par bērnu un bērna ģimeni (vārds, uzvārds, vecāku kontakti un dati, informācija par izglītības iestādi u.c.). Jaunā NPAIS lietotājiem bērna profils kļūtu redzams tikai tad, ja bērna vajadzības identificētos 2. – 4. prevencijas līmeņa kategorijās. Lai nodrošinātu izsekojamību, bērnam nonākot 2. – 4. līmenī, potenciāli būtu jāiekļauj arī informācija par bērna līdzšinējo attīstību, attīstības diagnostikas rezultātiem utml., savukārt lēmumi par to, tieši kāda informācija nepieciešama un kādos gadījumos sistēma aktivizējas bērna atbalstam, jāpieņem nākamajā fāzē (skat. 5. nodaļu).

NPAIS PLĀNOTAIS TVĒRUMS: SISTĒMA VISU BĒRNU ATBALSTAM.

ATTĒLS NR. 20

Avots: PLECS, balstīts (Lancashire Safeguarding Boards, 2018).

STARPINSTITŪCIJU SADARBĪBA UN INFORMĀCIJAS APRITE

Rīkoties uzreiz 4. līmenī, ja ir aizdomas par būtisku risku bērna veselībai un attīstībai ➤

⁴ Šobrīd sistēmā aptver mazu daļu bērnu arī tāpēc, ka dati netiek sistemātiski ievadīti. Tomēr, ņemot vērā gadījumus, kādā atverama kartīte, šis procents būtu salīdzinoši mazs pat tad, ja visi dati tiktu ievadīti.

SISTĒMA, KAS PALĪDZ IESAISTĪT UN ATBALSTĪT VECĀKUS

NPAIS pārveidošana par atbalsta informācijas sistēmu visiem bērniem Latvijā nozīmē, ka fundamentāli jāmaina arī tas, kā sistēma tiek uztverta ne tikai no lietotāju, bet arī bērna vecāku vai likumisko pārstāvju/faktisko aprūpētāju puses. Līdz šim bērna kartītes atvēršana NPAIS kopumā tiek asociēta ar kaut ko sliktu, un tas skaidrojams ar to, kāda veida informācija par bērnu un ģimeni līdz šim tikusi atspoguļota (pret bērnu izdarīta vardarbība, bērns neapmeklē skolu, ubago, smēķē utt.).

Turklāt bērnu tiesību aizsardzības sistēma vēl tikai mācās sniegt agrīnu un savlaicīgu atbalstu, nevis sodīt bērnu un ģimeni – šī iezīme raksturīga gan sistēmai kopumā, gan arī tam, kā tiek uztverta bērna informācijas parādīšanās NPAIS. Kā secināts 2019. gadā veiktajā starpinstitucionālās sadarbības novērtējumā:

“(...) bieži vien bērnu vecāki ļoti atturīgi sadarbojas ar pašvaldības institūcijām, jo katru mēģinājumu kontaktēties ar viņiem saistībā ar bērnu uzvedību skolā vai citu aktuālu jautājumu kontekstā uztver kā uzbrukumu ģimenēm.

Vecākiem ir radies priekšstats, kas, iespējams, balstīts līdzšinējā praksē un viņu pieredzē, ka jebkuras institūcijas kontaktējas, lai viņus sodītu, nevis atbalstītu.

Šāda situācija liecina par ilgstošu preventīvā darba, tajā skaitā dialoga, trūkumu starp bērnu tiesību aizsardzības subjektiem un tas uzskatāms par nopietnu signālu.”

(Kronberga, Sīle, Litvins, & Zavackis, 2019)

Tikai pēdējos gados redzami aizmetņi pieejas maiņai, vairāk uzmanības pievēršot tam, kas ir cēloņi bērnu likumpārkāpumiem, uzvedības problēmām, ģimeņu nespējai nodrošināt emocionāli veselīgu audzināšanu utt.

Vērts minēt, ka sistēmas mērķis nav mazināt vecāku atbildību vai lomu bērna vajadzību īstenošanā, bet gan viņus atbalstīt un stiprināt. Daļai vecāku nepietiek zināšanu un izpratnes, lai problēmas pamanītu, piemēram, saistībā ar bērnu psihisko veselību Latvijā tikai 13% gadījumu vecāki ir tie, kuri savlaicīgi pamana problēmas un rīkojas. 82 % bērnu, kuri nonāk speciālistu redzeslokā, saņem palīdzību nevis pēc pašu vai vecāku iniciatīvas, bet pēc skolotāju vai citu speciālistu iesaistes (Labklājības ministrija, 2020). Gadījumos, kad vecāki ir pamanījuši problēmas vai risku tām rasties, nav skaidras ceļa kartes, pie kādas institūcijas vai speciālista vērsties.

Efektīvi palīdzēt bērnam var tikai ar vecāku iesaisti, savukārt sadarbību ar viņiem iespējams uzlabot, pārveidojot NPAIS par mērķtiecīgu bērna un ģimenes atbalsta instrumentu un parādot, ka mērķis ir saprast un risināt bērna un ģimenes vajadzības. Tāpēc būtiski:

- › mainīt NPAIS nosaukumu, mainot asociācijas, kas ar to saistās;
- › ieguldīt laiku un resursus vecāku izpratnes veidošanā par jaunās sistēmas mērķiem;
- › nākamajā sistēmas attīstības posmā izvērtēt, kāda veida piekļuve un kādos gadījumos NPAIS informācijai varētu būt arī vecākiem un pašiem bērniem (piemēram, viņi sistēmā varētu redzēt sadaļu “Mans atbalsta plāns”).

4. PRINCIPS: SISTĒMA NODROŠINA IZSEKOJAMĪBU EFEKTĪVAI PĀRVALDĪBAI

MĒRĶIS:

- Sistēmā informatīvi nepazūd neviens bērns;
- līdzekļu izlietojums ir efektīvs.

Šobrīd iestāžu, pašvaldību un arī valsts līmenī trūkst datu un to analītikas, kas ļautu izvērtēt, vai bērnu tiesību aizsardzības/labūtības sistēma strādā efektīvi, un plānot tādus resursus un pakalpojumus, kuru trūkst un kuri nestu vislielāko labumu bērniem un ģimenēm.

Līdz ar to jaunajai sistēmai jāiekļauj konkrēti pārvaldības datu moduļi (iestādes, pašvaldību un valsts līmenī), kas palīdzētu risināt tagadējās sistēmas pārvaldības problēmas. Jaunās sistēmas mērķi:

1. **Nodrošināt, ka sistēmā informatīvi nepazūd neviens bērns.** Valsts kontrole secinājusi, ka pašlaik tā notiek, jo trūkst pārskatāmas un izsekojamas informācijas par to, kas ar bērnu noticis, kā problēmas risinātas un kāds atbalsts sniegts. Jaunajā informācijas sistēmā iespējams iestrādāt gadījuma vadības datu monitoringu un brīdinājuma signālus, kas iestādes, pašvaldības un valsts līmenī ziņotu, ja bērna vajadzības ilgstoši netiek risināts vai bērns ir "iestrēdzis" sistēmā.
2. **Palīdzēt izvērtēt bērnu atbalsta sistēmas efektivitāti, sākot no problēmu identificēšanas līdz atbalstam.** Tas ļautu atbildīgajām iestādēm analizēt, kur bērnu labūtības atbalsta sistēma gan īstermiņā, gan ilgtermiņā nav nostrādājusi (analizējot tādas aspektus kā problēmu identificēšana, gadījumu vadīšanas process, intervencu efektivitāte, resursi, starpnozaru koordinācija, vienota izpratne par situācijām, kurās sniedzams atbalsts u. c.).
3. **Palīdzēt jēgpilnāk plānot resursus visas kopējās bērnu labūtības sistēmas, nevis tikai atsevišķu pašvaldību un nozaru (izglītības, veselības, labklājības, iekšlietu, tieslietu) līmenī.** Pirmkārt, šobrīd nepieciešamo pakalpojumu, atbalsta u.c. resursu plānošana netiek

sistemātiski balstīta datos par reālajām bērnu un ģimeņu vajadzībām konkrētā pašvaldībā un valstī kopumā, jo dati par vajadzībām netiek pietiekami apkopoti un analizēti⁵. Otrkārt, atbalsta pakalpojumu piedāvājums bērniem un viņu ģimenēm ir fragmentēts un nepārskatāms (t.i. risina tikai daļu no bērnu vajadzībām, nav koordinēts, bieži katrs nākamais iesaistītais speciālists sāk risināt jautājumus no jauna). Treškārt, resursi pašlaik netiek sistemātiski plānoti starpnozaru griezumā, ņemot vērā bērna vajadzības kopumā. Piemēram, izglītības nozarei ir redzamas bērnu atbalsta vajadzības, savukārt labklājības nozarei ir atbalstam nepieciešamie intervencu resursi, tomēr resursi netiek plānoti un lietoti kopīgi. Sistēmas līmenī būtu arī jāizvērtē jēgpilnākais resursu ieguldījums (it īpaši agrīnajās intervencēs), ko nav iespējams izdarīt, skatoties tikai uz konkrētu jomu (izglītību, veselību u.c.).

4. **Palīdzēt izvērtēt, cik lielā mērā katram bērnam neatkarīgi no viņa dzīvesvietas iespējams saņemt kvalitatīvu atbalstu.** Šobrīd valsts līmenī nav pieejams vienlīdzīgs tā saucamais bērnu atbalsta pakalpojumu grozs, kā arī pastāv būtiskas atšķirības pakalpojumu kvalitātē. Pārvaldes līmeņa dati palīdzētu saprast, cik būtiskas ir atšķirības un cik lielā mērā tās ietekmē bērnus un ģimenes konkrētajā pašvaldībā.
5. **Nodrošināt, lai jaunajā sistēmā tiktu ievadīti dati un notiktu informācijas apmaiņa starp iestādēm.** Līdz šim dati NPAIS bieži vien netiek ievadīti – šo problēmu iespējams risināt ar efektīvu pārvaldības informāciju (piemēram, noteiktiem signāliem gadījumos, ja kāda iestāde ilgstoši nav gājusi sistēmā, ievadījusi nekādu informāciju vai arī pastāv nesakrītības starp reģistriem).

⁵ Kā minēts (Labklājības ministrija, 2020) "darbs ar ģimeni sākas pašvaldībā, kurai, sniedzot ģimenēm nepieciešamo atbalstu, ir jānovērš riski nepietiekamai bērnu aprūpei, kā arī preventīvi jāveic mērķtiecīga sociālās situācijas analīze, lai identificētu ģimenes, kurās varētu iestāties šie riski. Tomēr 79% pašvaldību pat nezina, cik ģimeņu ar bērniem dzīvo to teritorijā, nerunājot par to, ka tām būtu zināms, kurām ģimenēm ir nepieciešams atbalsts. Lielākoties darbs ar sociālā riska ģimenēm tiek uzsākts tikai tad, kad jau ir apdraudēta bērnu veselība vai pat dzīvība."

4 JAUNĀS SISTĒMAS UZBŪVES KONCEPTS

- Lai sasniegtu jaunus izvirzītos mērķus, nepieciešams fundamentāli pārveidot gan to, kādus datus NPAIS apkopo, gan to, kā šie dati tiek atspoguļoti lietotājam. Tāpēc stratēģijas fāzē tika izveidota jaunās gadījumu vadības sistēmas konceptuālā uzbūve, kas ietvēr četrus galvenos moduļus:
- › pamatdati par bērnu un ģimeni;
- › bērna dzīvesgājums un notikumu reģistrs;
- › riska novērtējumu vienotais kopskats;
- › gadījumu vadības informācija un funkcionalitāte.

Sistēmas konceptuālā uzbūve tika vizualizēta agrīnā prototipā un testēta ar lietotājiem, kuri atzinīgi novērtēja uzlabojumus un atbalstīja šāda veida sistēmas ieviešanu.

Sistēmai plānots pievienot lietotājus no izglītības un veselības jomām, kā arī piedāvātā piecu līmeņu lietotāju kategorizācija ar atšķirīgām piekļuves tiesībām.

KĀDIEM DATIEM JĀPARĀDĀS JAUNAJĀ SISTĒMĀ?

Lai sasniegtu jaunus izvirzītos mērķus, nepieciešams fundamentāli pārveidot gan to, kādus datus NPAIS apkopo, gan to, kā dati parādās lietotāja funkcionālajos moduļos. Tāpēc stratēģijas fāzē izveidojām jaunās

gadījumu vadības sistēmas konceptuālo uzbūvi. Lai pēc iespējas ātrāk iegūtu atgriezenisko saiti, tā tika vizualizēti konceptuālā prototipā un pārbauda ar lietotājiem (skatīt – Sistēmas uzbūves prototipa tests).

1. MODULIS: PAMATA DATI PAR BĒRNU UN BĒRĒNA ĢIMENI

Sistēmas moduļa mērķis:

Vienkopus atspoguļot pamata informāciju par bērnu un pievienot šobrīd trūkstošo informāciju.

Kāda veida informāciju šis modulis ietvertu:

sadaļā varētu redzēt pamata datus par bērnu, ieskaitot datus par ģimeni, citiem radniekiem, skolu un ģimenes ārstu.

Pamata datus par bērnu būtu ietverama jau tagad MK noteikumos norādītā informācija, kā arī papildu informācija:

- dzimšanas dati, adrese, dzimums, pilsonība, saziņas valodas;

- vecāki un/vai likumiskais pārstāvis, un faktiskais aprūpētājs;
- māšas un brāļi, saites uz to NPAIS kartītēm;
- citi radnieki: vecvecāki, vecāku brāļi/māšas u. c.;
- izglītības iestāde un kontaktpersona tajā;
- ģimenes ārsts un viņa kontaktainformācija;

Būtiski, lai šajā sadaļā pievienotajām personām iespēju robežās būtu norādīta kontaktainformācija – tālruna numurs un e-pasts. Modulī varētu norādīt arī iepriekš apmeklētās izglītības iestādes, ja tās ir vairākas.

Vēlētos redzēt vecāku e-pasta adreses, jo šobrīd praktizējam saziņu ar e-pastiem. Un vēl vēlams, lai parādās vecvecāki vai citi radnieki, kaut kādas uzticības personas, draugi.

Sociāla dienesta vadītāja

2. MODULIS: BĒRĒNA DZĪVESGĀJUMS UN NOTIKUMU REĢISTRS

Sistēmas moduļa mērķis:

pārskatāmi redzēt būtiskākos notikumus bērna dzīvē ar iespēju aplūkot katru no faktu avotiem arī atsevišķi.

Kāda veida informāciju šis modulis ietvertu:

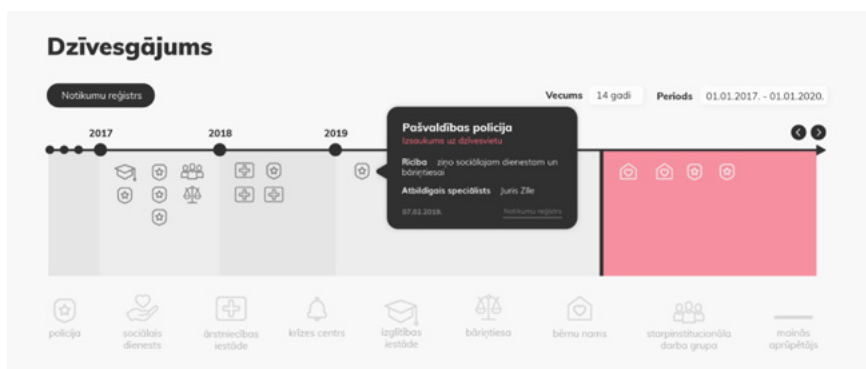
dažādu institūciju ievadīto informāciju, kuru varētu aplūkot dažādos vizuālajos skatos – kā laika līniju, kā sarakstu vai kā atsevišķus ierakstus. Sadaļā būtu iespējams meklēt informāciju pēc laika periodiem, atslēgvārdiem, iestādēm un citiem parametriem. Lai nodrošinātu pārskatāmību, ievadītā informācija parādītu

faktus kopsavilkuma veidā (attēls Nr. 21), bet tajā pašā laikā būtu iespējams katru no ierakstiem skatīt atsevišķi līdz augstākajam detalizācijas līmenim, ieskaitot konkrētus dokumentus, lēmumus un rīkojumus.

Pirmajā fāzē informācija modulī tiktu pārnesta no citām valsts informācijas sistēmām vai jau tagad NPAIS ievadītajiem datiem. Pievienojot papildu lietotājus (izglītības iestādes un veselības sektoru), būs nepieciešams definēt vajadzīgos datus un izveidot datu apmaiņu ar jau esošajām sistēmām (VIIS, e-veselību).

BĒRNA DZĪVESGĀJUMA SKATS - NOTIKUMU REĢISTRĀ IENĀKOŠO DATU VIZUALIZĀCIJA SISTĒMAS PROTOTIPĀ.

ATTĒLS NR. 21

Avots: PLECS

3. MODULIS: RISKĀ NOVĒRTĒJUMU VIENOTAIS KOPSKATS

Informācijas moduļa mērķis:

Viens no svarīgākajiem jaunās sistēmas stratēģiskajiem mērķiem ir kļūt par risku vadības principos balstītu sistēmu. Praktiski tas nozīmē, ka sistemātiski tiek apkopota kvantitatīvā un aprakstošā informācija par bērna (un ģimenes) būtiskākajiem riska faktoriem un identificēta to potenciālā ietekmē uz bērna veselību, dzīvību un attīstību (piemēram, vai sadzīves apstākļi rada risku bērna veselībai).

Šī informācija jāapkopo tādā veidā, lai to var izmantot gan bērna gadījuma vadības līmenī, gan pārraudzības līmenī:

- Katra bērna gadījuma vadības līmenī: mērķis ir nodrošināt, ka faktiskā informācija un jau veikto izvērtējumu informācija tiek apkopota kopējā ietvarā, kas ļauj ātri pārredzēt, kurās bērna dzīves "jomās" ir identificēti potenciālie riski, kā arī ļauj institūcijām dalīties ar šo informāciju.
- Pārraudzības līmenī – tas, ka risku novērtējumu informācija tiek ievākta strukturētā un analizējamā veidā, palīdz operatīvi ieraudzīt

konkrētas iestādes, pašvaldības vai valsts līmenī konkrētu riska faktoru izplatību utt. Šāda veida informācija ļautu valstiski analizēt, kādas ir nerisinātās problēmas. Šobrīd riska faktoru informācija netiek strukturēti ievākta, lai to varētu arī analizēt. Uz šādas informācijas bāzes nākotnē varētu arī būtēt dažāda veida riska identificēšanas algoritmus.

Kāda veida informāciju šis modulis ietvertu?

Modulis lietotājam sniegtu un apkopotu informāciju par dažādo iestāžu līdz šim veiktajiem risku novērtējumiem, ieskaitot: kad un kāda iestāde novērtējumu veikusi, galvenie secinājumi un identificētie risku līmeņi, galveno indikatoru dinamika, kopskats dažādās bērna dzīves jomās (veselība, ģimene, izglītība un tamlīdzīgi). Šī bloka realizēšanai būtu jāizveido valstiski vienota pieeja risku novērtējuma ietvaram (skat. 5.nodaļu). Šobrīd prototipa vajadzībām, lai iegūtu atgriezenisko saiti, tika izveidota ilustratīva vizualizācija (attēls Nr. 22). Vizualizācijas mērķis bija, lai tas kalpotu par sākuma punktu tālākām diskusijām.

VIENOTĀ RISKU NOVĒRTĒJUMA KONCEPTUĀLĀ VIZUALIZĀCIJA JAUNĀS SISTĒMAS AGRĪNAJĀ PROTOTIPĀ.

ATTĒLS NR. 22

Avots: PLECS

4. MODULIS: GADĪJUMU VADĪBAS INFORMĀCIJA UN FUNKCIONALITĀTE

Informācijas moduļa mērķis:

Pārveidot NPAIS par efektīvu gadījuma vadības instrumentu. Šādas funkcionalitātes iekļaušana veicinātu mērķu izvirzīšanu, rīcības plāna sastādīšanu un sekošanu tā izpildei.

Kāda veida informāciju modulis ietvertu:

datus, kas nepieciešami konkrēta gadījuma vadības nodrošināšanai, veidojot uzdevumus, izvirzot prioritātes, nosakot atbildīgos un sekojot līdzi gadījuma virzībai (skatīt – attēls Nr. 23), proti:

- Rīcības plāns ar konkrētiem mērķiem un uzdevumiem šo mērķu sasniegšanai – galvenā rīcības vide, kur mijiedarbojas dažādas iesaistītās puses un tiek veicināta gadījuma virzība;
- Uzdevumiem izvirzāmi atbildīgie, termiņi, prioritātes un iespēja sekot līdzi to izpildei;
- Saziņas, paziņojumu, informācijas pieprasīšanas un automatisko paziņojumu funkcionalitāte, veicinot operatīvu informācijas apriti starp bērnu tiesību aizsardzībā iesaistītajām institūcijām. Paziņojumi jāpiesaista e-pastam, jo, tā kā lielākā daļa lietotāju strādā savu institūciju informācijas sistēmās, tad sasaiste ar e-pastu nodrošinās tūlītēju iesaisti.

GADĪJUMU VADĪBAS PRINCIPU IEKĻAUSĀNAS KONCEPTUĀLĀ PIEEJA SISTĒMAS AGRĪNAJĀ PROTOTIPĀ.

ATTĒLS NR. 23

The screenshot displays two main sections of the NPAIS system interface. The top section, 'Ilgtermiņa mērķi' (Long-term goals), contains a table with three rows of goals, each with a status indicator (checkmark or circle) and a priority level (augsta - high). The bottom section, 'Rīcības plāns' (Action plan), contains a table with six rows of tasks, each with a status indicator and a deadline. A red callout box highlights a task with a warning icon and the text 'Kavēta izpildes termiņš' (Delayed deadline).

Nosaukums	Atbildīgā persona	Proktāte	Datums
☒ Veicināt ārstēšanos no narkotisko vielu atkarības	Pēteris Zāle	augsta	
☐ Motivēt atgriezties izglītības sistēmā	Pēteris Zāle	augsta	
☐ Veicināt ikdienas prasmju apguvi	Pēteris Zāle	augsta	

Nosaukums	Atbildīgā persona	Termiņš	Priortāte	Datums
☐ Mazināt zēna trauksmi ⚠	Pēteris Zāle	05.01.2020	augsta	
☒ Iestādes psihologa vai ārpakalpojuma - psihoterapeita piesaiste	Pēteris Zāle	05.01.2020	augsta	
☐ Nodrošināt stabili un paredzamu vidi un dienas kārtību	Pēteris Zāle	05.01.2020	augsta	
☐ Trenēt sociālās prasmes, zēnu iesaistot mentorprogramā	Anna Bērziņa	05.01.2021	zema	
☐ Atrast zēnam audžuģimeni	Ingrīda Zemīte	05.01.2021	augsta	
☐ Sniegt sociālo atbalstu un palīdzību mātei	Olga Kļava	05.01.2021	vidēja	

Avots: PLECS

KUR PARĀDĀS BĒNAM VEIKTIE NOVĒRTĒJUMI UN ATZINUMI?

Prototipa testēšanas gaitā viens no jautājumiem, kas radās, bija par to, kur būs redzami bērnam līdz šim veiktie izmeklējumi, novērtējumi un atzinumi. Lai spētu saprast bērna vajadzības, šis ir viens no būtiskajiem jautājumiem, kas līdz šim ir radījis gan darbību dublēšanos, nepilnīgu informāciju vai pat informācijas trūkumu, gan arī bijis būtisks šķērslis sadarbībai starp institūcijām, jo bieži viena iestāde nezina, ko cita jau ir secinājusi utml. Līdz ar to dažādu jomu speciālisti, kuriem būtu jāsniedz bērnam nepieciešamais atbalsts, svarīgāko par viņu neuzzina. Šie jautājumi detalizētāk izvērtēti 5. nodaļā.

Mūsu skatījumā informācija par iepriekš veiktajiem novērtējumiem un atzinumiem varētu atspoguļoties trīs veidos:

- Kā atsevišķs informācijas modulis, kurā visi atzinumi un novērtējumi būtu vienuviet.
- Katras institūcijas vai speciālista veiktais darbs – atzinumi, novērtējumi – parādītos notikuma reģistrā un atspoguļotos dzīves gājuma laika līnijā kā atsevišķs ieraksts. Vairāku ierakstu gadījumā varētu būt grūtības ieraudzīt visu vienkopus, tomēr to varētu atrisināt, ieviešot meklēšanas kritēriju “atzinumi/novērtējumi”, pēc kuriem tiktu atlasīti ieraksti.
- Institūciju novērtējumu un atzinumu vēsture varētu parādīties arī vienotajā riska novērtēšanas informācijas blokā.

PĀRVALDĪBAS DATU ANALĪTIKAS MODUĻI

Nākamajā satura fāzē plānots arī attīstīt pārvaldības kopsavilkumu skatus bērnu tiesību politikas analīzei. Šīs informācijas lietotāji būtu:

- konkrētu iestāžu vadītāji;
- pašvaldību vadītāji (izpilddirektori u.c.);
- starpinstitucionālās sadarbības grupas;
- attiecīgās ministrijas, kas atbildīgas par bērnu un ģimeņu politikas veidošanu, PKC, VBTAI u.c.

Konkrētos skatus varēs izstrādāt tikai pēc tam, kad būs precizēti katrā sadaļā iekļaujamie dati (skat. 5 nodaļu). Prototipa testēšanas ietvaros izveidojām un intervijās apskatījām skices dažiem no šiem potenciālajiem skatiem. Intervējamie ļoti novērtēja šādu pārvaldības skatu noderīgumu. Datu vizuāla atspoguļošana un iespēja NPAIS uzkrātos datus dažādos griezumos izmantot tālākai analītikai veicinātu kopēju skatījumu uz būtiskākajām risināmajām problēmām bērnu politikā.

SISTĒMAS UZBŪVES PROTOTIPA TESTS

Lai pārbaudītu, vai konceptuālie moduļi atbilst lietotāju vajadzībām, radījām agrīnu sistēmas vizualizāciju – prototipu.

Detalizēta prototipa testēšanas informācija un rezultātu analīze ir pieejama 3. pielikumā. Šajā sadaļā aprakstīti galvenie secinājumi.

PROTOTIPA IZVEIDES MĒRĶIS

Sistēmu prototipu izveide jeb prototipēšana ir pieeja, ko izmanto, lai pārbaudītu idejas ar lietotājiem vēl agrīnā ideju attīstības stadijā, pirms tiek investēti apjomīgi resursi to īstenošanai. Prototipēšana ļauj ātri un efektīvi ievākt atgriezenisko saiti no lietotājiem par to, vai konkrēti idejas virzieni attīstāmi (NESTA, 2011). Prototipu veidošana ir arī vērtīgs dažādu ieinteresēto pušu iesaistīšanas veids, jo parāda konkrētas idejas aprises. Lai gan prototipēšana un pilotēšana var daļēji pārklāties, tie nav viens un tas pats – prototipi noder agrīnās pakalpojumu izstrādes un modelēšanas aspektos, savukārt pilotēšana lietojama, kad produkts jau gandrīz izstrādāts.

Prototipa izveidē jāiegulda tikai tik daudz laika, pūļu un ieguldījumu, cik nepieciešams, lai būtu iespējams iegūt

noderīgu atgriezenisko saiti un attīstītu ideju. Jo tuvāk gatavībai prototips šķiet, jo mazāk ticams, ka tā radītāji pievērsīs uzmanību lietotāju atsauksmēm. Prototipēšanas mērķis nav izstrādāt ideju, bet gan uzzināt par idejas stiprajām un vājajām pusēm, kā arī ieraudzīt jaunus virzienus, kā to attīstīt (Brown, 2008).

Šī konkrētā prototipa viens no svarīgākajiem izveides mērķiem bija pārbaudīt, vai kopējais sistēmas dizains palīdz redzēt paralēlo iestāžu darbības un darbību pēctecību un dod iespēju ieraudzīt, vai un kā ir novērojama darbību dublēšanās. Būtiski bija arī pārliecināties par to, vai dizains palīdz izveidot gadījuma vadības sistēmu, kuras centrā ir bērns, un skaidri definēt nākamo sasniedzamo mērķi un rīcības plānu.

Lai gan vizuāla prototipa izstrāde nebija iekļauta līgumā norādītajos darba uzdevumos, tomēr līguma īstenošanas gaitā pēc sākotnējām intervijām ar iesaistītajām pusēm un dalības NPAIS darba grupā secinājām, ka vizuāla koncepta izstrāde un testēšana būtu vērtīgs papildinājums.

Prototipā ietvertā informācija par bērnu bija balstīta testa scenārijā – hipotētiska bērna dzīvesgājumā.

PROTOTIPA TESTĒŠANAS REZULTĀTI UN NOVĒROJUMI

Prototipa testēšanu veicām trīs fāzēs. Katru reizi, ņemot vērā iegūto atgriezenisko saiti, uzlabojām un precizējām gan ideju konceptus, gan vizuālo izskatu. Fāzes ietvēra: iekšējo testu stratēģijas izstrādātāju vidū; testus

individuālās intervijās ar bērnu tiesību aizsardzības procesā iesaistīto iestāžu darbiniekiem; testu ar NPAIS darba grupu tiešsaistes sanāksmes videokonferences platformā. Pēdējās fāzes prototipa modelis pieejams [šeit](#).

Skaidra, pārskatāma sistēma, redzami secīgi notikumi, iesaistītās personas. Izskatās ļoti pārdomāti un lietošanai noderīgi!

Es esmu sajūsmā! Šis ir daudz labāks nekā esošais. Vizuāli pārskatāmi, patīkami skatīties, krāsains, pārdomāts dizains. Žēl, ka ir jāgaida tik ilgi, lai varētu sākt lietot!

Prototipa testēšanas individuālās intervijas

Prototipa testēšanā – gan intervijās, gan NPAIS darba grupā – kopumā tika saņemts ļoti pozitīvs vērtējums izstrādātajam sistēmas paraugam. Vairāki testu dalībnieki pat izteica nožēlu, ka šādu sistēmu nav iespējams sākt lietot jau tagad. Intervējamie īpaši uzsvēra vairākus ieguvumus:

- › **centrā bērns**, nevis institūcijas;
- › **pārskatāmāka citu iestāžu iesaiste** – vienkopus redzams, ko katra no iestādēm ir veikusi iepriekš;

- › nav papildus jāuzdod lieki jautājumi, **mazāks laika patēriņš speciālistam**, jo var vadīties pēc bāzes informācijas un papildināt to;
- › visa informācija ir **vienkopus**; ir redzama kontaktinformācija par informācijas sniedzēju;
- › ātra informācijas **pieejamība** bez pieprasījumiem, kas nodrošina sadarbības pirmo līmeni – apmaiņu ar informāciju;
- › **secīga** informācija par darbībām un atbildīgajiem; tā ļauj izsekot, kas ar bērnu ir noticis.

PROTOTIPA SVID⁶ ANALĪZE

STIPRĀS PUSES	VĀJĀS PUSES UN NEPILNĪBAS CITĀS JOMĀS, KAS PARĀDĪJĀS CAUR PROTOTIPA TESTĒŠANU
<ul style="list-style-type: none"> › Vizuāli pārskatāms. › Patīkama vide, patīkami skatīties. › Ietaupa laiku un resursus. › Redzama dinamika. › Uz bērnu orientēts iestādes rīcības modelis. › Dod papildu izpratni par to, kas būtu jādara. › Uzskatāmi parāda riskus un tālākās darbības. › Var redzēt, kad kāda iestāde jau ir iesaistījusies un ko dara vai darījusi. › Var redzēt datu ievades mērķi. › Uzskatāmi redzami aktuālie notikumi un iesaistītās iestādes. › Veicina informācijas apmaiņu. › Automātiski redzama informācija no citām institūcijām un nav nepieciešamības to atsevišķi pieprasīt (sūtot vēstules un gaidot atbildes vienu mēnesi). › Centralizēti uzkrāta informācija par personām un notikumiem. › Ir redzama kontaktinformācija, līdz ar to vieglāk sazināties. › Pieejami dati situācijas analīzei – no uzraugošo iestāžu puses (LM, VBTAI u.c.). 	<ul style="list-style-type: none"> › Pati sistēma nevar atrisināt nevēlēšanos savstarpēji sadarboties. › Nav skaidrs, kurš būs gadījuma vadītājs. › Nav skaidrs, kāda būs riska izvērtējuma sadaļa. › Nav skaidrs, kā mērķus un rīcības plānu integrēs no citām sistēmām un kurš to veidos, jo katrai institūcijai var būt cits skatījums. › Risina tikai gadījumu vadības jautājumus, bet ne visus jautājumus, ar kuriem strādā bāriņtiesas. › Ja laika joslā daudz ierakstu, varētu zust pārskatāmība. › Nav skaidrs, cik plašs būs lietotāju loks (piemēram, vai datus redzēs VSAA, UGF utt.). › Steidzamos gadījumos informācija
IESPĒJAS ATTĪSTĪBAI	DRAUDI
<ul style="list-style-type: none"> › Uzlabot gadījuma vadīšanas procesu, nosakot vienu atbildīgo personu, kas koordinē sadarbību ar citām iestādēm. › Paplašināt lietotāju loku – riska izvērtējumu veicot arī skolā, problēmas varēs ieraudzīt ātrāk. › Panākot datu sinhronizāciju ar dažādām IS, nodrošināt to, lai ieraksti būtu jāveic tikai vienu reizi. Pieeju dokumentiem un lēmumiem sniegt caur pievienotām saitēm uz tiem vai datu augšupielādi sistēmā. › Radīt iespēju pievienot jaunus lietotājus – administratīvo lietu komisijas, bērnu aprūpes iestādes u.c. › Iespēja atlasīt informāciju pēc laika, tēmām, iestādēm, līdzīgiem gadījumiem. 	<ul style="list-style-type: none"> › Kamēr vairāki rīcībpolitikas un sistēmas jautājumi nav konceptuāli atrisināti, NPAIS tālāka virzība nav loģiska. › Datu aizsardzības jautājumi – pieeju līmeņi, kāda informācija ir/nav sistēmā. › Ja pārāk fokusējas uz darbu datorsistēmā, var pazust cilvēciskais kontakts un individuāla pieeja. › Speciālisti var nevēlēties dalīties ar informāciju. › Datu ievades problēma saglabājas – ja dati netiek ievadīti, tos vienotā sistēmā atspoguļot nevar.

PROTOTIPA TESTĒŠANAS GAITĀ IDENTIFICĒTAS VAIRĀKAS NEATRISINĀTAS RĪCĪBPOLITIKAS PROBLĒMAS

Liela daļa neskaidrību, kas radās prototipa testēšanas laikā, neatspoguļoja izstrādātā prototipa konceptuālās problēmas, bet gan nesakārtotos jautājumus pašā bērnu tiesību aizsardzības sistēmā, it īpaši:

- neskaidrs **gadījuma vadības process** – kā un kurš nosaka gadījuma vadītāju, kurš veic riska izvērtējumu, kurš nosaka ilgtermiņa mērķus un sastāda rīcības plānu, kā notiek uzdevumu deleģēšana un to kontrole;
- šobrīd nav pietiekami skaidri definēts **starpinstitucionālais sadarbības process**;
- **bērnu lietas tiek skatītas atsevišķi no ģimenes lietām**, piemēram, ar bioloģisko ģimeni strādā sociālais dienests, savukārt ar bērnu, kurš atrodas audžuģimenē, – bāriņtiesa;
- gadījumos, kad izdodas agrīni identificēt apdraudējumu bērnam, **nav pakalpojumu agrīnai intervencei**;

- **nepastāv vienota pieeja bērna un ģimenes risku izvērtēšanai** – katra iestāde veic cita veida izvērtējumu, bērniem nākas vairākas reizes atbildēt uz vieniem un tiem pašiem jautājumiem, bērna riski netiek skatīti kontekstā ar ģimenes riskiem;
- šobrīd **bāriņtiesās ir sadrumstalota informācijas pārvaldības sistēma** – katra bāriņtiesa lieto citu sistēmu; kopīgā sistēma ir NPAIS.

Lai no konceptuāla prototipa nonāktu līdz konkrētam sistēmas datu modulim un funkcionējošai sistēmai, jāatrisina vairāki rīcībpolitikas jautājumi (skat. 5. nodaļu).

Uz rīcībpolitikas risinājumu bāzes tālāk jāizveido konkrēts datu modelis un, lai sistēmu varētu aprobēt, jāizstrādā sistēmas pilota versija, ieviešot to, piemēram, vienā pašvaldībā un pārlicinoties par funkcionalitāti darbībā. Pēc aprobācijas varēs plašāk ieviest sistēmas gala versiju, veikt apmācības un sākt to lietot.

KAM IR JĀBŪT JAUNĀS SISTĒMAS LIETOTĀJIEM?

LIETOTĀJI UN PIEKĻUVES TIESĪBAS

Lietotāji, to daudzums un piekļuves veidi ir būtiski sistēmas attīstības jautājumi, kurus skatījāmie gan pēc iestāžu iesaistes dažādos preventīvas līmeņos, gan arī pēc nepieciešamā iesaistes apjoma gadījuma vadībā. Lietotāju un viņu piekļuves tiesību detalizētu piedāvājumu skatīties Tabula Nr. 1.

Lietotāju iedalījuma galvenais mērķis – ērtā veidā nodrošināt visu darbam nepieciešamo informāciju, bet tajā pašā laikā bērna un ģimenes sensitīvo informāciju neatklāt nevajadzīgi plašam lietotāju lokam. Informācijas drošība un piekļuves tiesības ir svarīgi jautājumi, kuri detalizēti jādefinē nākamajā izstrādes posmā.

Lietotājus iedalījām piecās grupās:

1. GALVENIE LIETOTĀJI.

Aktīvi sistēmas lietotāji, kas strādā bērna gadījuma vadībā, virza procesus un kontrolē to izpildi, sazinās ar citām iesaistītajām pusēm. Galvenie lietotāji būs gadījuma vadītāji vai atbildīgie speciālisti, kas visciešāk kontaktēsies ar bērnu un iesaistīsies viņa situācijas risināšanā. Galvenajiem lietotājiem būs **pieeja visiem bērna datiem**, ieskaitot sensitīvos datus, un viņiem būs iespēja autorizēt citu speciālistu piekļuvi vai liegumu piekļūt konkrētiem datiem.

Galvenie lietotāji atkarībā no institūciju kompetences risku preventīvajā varētu būt šādi:

- sociālā dienesta atbildīgais darbinieks;
- bāriņtiesas atbildīgais darbinieks;
- bērnu aprūpes iestādes atbildīgais darbinieks;
- pašvaldības policijas atbildīgais darbinieks;
- Valsts policijas atbildīgais darbinieks;
- Valsts probācijas dienesta atbildīgais darbinieks;
- Ieslodzījuma vietu pārvaldes atbildīgais darbinieks;
- starpinstitūciju darba grupā iesaistītie speciālisti;
- izglītības iestādes atbildīgais darbinieks.

2. ATBALSTA SPECIĀLISTI

Bērna gadījuma risināšanā bieži iesaistās konkrēti atbalsta speciālisti. Lai sistēma atainotu sniegto atbalstu, speciālistiem nepieciešams ne tikai zināt atsevišķu informāciju par bērnu, bet arī levdāt sistēmā veiktās darbības – informāciju par rīcību konkrētās situācijās un sniegtos atbalsta pakalpojumus.

Atkarībā no situācijas vienas iestādes ietvaros var būt gan galvenie, gan atbalsta speciālisti, tomēr viņu piekļuve bērna datiem būs atšķirīga. Arī sadarbībā starp dažādām iestādēm galvenā speciālista un atbalsta speciālista lomas var atšķirties atkarībā no konkrētā bērna gadījuma gaitas, iestāžu kompetences un prevencijas līmeņa, piemēram,

sociālais dienesta darbinieks var būt gan galvenais speciālists, gan atbalsta speciālists. Līdz ar to atbalsta speciālistu saraksts ir papildinošs galvenajiem lietotājiem.

Atbalsta speciālisti varētu būt tālāk minētie:

- ģimenes ārsts un citas ārstniecības personas vai speciālisti, kas sniedz veselības pakalpojumus (piemēram, psihologi);
- sociālo pakalpojumu sniedzēji (dienas centri, krīzes centri, NVO un citi);
- sociālās integrācijas valsts aģentūras speciālisti.

Vai administratīvo lietu komisijai, kuras vienīgā izpratne ir uzlikt sodu, vajadzētu būt pieejai ļoti sensitīvai un dažkārt intīmai informācijai par cilvēku? Var būt stigmatizēšanas draudi – tā sakot, tu jau esi "sīkais narkomāns!". Aizspriedumi sabiedrībā ir diezgan dziļi.

Pilnai bildei, kurā tiešām redzama visa informācija, jābūt teju vai diviem cilvēkiem.

Prototipa testēšanas laikā saņemtie komentāri

3. VADĪBAS LĪMEŅA LIETOTĀJI

Vadības līmeņa kategorijā ietilpst visu iepriekšējos divos līmeņos minēto lietotāju vadītāji. Šiem lietotājiem, lai sniegtu atbalstu un kontrolētu, kā risinājums virzās uz priekšu, ikdienas darbam visbūtiskākā ir apkopojošā informācija par gadījumiem un procesu. Tā kā institūcijas

atšķiras pēc to darbinieku skaita un potenciālo lietotāju daudzuma, tad lielās institūcijās vadības līmeni varētu dalīt detalizētāk (departamentu, pārvalžu, nodaļu vadītāji, priekšnieki un citi.)

4. PĀRVALDĪBAS LĪMEŅA LIETOTĀJI

Pārvaldības līmeņa lietotāji ir lietotāju grupa, kurai ikdienas darbam nav nepieciešama piekļuve bērna profilam un kuri neseko līdz informācijai par konkrēta gadījuma risināšanas gaitu. Šiem lietotājiem nepieciešams zināt kopējo situāciju bērnu tiesību aizsardzībā konkrētā institūcijā,

pašvaldībā vai valstī kopumā, līdz ar to šajā līmenī būtu iespējams piekļūt apkopotajiem datiem, skatīties tos dažādos griezumos un vizualizācijās, kā arī izmantot datu apkopojumus procesu plānošanā vai rīcībpolitikas attīstībā.

5. LIETOTĀJI, KURI IZMANTO TIKAI ATSEVIŠĶUS SISTĒMAS DATU LAUKUS

Pastāv vairāki lietotāji, kuriem nepieciešama konkrēta informācija no NPAIS savu funkciju veikšanai, vai arī NPAIS datu pārskatāmībai ir nepieciešama datu ievade no viņu sistēmām, bet kas nav uzskatāmi par NPAIS pamata lietotājiem. Tamlīdzīgiem gadījumiem turpmākajā sistēmas izstrādē vajag nodrošināt autonomu datu apmaiņas bez nepieciešamības tos padarīt par "NPAIS lietotājiem".

Informācijas apmaiņas funkcija attiecas uz šādām iestādēm:

- Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde;
- Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra;
- Uzturlīdzekļu garantijas fonda administrācija;
- Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija;
- Valsts robežsardze;
- Nacionālais veselības dienests.

NPAIS LIETOTĀJI UN PIEKĻUVES TIESĪBU KATEGORIJAS SADALĪJUMĀ PA PREVENCIJAS LĪMEŅIEM

TABULA NR. 1

INSTITŪCIJA - LIETOTĀJS		BĒRNA INDIVIDUĀLAIS PROFILS		SPECIFISKAS INFORMĀCIJAS IEVADE/PIEKĻUVE TAI			PĀRVALDĪBAS LĪMENA INFORMĀCIJA	
		Pilna informācija	Dalēja informācija	Ievade	Skatīšanās	Automātiska sistēmu informācijas apmaiņa	Vadības dati	Apkopotā informācija
UNIVERSĀLIE PAKALPOJUMI UN AGRĪNĀ INTERVENĒ								
IZGLĪTĪBAS IESTĀDE	atbildīgais speciālists		✓	✓	✓	✓ VIIS		
	iestādes vadītājs		✓		✓	✓ VIIS	✓	✓
PAŠVALDĪBAS IZGLĪTĪBAS PĀRVALDE					✓	✓ VIIS	✓	✓
VESELĪBAS IESTĀDES	ģimenes ārsts		✓			✓ e-veselība		
	citas ārstniecības personas			✓		✓ e-veselība		
ATBALSTA DIENESTS	atbildīgais speciālists	✓		✓	✓			
	vadītājs		✓		✓		✓	✓
MĒRĶĒTI PAKALPOJUMI RISKA GRUPU ĢIMENĒM AR BĒRNIEM								
SOCIĀLAIS DIENESTS	atbildīgais speciālists	✓		✓	✓	✓ SOPA		
	iestādes vadītājs		✓			✓ SOPA	✓	✓
BĒRNU APRŪPES IESTĀDE	atbildīgais speciālists	✓		✓	✓			
	vadītājs		✓				✓	✓
CITI SOCIĀLO PAKALPOJUMU SNIEDZĒJI (t.sk. dienas centri, krīzes centri, NVO)			(✓)	✓		✓ SPOLIS		
SOCIĀLĀS KOREKCIJAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDE "NAUKŠĒNI"		✓		✓	✓			
VALSTS PROBĀCIJAS DIENESTS	atbildīgais speciālists	✓			✓	X PLUS, E-lieta		
	iestādes vadītājs				✓	X PLUS, E-lieta	✓	✓

INSTITŪCIJA – LIETOTĀJS		BĒRNA INDIVIDUĀLAIS PROFILS		SPECIFISKAS INFORMĀCIJAS IEVADE/PIEKĻUVE TAI			PĀRVALDĪBAS LĪMEŅA INFORMĀCIJA	
		Pilna informācija	Dalēja informācija	Ievade	Skatīšanās	Automātiska sistēmu informācijas apmaiņa	Vadības dati	Apkopotā informācija
VALSTS POLICIJA	Nepilngadīgo lietu inspektors, atbildīgais speciālists	✓				✓ IIS2, APAS, E-lieta		
	nodalnes vadītājs, iestādes vadītājs				✓	X IIS2, APAS, E-lieta	✓	✓
PAŠVALDĪBAS POLICIJA	atbildīgais speciālists	✓				✓ APAS, E-lieta		
	vadītājs				✓	✓ APAS, E-lieta	✓	✓
IESLODZĪJUMU VIETU PĀRVALDE	Atbildīgais speciālists	✓				✓ IIS, E-lieta		
	Vadītājs				✓	✓ IIS, E-lieta	✓	✓
SOCIĀLĀS INTEGRĀCIJAS VALSTS AĢENTŪRA						✓ SRIS		✓
STARP- INSTITŪCIJU DARBA GRUPA –	vadītājs	✓						✓
	iesaistīties speciālisti		✓					
PAŠVALDĪBAS ADMINISTRATĪVO LIETU KOMISIJA					✓	✓ APAS		✓
BĒRNU TIESĪBU AIZSARDZĪBA								
BĀRINĀTIESA	darbinieks/ gadījuma vadītājs	✓				X BARIS? Audžuģimeņu reģistrs		
	iestādes vadītājs		✓			X BARIS? Audžuģimeņu reģistrs	✓	✓
VBTAI	inspektors/ krīzes komandas darbinieks	✓		✓	✓			
	departamenta vadītājs, direktors						✓	✓
PAŠVALDĪBAS VADĪTĀJS/ IZPILDDIREKTORS			✓				✓	✓
TIESĪBSARGS								✓
TIESAS					✓	✓ TIS		
PROKURATŪRA						✓ ProIS		
MINISTRIJAS (LM, IZM, VM, IeM)						✓		✓

INSTITŪCIJA – LIETOTĀJS	BĒRNA INDIVIDUĀLAIS PROFILS		SPECIFISKAS INFORMĀCIJAS IEVADE/PIEKĻUVE TAI			PĀRVALDĪBAS LĪMEŅA INFORMĀCIJA	
	Pilna informācija	Dalēja informācija	Ievade	Skatīšanās	Automātiska sistēmu informācijas apmaiņa	Vadības dati	Apkopotā informācija
CITAS INSTITŪCIJAS – INFORMĀCIJAS APMAIŅA FUNKCIJU VEIKŠANAI							
PMLP					✓ Iedzīvotāju reģistrs		
VSAA				✓	✓ SAIS		
UGFA				✓	✓ UGF IPR		
VDEAK				✓	✓ Invaliditātes IS		
Valsts robežsardze				✓	✓ VREIS		
NVD					✓ e-veselība		

SASAISTE AR INSTITŪCIJU ŠOBRĪD LIETOTAJĀM INFORMĀCIJAS SISTĒMĀM

Tā kā stratēģija paredz, ka NPAIS turpmāk kļūst par galveno gadījumu vadības sistēmu, tad, lai novērstu datu ievades dublēšanos, vērtējām, ar kurām sistēmām tā mijiedarbojas un potenciāli dublējas gadījumu vadības/lietvedības funkciju ziņā. Stratēģijā būtiski saglabāt principu, ka datu ievadīšana notiek vienu reizi; tālāk dati tiek nodoti ar informācijas sistēmu starpniecību.

Pašlaik NPAIS sistēma tehnoloģiskajā ziņā var nodrošināt datu, kas noteikti MK noteikumos, ievākšanu un funkcionēšanu. Sistēmas datu avoti, ar kuriem šobrīd pieejami savienojumi:

- > Integrētā Iekšlietu informācijas sistēma;
- > Kriminālprocesa informācijas sistēma;
- > Iedzīvotāju reģistrs;
- > Invaliditātes informācijas sistēma;
- > Probācijas lietu uzskaites sistēma;
- > Valsts izglītības informācijas sistēma;
- > Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras Informācijas servisu sistēma;
- > pašvaldību sociālo pabalstu administrēšanas informācijas sistēmas;
- > Ieslodzīto informācijas sistēma.

Secinājām, ka arī jaunajā NPAIS sistēmā iespējams integrēt savienojumus ar minētajām datu sistēmām, ievācot MK noteikumos noteiktos datus, un pirmajā NPAIS attīstības posmā iespējams izmantot visus esošos datus kā gadījumu vadībai, tā arī datu analīzei.

Tajā pašā laikā redzam, ka – pēc IeM IC atzinuma (IeM IC, 2020) – jauni savienojumi esošajā NPAIS nav iespējami. Jaunu nepieciešamo datu, ar tiem saistīto institūciju un informācijas sistēmu integrāciju iesakām veikt jaunā NPAIS attīstības sākuma posmā. Izņēmuma gadījumā būtu situācijas, kurās nepieciešami tādi dati no citām institūcijām, kurām šobrīd nav pieejams datu savienojums vai arī tas ir novecojis un pašlaik tiek pārveidots. Šajos gadījumos iesakām datu savienojumu integrēt jaunajā NPAIS tikai pēc tā izstrādes/atjaunināšanas.

Saistībā ar jaunu (proti, tādu, kuru nepieciešamību šobrīd MK noteikumi neparedz) datu izmantošanu jaunajā NPAIS sistēmā apskatījām vairākus gadījumus.

- Konkrētu institūciju dati, kas nepieciešami jaunajā NPAIS un pieejami jau kādā no esošajām IS** – šajos gadījumos nav konstatēti būtiski šķēršļi šādu datu ieviešanai jaunajā NPAIS. Esošās sistēmas var nodrošināt arī papildu datu ievākšanu jaunās NPAIS sistēmas vajadzībām.
- Konkrētu institūciju dati, kas nepieciešami jaunajā NPAIS un nav pieejami jau kādā no esošajām IS** – šajos gadījumos izšķirīgi svarīga būs sadarbība starp institūcijām. Pēc izvirzītās datu piekrišanas tamlīdzīgos gadījumos datu ievadi un labošanu būtu jāievieš attiecīgās institūcijas datu sistēmās. Tas var apgrūtināt datu ieguvī, jo, iespējams, būs jāpārveido līdzšinējās sistēmas. Atkarībā no tehnoloģiskā risinājuma pārbūve var no salīdzinoši vienkāršas (ja iespējams ērti izveidot jaunus datu laukus) izvērsties līdz ļoti sarežģītai (novecojušu sistēmu gadījumā).
- Konkrētu institūciju dati, kas nepieciešami jaunajā NPAIS, bet ar konkrētajām institūcijām savienojuma nav** – šajā gadījumā būtiska būs datu savienojuma pieejamība un savietojamība. Līdz ar dažādu IS attīstību vērojama pozitīva tendence arī datu savienojumu iespējās, tāpēc vairumā gadījumu risinājums būs jaunā datu savienojuma pievienošana NPAIS.
- Unikāli jaunajam NPAIS atbilstoši dati** – gadījumos, kad lietotāji ievada datus pašā NPAIS sistēmā, NPAIS IS jāveido pēc līdzīgiem principiem, kā tas ir citās valsts. Datu bāze un tās datu savienojumu izstrāde jāveido pēc tādiem pašiem datu apmaiņas standartiem, tādējādi nākotnē nodrošinot iespēju nepieciešamības gadījumā arī citām IS iegūt NPAIS unikālos datus. Papildu apskatot gadījumu, kurā NPAIS dati tiek izveidoti, būtiski ir ievērot arī semantiskās un tehniskās savietojamības principus.

IZMAIŅAS LIETOTĀJU SKAITĀ

Galvenās izmaiņas lietotāju skaitā saistās ar izglītības un veselības jomas lietotāju pievienošanu.

Izglītības iestādes. Potenciāli sistēmu izglītības iestādē varētu lietot no viena līdz diviem darbiniekiem no skolas atbalsta personāla⁷. Vēlams, lai sistēmas lietotājs būtu **sociālais pedagogs**, tomēr ne visās skolās ir šāds amats, turklāt mazās skolās sociālo pedagogu slodze ir maza. Tomēr ir skaidrs, ka atbildīgajam par bērnu izglītības iestādē jābūt vienam (maksimums – diviem), jo īpaši gadījumos, kad bērnam atbalstu sniedz vairākas iestādes.

Ņemot vērā izglītības iestāžu skaitu Latvijā (tabula Nr. 2), NPAIS papildus pievienotos aptuveni 1340 – 2740 lietotāju, t. i., par aptuveni 20 % – 40 % vairāk nekā līdz šim. Tomēr pat tādā gadījumā, ja katrā izglītības iestādē būtu divi NPAIS lietotāji, izglītības jomas lietotāju skaits sasniegtu tikai 65 % no tagadējā Valsts policijas lietotāju skaita (4198 lietotāji)⁸.

IZGLĪTĪBAS IESTĀŽU SKAITS LATVIJĀ UN POTENCIĀLO NPAIS LIETOTĀJU SKAITS

TABULA NR. 2

IZGLĪTĪBAS IESTĀDES VEIDS	ESTĀŽU SKAITS	POTENCIĀLAIS NPAIS LIETOTĀJU SKAITS
PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDES	640	640 – 1280
VISPĀRĒJĀS IZGLĪTĪBAS IESTĀDES	639	639 – 1278
SPECIĀLĀS IZGLĪTĪBAS IESTĀDES	44	44 – 88
PROFESIONĀLĀS PAMATA UN VIDĒJĀS IZGLĪTĪBAS IESTĀDES	47	47 – 94
KOPĀ:	1370	1370 – 2740

Avots: IZM, PLECA aprēķini; dati uz 2020. gada 1. septembri.

⁷ Atbalsta personāla ietilpst: izglītības psihologs, sociālais pedagogs, logopēds, speciālais pedagogs, pedagoga palīgs, skolas medmāsa, karjeras konsultants. Atbalsta personāla skaits atkarīgs gan no izglītības iestādes veida, gan no pašvaldības, kurā atrodas izglītības iestāde (atbilstoši MK noteikumiem Nr. 1338 un MK noteikumiem Nr. 259). Avots: https://ikvd.gov.lv/wp-content/uploads/2020/03/Po%20C5%A1v%C4%93rt%C4%93%C5%A1anas-metodika_2020.pdf, 2.lpp.

⁸ Lietotāju skaits 08.12.2020, leM dati.

Papildus sistēmas lietotājam noteikti jābūt arī izglītības pārvaldes pārstāvim, jo izglītības pārvalde šobrīd ietilpst starpinstitutionālo grupu pamata sastāvā.

Veselības sektora iesaiste. Nākamajā fāzē jāizvērtē, kādai jābūt veselības jomas pārstāvju – (īpaši ģimenes ārstu) iesaistei – vai viņiem jākļūst par NPAIS sistēmas tiešajiem lietotājiem, vai arī veselības sektors integrējams

caur e-veselības sistēmu (skat. 5. nodaļu – sadaļu 3.2.).
Provīzoriski:

- iekļaujot ģimenes ārstus sistēmā, lietotāju skaits palielinātos par aptuveni 1370 lietotājiem (SPKC, 2019);
- pārvaldības līmeņa informācijai potenciāli būtu pieeja Veselības ministrijā un BKUS (4 – 6 lietotāji).

TEHNOLOĢISKO IESPĒJU UN NEPIECIEŠAMĪBU IZVĒRTĒJUMS

Veicot tagadējās NPAIS sistēmas analīzi, tika secināts, ka esošais risinājums ir novecojis un nepieciešams jauns risinājums (detalizēts izklāsts ir pievienots šī ziņojuma 2. pielikumā).

Esošais risinājums neatbilst vairākiem modernu tehnoloģisku risinājumu priekšnosacījumiem un neļauj sasniegt izvirzītos mērķus, proti:

- nav iespējama jaunu datu savienojumu izveide (piemēram, integrējot agrīnas prevencijas datus no e-veselības);
- nav iespējama pielāgošanās mūsdienīgiem lietotāju paradumiem. Sistēmas ierīču un operētājsistēmu atbalsts ir ierobežots. Esošā sistēma ir izstrādāta

ar divām lietotnēm – viena “Windows” vidē, savukārt otra interneta vidē uz “Internet Explorer” bāzes. Noteiktas funkcijas, kas tika atbalstītas vecākās pārlūkprogrammās, laika gaitā ieviešot kopējus standartus interneta pārlūkiem, vairs atbalstītas netiek. Turklāt “Internet Explorer” ir pārlūks, ko “Microsoft” atzinis par novecojušu un neplāno pilnveidot. Kā modernāku aizvietotāju “Microsoft” jau izstrādājis “Microsoft Edge”, savukārt to tagadējā NPAIS sistēma neatbalsta;

- sistēmas tehnoloģiskais risinājums pēc IeM IC atzinuma ir novecojis. Esošajā sistēmā nav iespējams veikt ar lietojamību un lietotāja vidi saistītus uzlabojumus.

SISTĒMAS TEHNOLOĢISKAIS APRAKSTS

Jaunā NPAIS tehnoloģiskā sistēma:

- primāri ir gadījumu vadības un analītikas rīks;
- veidota saskaņā ar valsts pārvaldes pilnveidojošu attīstības projektu īstenošanas principiem;
- pieļauj sistēmas koplietošanu ar citu institūciju sistēmām (izmantojot XML, CSV, SOAP, JSON datu protokolus). NPAIS sistēmā radītie dati tiek uzglabāti, izmantojot NoSQL datubāzi un nodrošinot vieglu savietojamību ar citām valsts iestādēm;
- izmanto programmatiski pieejamas saskarnes (API), veidojot saliktus pakalpojumus, paātrinot datu

apriti starp iestādēm, automatizējot starpinstiūciju un starpresoru sadarbību;

- ir pieejama jebkur un no jebkuras ierīces – veidota uz internetam draudzīgiem protokoliem (standarta un uz HTTPS balstītiem), pielāgojoties visām populārākajām interneta pārlūkprogrammām; lietojama arī no mobilajām ierīcēm (viedtālruniņiem un planšetdatoriem);
- izmanto tipveida arhitektūru. Viens no galvenajiem tehnoloģiskajiem principiem ir tipveida (references) arhitektūras izmantošana (angļu valodā to apzīmē ar vārdiem *microservices* un *microservices reference architecture*).

TEHNOLOĢISKĀ RISINĀJUMA PRINCIPI

Būtiskākās komponentes, kas jāņem vērā, veidojot jauno NPAIS pēc tipveida arhitektūras principiem:

- › **sistēmā** veidojot nodalītu datu apstrādes slāni, kas nav piesaistīts vienai konkrētai lietojumprogrammai vai citam specifiskam, ierobežotam lietotāju skaitam pieejamam risinājumam, **to pēc nepieciešamības nākotnē būs iespējams pārnest uz citu tehnoloģisko risinājumu;**
- › tā kā tiek izmantotas standartizētas saskarnes (pieejamas plašam lietotāju lokam), kas tiek regulāri standartizēti atjauninātas, **NPAIS ir iespēja izmantot plašam lietotāju skaitam, neuzliekot papildu tehnoloģiskās prasības un zināšanas neatkarīgi no viņu ierīču nodrošinājuma);**
- › **NPAIS pēc nepieciešamības ir izmantojams kā efektīvs rīks dažādu datu analīzei dažādās**

institūcijās. Datu pieprasījumi un datu apstrāde ir pieejama servīsu veidā, izmantojot atvērta standartu protokolus;

- › **lai lietotājiem būtu viegli un ērti ieiet sistēmā,** lietotāju autentifikācijas funkciju nodrošināšanai iesakām izmantot jau kādu no gatavajiem koplietošanas pakalpojumiem vai autorizācijas servīsiem, piemēram, smart-ID vai latvija.lv.
- › lai samazināt dažādu datu ievades duplikāciju, svarīgi izmantot savienojumus ar citām lietotāju šobrīd izmantotajām sistēmām, un papildu dati būtu ievadāmi tikai gadījumos, kad tie netiek ievadīti citās sistēmās, lietotājiem nav nepieciešama datu apmaiņas savienojuma vai arī konkrētie dati šobrīd netiek apkopoti informācijas sistēmā, bet, piemēram, fizisku dokumentu formātā.

DATU ARHITEKTŪRAS PRINCIPI

NPAIS gadījumā ar terminu “datu arhitektūra” izprotam principus, kurus svarīgi ieviest datu ievadē, apmaiņā, apstrādē un analīzē.

“Vaicā vienreiz” princips jeb NPAIS šajā gadījumā netiek veidots kā rīks, kurā informāciju dublicē, to vēlreiz ievadot NPAIS datu laukos, bet gan kā datu analītikas rīks, kas apvieno dažādas datu bāzes vienkopus.

Attiecībā uz datu apstrādi kā efektīvāko pieeju jaunajā NPAIS izvirzām tālāk minēto:

- › dati tiek glabāti, atjaunināti, laboti konkrētās institūcijas darba vidē un datu bāzē;
- › NPAIS regulāri pieprasa datus no katras sistēmas. Nākamajās NPAIS attīstības fāzēs nepieciešams definēt, kuri datu lauki ir izšķirīgi svarīgi un kuriem nepieciešama tūlītēja datu apmaiņa (piemēram, vardarbības gadījumā) un kuriem datu laukiem datu apmaiņa var notikt reizi diennaktī, vēlams nakts stundās, tādējādi neapgrūtinot šo datu bāžu darbību;

- › NPAIS pusē tiek veidots nepieciešamo datu dublikāts, tādējādi turpmākais darbs (ar gadījumu vadību un datu analīzi) var notikt ātrāk.

Dati tiek kategorizēti un attēloti tā, lai veidotu izpratni par bērna situāciju, notikumiem bērna dzīvē un potenciālajām darbībām, kas varētu uzlabot bērna dzīves kvalitāti. Svarīgi nepieļaut struktūru, kurā datus lietotājiem attēlo, grupējot vienīgi pēc institūcijas/datu avota (šāds princips dominē tagadējā NPAIS sistēmā).

5

RISINĀMIE RĪCĪBPOLITIKAS JAUTĀJUMI, LAI IZVEIDOTU UN IEVIESTU JAUNO SISTĒMU

- Piedāvātais NPAIS stratēģiskais attīstības virziens ir ambiciozs: tam nepieciešama fundamentāla NPAIS pārbūve saturiski, normatīvi, funkcionāli un tehnoloģiski. Darba grupa šo virzienu atbalstīja.

Lai sistēmu tālāk attīstītu un ieviestu, nākamajā fāzē jāatrisina vairāki rīcībpolitikas jautājumi. Atbildes uz tālāk minētajiem jautājumiem precīzi noteiks sistēmas datu modeli, lietotājus un pārvaldību.

Identificēti četri savstarpēji saistīti galvenie virzieni.

- 1) Lai ieviestu vienu sistēmu, kuras centrā ir bērns, skaidri jādefinē iesaistīto institūciju atbildība un sadarbības process.
- 2) Jāievieš vienota risku vadībā balstīta pieeja bērna vajadzību un apdraudējumu novērtēšanā, un tā iekļautu šobrīd trūkstošo agrīnās prevencijas daļu.
- 3) Jāintegrē izglītības un veselības jomas speciālisti kā sistēmas lietotāji un informācijas sniedzēji, jo bez šiem lietotājiem agrīnās prevencijas mērķi sasniegt nav iespējams.
- 4) Lai noteiktu, kurš būs sistēmas uzturētājs un attīstītājs, jāatrisina bērnu tiesību aizsardzības sistēmas struktūras jautājumi, .

Norādītie virzieni jāattīsta roku rokā ar šobrīd valstiski virzītajiem jautājumiem bērnu politikā.

PĪRMS SISTĒMAS TĀLĀKAS IZSTRĀDES JĀRISINA RĪCĪBPOLITIKAS PROBLĒMAS

Kad pati bērnu tiesību realizācijas un aizsardzības sistēma būs sakārtota un darbosies efektīvi, tad arī jaunā informācijas sistēma kļūs par reāli strādājošu atbalsta instrumentu.

Prototipa intervijas dalībnieks

Piedāvātais NPAIS attīstības virziens ir ambiciozs un piedāvā fundamentālu NPAIS pārbūvi – saturiski, funkcionāli un tehnoloģiski. Darba grupa atbalstīja šo attīstības virzienu un konceptuālo pieeju sistēmas uzbūvei. Tomēr, lai šādu sistēmu uzbūvētu, nepieciešams atrisināt virkni rīcībpolitikas jautājumu, kas precīzi noteiks, kāds būs sistēmas datu modelis, lietotāji un pārvaldība. Nepieciešamību pirms sistēmas tālākās izstrādes atrisināt rīcībpolitikas problēmas uzsvēra gan darba grupa, gan dalībnieki individuālajās intervijās, testējot prototipu.

Turpmākajās nodaļas sadaļās aprakstām galvenās darba plūsmas un to ietekmi uz NPAIS attīstību (skatīt attēlu Nr. 24). Uz šiem jautājumiem atbildes jārod šobrīd valstiski virzīto rīcībpolitikas jautājumu ietvaros – jo īpaši atbilstoši bērnu un ģimenes pamatnostādņiem 2021. – 2027. gadam un plānotajam darbam pie agrīnās prevencijas pieejas izstrādes. Būtiski, lai risinājumi tiktu izstrādāti kopā ar speciālistiem, kuri tos pielietos praksē; risinājumu meklēšanā tiek izmantotas inovāciju metodes un ņemti vērā līdzšinējie labas prakses piemēri un praktiskas vajadzības, ne tikai normatīvo aktu skatījums.

RISINĀMIE RĪCĪBPOLITIKAS JAUTĀJUMI, LAI
VARĒTU ATTĪSTĪT IECERĒTO JAUNO SISTĒMU.

ATTĒLS NR. 24

1. VIENA SISTĒMA, KURAS CENTRĀ IR BĒRNS

- › Skaidra katras iestādes loma, atbildība un sadarbības procesi kopējā bērnu labbūtības sistēmā.
- › Definēts gadījumu vadīšanas process un gadījuma vadītājs.
- › Definēta katrai iestādei nepieciešamā informācija par bērnu un ģimeni.

2. VIENOTA PIEEJA BĒRNA RISKU UN VAJADZĪBU NOVĒRTĒŠANĀ, KAS IETVER AGRĪNO PREVENCIJU

- › Izveidot vienu ietvaru, kurā savietot dažādos risku novērtējumus.
- › Agrīnai prevencijai nepieciešamo indikatoru integrēšana sistēmā.

3. IZTRŪKSTOŠO "KĒDES POSMU" INTEGRĒŠANA SISTĒMĀ

- › Izglītības iestādes.
- › Veselības joma (ģimenes ārsti, speciālisti).

4. SKAIDRĪBA PAR BĒRNU TIESĪBU SISTĒMAS ARHITEKTŪRU

- › Jaunās iestādes un izmaiņas lomās.
- › Kas būs jaunās sistēmas uzturētājs?

Avots: PLECS.

1. VIRZIENS: SKAIDRI DEFINĒTA KATRAS INSTITŪCIJAS ATBILDĪBA UN SAVSTARPĒJĀS SADARBĪBAS PROCESS

1.1. DEFINĒTAS IESTĀŽU LOMAS UN SADARBĪBA

NPAIS problēmas atrisinās tikai un vienīgi tad, ja tai pamatā būs sadarbības procesi un tie būs "izausti cauri" visām iestādēm.

Prototipa intervijas dalībnieks

Jaunās sistēmas arhitektūra balstīta skaidros sadarbības procesos un algoritmos starp dažādām iestādēm. Praksē tamlīdzīgi sadarbības principi nav definēti pietiekami skaidri, esošās vadlīnijas ievērotas netiek vai arī par tām nepastāv vienota izpratne. Sadarbības mehānismi būtiski atšķiras starp dažādām iestādēm un pašvaldībām, turklāt, kā norādīja prototipa testētāja, pati sistēma nevar atrisināt nevēlēšanos sadarboties.

Tāpēc nākamajā fāzē:

1) Jārada vienots ietvars, kura centrā ir bērnu vajadzības un labbūtība – šajā ietvarā skaidri jādefinē katras institūcijas loma, atbildība un mijiedarbība ar citām iestādēm. Katrai iestādei skaidri jāzina sava atbildība

saistībā ar bērnu, līdz ar to uz jau esošās metodikas bāzes nepieciešams precīzāk definēt iesaistītās puses, to atbildību un novērst neskaidrības par kompetenču robežām starp dažādām iestādēm. Lai to īstenotu:

- ietvars primāri jārada, ne tikai izmantojot normatīvo aktu analīzi, bet pamatā balstoties līdzšinējos efektīvas sadarbības modeļos konkrētās pašvaldībās;
- ietvaru nepieciešams izstrādāt konkrētu bērna vajadzību veidu detalizācijas līmenī.

2) Balstoties identificētajā lomā un atbildību sadalījumā, jāizstrādā trūkstošie informācijas apmaiņas un gadījumu vadības algoritmi, ko integrēt jaunajā sistēmā.

KĀ TĀLĀK ATTĪSTĪT SISTĒMAS PROTOTIPU

- Iestrādāt nepieciešamos informācijas apmaiņas algoritmus – ja viena iestāde ievada informāciju par bērnu, norādot uz risku, kurai iestādei jāsaņem automātiskais paziņojums par to utt.
- Identificēt iestādes, kurām jārada gadījumu vadības bloks un ar kurām iestāžu sistēmām jāsaslēdz.

1.2. GADĪJUMU VADĪBAS PROCESS UN VADĪTĀJS

KAS IR GADĪJUMA VADĪTĀJS?

Sistēmas konceptā lietotājiem jānosaka viens galvenais bērna atbalsta procesa virzītājs un koordinators – gadījuma vadītājs. Tas ir jo īpaši svarīgi gadījumos, kad iesaistīti vairāku iestāžu speciālisti. Šāda gadījuma vadītāja noteikšana:

- veicinātu koordinētāku, ātrāku un efektīvāku palīdzību bērnam;
- palīdzētu nodrošināt speciālistu, kurš vērtē bērna vajadzību kopumu (t.i. gadījuma vadītājs skatītos ne tikai uz tām vajadzībām, kas ir viņa konkrētās

jomas fokusā, bet uz bērnu kopumā; pašlaik termins "gadījumu vadība" pārsvarā tiek attiecināts uz konkrētas nozares kompetences un atbalsta prioritāšu noteikšanu, bet nav neviena, kas būtu atbildīgs par bērna labbūtību kopumā);

- nosakot galveno kontaktpersonu, uzlabotos sadarbība un komunikācija ar bērnu un ģimeni.

Šobrīd nav prasību gadījumu vadītāju noteikt, kā arī trūkst vadlīniju tam, kura institūcija ir gadījuma vadītājs atkarībā no bērna vajadzību specifikas un sarežģītības pakāpes. Esošais horizontālais atbildību sadalījums veicina to, ka par

bērnu atbildīgi vairāki speciālisti, tajā pašā laikā nevienam skaidri neuzņemoties atbildību par bērna psihoemocionālo labbūtību kopumā.

Rezultātā Labklājības ministrija rosinājusi pašvaldībās nodrošināt bērna tiesību aizsardzības speciālista amatu, kas būtu bērna interešu aizstāvis un "tilts starp bērnu un atbildīgajām institūcijām". Pašvaldības ietvarā minētais speciālists nebūtu bāriņtiesas vai sociālā dienesta pakļautībā. Pastāvot apdraudējumam bērnam, sociālais dienests strādātu ar ģimeni un būtu ģimenes gadījuma vadītājs, savukārt bērna gadījuma vadītājs koordinētu atbalstu tieši bērnam (piem., organizētu institūciju sadarbību, nodrošinātu savlaicīgu speciālistu iesaisti, vērtētu risku novēršanas dinamiku, sekotu līdzī atbalsta pasākumiem un būtu uzticības persona bērnam) (Labklājības ministrija, 2020). Šīs idejas vēl šobrīd tiek virzītas.

Prototipa testēšanas laikā parādījās liela nevienprātība gan par to, vai šāds gadījuma vadītājs nepieciešams, gan arī par to, kā noteikt, kuras iestādes darbinieks tas varētu būt:

- lielākā daļa uzskatīja, ka jāpāriet uz sistēmu, kurā ir viens gadījuma vadītājs; lēmumu par to varētu pieņemt starpinstitucionālajā sadarbības grupā (situācijās, kad tāda tiek veidota);⁹
- daļa uzskatīja, ka jāpaliek pie esošās sistēmas, kad katra iestāde rīkojas savas kompetences ietvaros, bērnam ir vairāki atbildīgie speciālisti (t.i. starpinstitucionālo sadarbības grupu gadījumos visiem būtu vienlīdzīga atbildība).

Tā kā bez skaidrākas metodiskās vadības un izmaiņām normatīvajos aktos nav iespējams NPAIS ieviest gadījuma vadītāja bloku, nākamajā fāzē nepieciešams:

- 1) **Pieņemt lēmumu, ka šāda centrālā gadījuma vadītāja loma nepieciešama.**
- 2) **Skaidri definēt, kas ir gadījuma vadītājs un citi iesaistītie gadījuma risināšanā atbilstoši dažādām situācijām un problēmu sarežģītības pakāpei.** Lai šādas vadlīnijas būtu jēgpilnas, tās jāveido, balstoties līdzšinējās efektīvākas sadarbības formās atsevišķās pašvaldībās un starp konkrētām institūcijām, tādējādi identificējot aspektus, kas jau šobrīd labi darbojas, un ieviešot tos plašāk. Izstrādājot vadlīnijas, svarīgi vienoties, kā integrēt bērnu un ģimenes pieeju, gadījumu vadītājiem atšķiroties¹⁰ (piemēram, sociālais dienests strādā ar ģimeni kopumā, savukārt bāriņtiesa – ar bērnu).
- 3) **Izveidot plānu, kā mērķtiecīgi attīstīt gadījumu vadītāju procesa virzīšanas prasmes,** jo īpaši situācijās, kad iesaistītas vairākas institūcijas un jārisina nevienprātība starp dažādām pusēm.

KAS IR GADĪJUMU VADĪBAS PROCESS?

Izstrādātajā sistēmas prototipā ietverti vairāki datu lauki un bloki, kuros jāievada vai no citām sistēmām jāpārādās gadījuma vadības informācijai (atbildīgie speciālisti/ gadījuma vadītājs, risku novērtējums, rīcības plāns (uzdevumi, atbildības, sasniedzamie mērķi utt.). Šobrīd NPAIS neietver šāda veida informāciju.

Minēto bloku mērķi ir:

- veicināt efektīvāku gadījumu vadīšanas praksi (tiek izvirzīti konkrēti mērķi, noteikti atbildīgie, sekots rīcības plāna izpildei, vērtēti rezultāti);
- atvieglot koordināciju starp institūcijām, jo īpaši gadījumos, kad atsevišķām iestādēm ir paši savi bērnu plāni, kas glabājas atsevišķās sistēmās, dokumentu apkopojumos un/vai protokolos;
- nodrošināt izsekojamību gadījumu vadībai, nepieļaujot situāciju, kad bērns informatīvi pazūd vai iestrēgst sistēmā, viņam netiek sniegts efektīvs atbalsts vai trūkst nepieciešamo pakalpojumu;
- sniegt nepieciešamo informāciju pārvaldības līmenī, izvērtējot sistēmas efektivitāti un pakalpojumu pilnveides nepieciešamību.

Šobrīd praksē būtiski atšķiras, kā dažādas iestādes strukturē gadījumu vadību un kādu informāciju ievada savos esošajos dokumentos vai sistēmās, piemēram, vai identificē "ilgtermiņa mērķus", novērtē sniegtā atbalsta efektivitāti, ieskaitot, kur šo atbalstu vai pakalpojumu sniedzis cits pakalpojumu sniedzējs.

Nolūkā ieviest gadījumu vadības bloku (ieskaitot struktūru, kurā gadījumu vadības informācija automātiski jāpārādās no citām sistēmām), nākamajā fāzē nepieciešams:

- izveidot vienotu un starp-institucionāli savietojamu pieeju tam, kāda veida informācija tiek ietverta gadījumu vadīšanas procesā un kas ir atbildīgs par attiecīgās informācijas ievadīšanu. Šīs darbības cieši saistītas ar jautājumu par gadījumu vadītāja lomu;
- novērtēt, vai iespējams visu nepieciešamo gadījumu vadības informāciju iegūt no citām pašlaik aktīvām sistēmām (piemēram, SOPA) un vai informāciju, kas apkopota papīra formātā, iespējams digitalizēt.

⁹ Jau tagad starpinstitucionālo grupu bērnu tiesību jomā nolikumos norādīts, ka "koordinētai un mērķtiecīgai gadījumu risināšanai sadarbības grupa vienojas, kura no institūcijām (sociālais dienests, bāriņtiesa vai izglītības iestāde) un kurš tās darbinieks (gadījuma vadītājs), atbilstoši savai kompetencei un gadījuma veidam, ir atbildīgs par konkrētā gadījuma vadīšanu". Konkrēti, sociālais darbinieks – ja nepieciešams izstrādāt un īstenot sociālas uzvedības korekcijas un sociālas palīdzības programmu, bāriņtiesas pārstāvis – ja jālemj par bērna šķiršanu no ģimenes utt.; izglītības darba speciālists – ja problēmas konstatētas izglītības iestādē. (Avots: https://www.burtniekunovads.lv/upload/File/BNP_NOL_23_2018_Starpinst_sadarbibas-1.pdf).

¹⁰ Piemēram, kad vecākiem pārtrauktas bērna aizgādības tiesības, sociālais dienests var strādāt ar bērna ģimeni/vecākiem, kamēr bāriņtiesa būs atbildīgā par bērnu, kurš tobrīd atrodas audžuģimenē.

KĀ TĀLĀK ATTĪSTĪT SISTĒMAS PROTOTIPU

- Izveidot gala versiju gadījumu vadības blokiem ar datu laukiem, kas būtu savietojami ar visu lietotāju vajadzībām un balstīti vienotā izpratnē.
- Nodrošināt gadījumu vadības informācijas atspoguļošanu uz/no citām saistītajām sistēmām (īpaši SOPA, BARIS, AGIS).

1.3. NEPIECIEŠAMĀ INFORMĀCIJA PAR BĒRNU UN ĢIMENI

NPAIS mērķis ir kļūt par valstiski centrālo sistēmu, kurā apkopota būtiskākā informācija par bērnu un ģimeni. Tas ļautu tiem, kuri strādā ar bērnu, ātri redzēt svarīgākās vēsturiskās informācijas apkopojumu. Digitālas gadījumu vadības sistēmas izmantošana ļautu arī aizstāt lielu daļu no esošajiem informācijas apmaiņas procesiem (piemēram, rakstisku vai telefonisku informācijas pieprasījumu), ietaupot laiku un nodrošinot informācijas pieejamību un pieprasījumu izsekojamību.

Tomēr prototipa izveides fāzē secinājām, ka vēl nav iespējams izveidot detalizētu sarakstu ar iekļaujamo informāciju, jo visas bērnu labbūtības sistēmas līmenī nav vienprātības par to, kāda tieši informācija dažādu iestāžu speciālistiem būtu nepieciešama. Šī problēma ir īpaši izteikta gadījumos, kad informācijas apmaiņai jānotiek starp dažādu jomu iestādēm (piemēram, izglītības iestādēm un ģimenes ārstiem). Pat gadījumos, kad informācijas apmaiņas nepieciešamība noteikta normatīvajos aktos, iestādes ne vienmēr ar to vēlas dalīties (jo īpaši ārstniecības personas), pārsvarā tāpēc, ka tām ir atšķirīga izpratne par datu konfidencialitāti, turklāt trūkst izpratnes par to, kā konkrētas iestādes rīcībā esošā informācija var palīdzēt citām iestādēm identificēt un risināt bērnu vajadzības. Turklāt pienākums dalīties būtiskā informācijā ne vienmēr noteikts arī likumiski, piemēram, vecākiem nav pienākuma informācijā dalīties ar skolu.

Izvērtējot iekļaujamo informāciju, būs potenciāli jādigitalizē daļa no tās informācijas, kas šobrīd tiek uzkrāta papīra formātā.

Lai attīstītu NPAIS datu modeli, nākamajā fāzē jāizvērtē:

- 1) **Sadarbībā ar iestāžu praktiķiem jānosaka, kas ir speciālistiem vajadzīgā informācija par bērnu un**

ģimeni, ar to saistītā informācijas apmaiņa starp iestādēm, kā arī jāatrisina neskaidrības par datu aizsardzību. It īpaši jāizvērtē, vai iekļaujami dažādu bērnu tiesību aizsardzības procesu ietvaros bērnam un ģimenei veiktie novērtējumi, ieskaitot:

- **Bērna attīstības novērtējumi** (veselība, izglītība), ieskaitot pašvaldību un valsts pedagoģiski medicīnisko komisiju atzinumus un šo komisiju vērtētos dokumentus, kas ietver ģimenes ārstu, ārstu speciālistu, psihologu atzinumus par bērnu; ar veselību saistītie atzinumi (invaliditāte, uzstādītās diagnozes) utt.
 - Bērnam un ģimenei veiktie **riska novērtējumi.**
 - **Bērna atbalsta vai korekcijas plāni**, piemēram, VBTAI individuālā atbalsta plāni, ģimenes vai ārstējošo ārstu sagatavotie individuālās rehabilitācijas plāni invaliditātes atzīšanai vai individuālās uzvedības korekcijas plāni.
- 2) **Kāda veida informācija par bērna vecākiem vai aizbildņiem būtu iekļaujama** agrīnās prevencijas un apdraudējumu identifikācijas nolūkā (piemēram, vai nepieciešams norādīt vecāku atkarību no apreibinošajām vielām).
 - 3) **Kāda līmeņa informācija iekļaujama dažādiem lietotājiem** – no atzīmes par konkrētas informācijas esamību (piemēram, veikts risku novērtējums) līdz kopsavilkumam un/vai iespējai lejupeļādēt tā pilno versiju.
 - 4) **Novērtēt, vai informācija ir pietiekami uzticama un kvalitatīva**, lai to ievietotu sistēmā, vai arī pirms informācijas publiskošanas nepieciešams uzlabot tās kvalitāti, tādējādi novēršot iespējamus sarežģījumus, piemēram, stigmatizāciju.

KĀ TĀLĀK ATTĪSTĪT SISTĒMAS PROTOTIPU

- Integrēt sistēmā galvenos informācijas avotus un sasaisti ar datu sistēmām, kuros tie glabājas.
- Noteikt dažāda veida un līmeņa lietotāju piekļuves tiesības bērna un ģimenes datiem.
- Atbilstoši labās prakses piemēriem par efektīvu informācijas apmaiņu iestrādāt paziņojumus un signālziņojumus starp dažādām iestādēm.

2. VIRZIENS: VIENOTA PIEEJA BĒRNA RISKU UN VAJADŽĪBU NOVĒRTĒJUMĀ, IETVEROT AGRĪNO PREVENCIJU

2.1. VIENOTA PIEEJA RISKU NOVĒRTĒJUMIEM

Viens no svarīgākajiem NPAIS attīstības virzieniem ir pārveidot to par sistēmu, kas balstīta bērna vajadzību un risku risināšanas principos. Citiem vārdiem sakot, sistēmā identificēta un apkopota informācija par bērna un ģimenes būtiskākajiem riska un apdraudējuma faktoriem un identificēta to potenciālā ietekme uz bērna attīstību, veselību un dzīvību.

Sistēmas prototips iekļauj bloku ar bērna risku un vajadzību kopskatu. Iespējas, kuras bloks nodrošina:

- katra bērna līmenī ļauj iegūt ātru kopskatu par būtiskākajiem riskiem, kas varētu skart kādu no bērna labbūtības aspektiem, sniedz veikto risku novērtējumu informāciju pārskatāmā ietvarā un ļauj ieraudzīt un novērtēt, kas ticis un tiek darīts, lai riska faktoros mazinātu;
- ļauj ievākt pamatdatus pietiekami strukturētā veidā, lai uz to bāzes izveidotu analītiskos pārvaldības moduļus iestādes, pašvaldības un valsts līmenim. Moduļi ļautu ieraudzīt konkrētu riska faktoru izplatību, pamanīt situācijas, kurās netiek novērsti agrīnie riska faktori, un analizēt intervenču efektivitāti;
- uz strukturēti ievāktas riska faktoru informācijas bāzes nākotnē varētu veidot arī dažādus paredzamos algoritmus (piemēram, balstoties sistēmā apkopotajos datos, sistēma identificētu bērnus, kuriem ir augsti apdraudējuma riski, jo ģimenei ir konkrēts riska faktoru kopums).

Darba grupa piekrita, ka valstiskā mērogā būtu jāattīsta un jāvirzās uz vienotu bērna riska novērtējuma pieeju, un kopējai pieejai redzēja augstu pievienoto vērtību, jo tā varētu risināt vairākas aktuālas problēmas:

- palīdzētu ātri ieraudzīt, vai kāda cita institūcija ir/ nav veikusi riska novērtējumu un rakstiska vai telefoniska pieprasījuma vietā to varētu pieprasīt un lejuplādēt caur sistēmu;
- dotu iespēju koordinēt riska novērtējumu veikšanu un tādējādi samazinātu institucionālās vardarbības un bērna retraumatizācijas iespējamību¹¹;
- iespēja novērst nelietderīgu darbību dublēšanos. Pašlaik nozaru pieeja risku novērtēšanā ir sadrumstalota un rada darbību dublēšanos. Esošo risku novērtējumu instrumentu salīdzinošajā analizē (skatīt 1. pielikumu) secinājām, ka 65 %

riska novērtējumu sakrīt bērna un ģimenes dzīves aspekti, par kuriem vākta informācija un kuri tikuši novērtēti, bet atšķirīgo pieeju dēļ informācija nav apvienojama. Arī darba grupas novēroja, ka šobrīd sašķeltā risku novērtēšana lieki tērē darbinieku resursus. Tas gan nenozīmē, ka būtu vēlams, lai katra institūcija riskus vērtētu tikai vienu reizi vai arī risku novērtējums nebūt jāveic, jo to jau veikusi cita iestāde:

- pirmkārt, katra iestāde vērtē konkrētus faktus pret konkrētiem riskiem, turklāt katrai iestādei ir arī savas pamata sadaļas, ko nevērtē citi;
 - otrkārt, kā norādīja darba grupa, atkārtotie riska novērtējumi ir būtiski, jo risku monitoringā svarīga ir tieši dinamika: statistiskie jeb nemainīgie faktori ietver tādus aspektus kā vecums, dzimums u.c. pagātnes faktus (piemēram, ieslodzījumā pavadīto laiku); dinamiskie jeb mainīgie dati iekļauj informāciju par atkarībām, uzvedību, ģimenes dzīvi un citiem aspektiem.
- pieeja tam, kā vieni un tie paši fakti un ar tiem saistītie riska līmeņi tiek novērtēti dažādās iestādēs, kļūtu saskaņotāka. Šobrīd nav izstrādāti vienoti kritēriji risku novērtēšanai praksē, ko lietotu visi ar bērnu un ģimeni strādājošie speciālisti (sociālie dienesti, bāriņtiesas, ārstniecības personas, policisti, pedagogi u.c.), piemēram, to, tieši kādi ir bērna veselībai un dzīvībai bīstami apstākļi, pašlaik katra institūcija interpretē pēc savas izpratnes.¹² Tomēr darba grupa norādīja, ka dažkārt iemesli, kāpēc iestādes vienu un to pašu aktuālo faktu vērtē dažādi (t.i., pret dažādiem riskiem – veselību, recidīvu utt.), ir pamatoti;
- parādītos iespēja integrēt bērna un ģimenes risku novērtēšanu, riskus bērnam vienmēr skatot kontekstā ar riskiem ģimenei. Pašlaik darbības norit paralēli, piemēram, sociālais dienests strādā ar bioloģisko ģimeni vai, piemēram, aizbildi, bet ne ar pašu bērnu, kurš ir bāriņtiesas uzmanības lokā;
- varētu iegūt pilnīgāku risku pārskatu, apvienojot informāciju no dažādām vidēm. Piemērs: bērna uzvedība mājas un skolas vidē var atšķirties; skolas veiktais risku novērtējums var identificēt vecāku iesaistes problēmas, kuras ģimenes novērtējumā neparādās;

¹¹ Piemēram, vienas administratīvās lietas ietvaros gan bāriņtiesa, gan sociālais dienests var veikt dzīves apstākļu pārbaudi personas dzīvesvietā un risku izvērtējumu. Kā norāda Labklājības ministrija: "Ir konstatēti gadījumi, kad mēneša ietvaros personas dzīvesvietā tiek veiktas vairākas pārbaudes un, ja šīs pārbaudes veic abas iestādes (savstarpēji nesaskaņojot savas darbības), persona faktiski tiek pakļauta institucionālajai vardarbībai." (Labklājības ministrija, 2020).

¹² (Labklājības ministrija, 2020), 23.lpp

- kopēju skatījumu uz prioritātēm, kas saistās ar bērna un ģimenes grūtībām, var izmantot kā bāzi, lai noteiktu nepieciešamo atbalstu un intervences. Pašlaik tajos gadījumos, kad bērns situācija tiek skatīta starpinstucionāli, redzams, ka atšķirīgās pieejas novērtējumiem apgrūtina vienošanos par to, kādas problēmas prioritāri risināmas; trūkst vienotas valodas un skatījuma;
- bērniem un ģimenēm radītu lielāku uzticēšanos speciālistiem, jo nebūtu vairākkārt jāatbild uz vieniem un tiem pašiem jautājumiem.

Lai izvērtētu, kas darāms, lai šāda veida pieeju ieviestu, veicām risku novērtējumu salīdzinošo analīzi (skat. 1. pielikumu).¹³ Nolūkā identificēt, kādi riska faktori netiek noteikti pietiekami bieži, plaši vai detalizēti, analīzes ietvaros esošās risku novērtējumu pieejas salīdzinājām ne tikai savā starpā, bet arī ar citviet pasaulē lietotajiem ietvariem. Kopsavilkumā:

- Pašlaik risku novērtēšanas instrumentus neizmanto visas iestādes, piemēram, izglītības jomā riska novērtējumi tiek veikti vienīgi projekta "PuMPuRS" ietvaros.
- Katra institūcija izvērtē faktus un riskus, vadoties pēc tās kompetences ietvara; risku līmeņu novērtējumiem ir atšķirīgas skalas un pieejas.
- 65 % esošo riska novērtējumu sakrīt tie bērna un ģimenes dzīves aspekti, par kuriem tiek vākta informācija.
- Šobrīd trūkst vairāku būtisku bērna labbūtnību un agrīnās preventīvas riska faktoru novērtējuma, it īpaši: prenatālie riski, sociālemocionālo un mentālās veselības grūtību novērtējums (gan bērnam, gan vecākiem), bērna pašvērtējums/identitāte, attiecību un tīklojuma ietekme (draugi, skola, sociālā vide) un agrīnie attīstības riski.

Es teiktu, ka būtu jābūt redzamam, ka, piemēram, 2019. gada 1. janvārī Rēzeknes Sociālais dienests ir veicis riska novērtējumu. Nezinu gan, vai būtu jābūt pieejamam pilnam dokumenta saturam vai arī tikai problēmfaktoriem. Svarīgi arī zināt, vai/kad bijis nākamais riska novērtējums un kas to veicis.

Prototipa intervijas dalībnieks

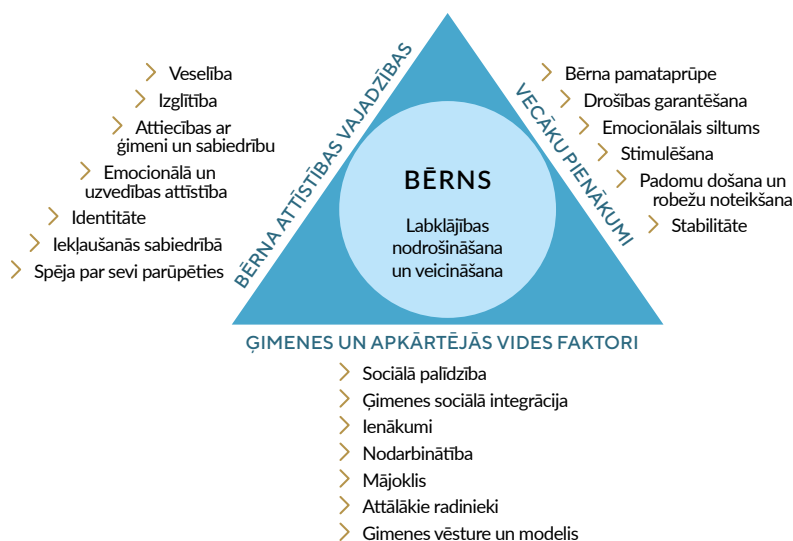
Kā atzina darba grupa, kamēr riska novērtējumu pamatelementi iestādēm atšķiras, nav iespējams izstrādāt vienotu riska vadības pieeju un to integrēt sistēmā. Tāpēc nākamajā fāzē:

1) jāizveido vienots kopējais ietvars, kurā savietot esošos risku novērtējumus.

- Praksē tas nenozīmētu, ka visas attiecīgās institūcijas izmantotu vienu riska novērtējuma instrumentu, bet gan to, ka dažādu jomu lietotās anketas būtu savietojamas vienotā ietvarā.
- Prototipā izmantotais ietvars balstīts pasaulē izmantotajā t.s. bērna vajadzību trijstūrī, kurā riska faktori sakārtoti ap trim bērna dzīves sfērām: **attīstības vajadzībām, vecāku pienākumiem un ģimenes un vides faktoriem**.¹⁴ Pasaulē jau izmantotie detalizētie riska faktoru apraksti var tikt izmantoti, lai arī Latvijā minēto ietvaru detalizēti attīstītu katrā līmenī. (Attēls Nr. 25).¹⁵

VIENOTAIS RISKU NOVĒRTĒJUMA IETVARS – PIEMĒRS

ATTĒLS NR. 25

Avots: PLECS, adaptēts no <https://www.tameside.gov.uk>

¹³ Šajā analīzē tika iekļauti: sociālais dienests, bāriņtiesas, valsts probācijas dienests, izglītības iestādes, veselības sektors. Novērtējam esošos risku novērtējumus, bet jāņem vērā, ka sociālajiem dienestiem šobrīd tiek ieviesta daudzpakāpju risku novērtējumu sistēma. Šī pieeja tiks ieviesta līdz 2028. gadam. Šīs sistēmas ietvaros sākumā tiek novērtēti, vai ir apdraudējums bērna dzīvībai vai veselībai, tikai pēc tam seko detalizētāki risku novērtējumi.

¹⁴ Skat, piemēram: [Saiti](#)

¹⁵ Piemēram, šāds ietvars, kas tika prezentēts arī darba grupā kā potenciālais sākuma punkts pieejas attīstīšanai: <https://www.lancshiresafeguarding.org.uk/media/15003/Thresholds-Guidance-2016.pdf>

- 2) **jāvienojas, kā risku kopskata atainojuma tehniskais risinājums izskatītos NPAIS sistēmā.** Prototips ietvēra konceptuālo vizualizāciju, tādējādi iegūstot atgriezenisko saiti par ideju. Pēc darba grupas domām, lai radītu praktiski un jēgpilni lietojamu bloku, jāatrisina konkrēti jautājumi, ieskaitot:
- **cik detalizēta informācija par veiktajiem risku novērtējumiem jāiekļauj sistēmā** – vai sistēmai tikai jānorāda pats riska novērtējuma veikšanas fakts; jāapkopo galvenie secinājumi no veiktajiem novērtējumiem, vai arī jāiekļauj arī pats novērtējums. Kā norādīja vairāki darba grupas pārstāvji, riska novērtējumi kopumā ir katras iestādes iekšējais darba instruments, kas satur sensitīvu informāciju un tajos ietvertais novērtējums citai iestādei varētu būt grūti interpretējams, piemēram, vai sociālais dienests varētu izprast, kāpēc Probācijas dienests konkrētu riska faktoru novērtējis kā zemu. Tāpēc pašlaik, iestādēm, savstarpēji pieprasot informāciju, tiek jautāts par konkrētiem faktiem saistībā ar bērnu, nevis par citas iestādes uz šo faktu bāzes veikto novērtējumu;
 - **cik attīstīta būtu ar risku faktoriem saistītā analītika** – vai sistēma ietvertu informāciju par riska faktoru kā tādu, dažādu institūciju novērtēto riska līmeni, vai arī papildu analītiku (t.i. tiktu veidoti uz riska faktoriem bāzēti algoritmi, kas identificētu bērnus, kuriem ir potenciāls apdraudējums). Attīstītākas analītikas ieviešanai būtu jāieņem laika grafiks;
 - **vai kopskatā jāparādās visaptverošam riska līmeņu novērtējumam un cik šiem līmeņiem jābūt.** Pašlaik iestādes lieto no trim līdz pieciem līmeņus, aptverot riskus pakāpēs no "zema" līdz "ļoti augstam", un būtu jāvienojas, kāds būs iestāžu atšķirīgo riska novērtējumu konvertācijas algoritms. Alternatīvs risinājums būtu esošo novērtējumu apkopojums, atsakoties no kopskata iespējas atsevišķās sadaļās, ka sistēma tikai apkopotu esošos novērtējumus, bet nesniegt "kopvērtējumu" konkrētā sadaļā;
 - **kādiem prioritārajiem riska faktoriem būtiski attēlot un novērot dinamiku** (t.i., vai riska faktors paaugstinās/pazeminās).
 - **kā savietot atšķirīgu iestāžu veiktos konkrētu faktu novērtējumus, kuros fakti vērtēti pret dažādiem riskiem.** Praktiķi uzsvēra, ka dažādu iestāžu veiktos riska novērtējumus ne vienmēr iespējams salīdzināt, jo katra iestāde vienu un to pašu faktu izvērtē pret dažādiem riskiem un fokusējas uz atšķirīgiem aspektiem, un tas ir pamatoti. Piemērs: sadzīves apstākļus un sociālo vidi probācijas dienests vērtē saistībā ar to, vai tie palielina risku atkārtotiem likumpārkāpumiem, sociālais dienests – lai vērtētu sociālo apstākļu atbilstību bērna vajadzībām, savukārt skola – ar mērķi saprast, vai pastāv priekšlaicīgs pamešanas risks. Minētās atšķirības jaunajā ietvarā būtu jāsauglabā. Darba grupa ieteica atdalīt faktu raksturojumu no šo faktu novērtējuma pret konkrētiem riskiem;
 - **nepieciešama esošo risku anketu digitalizēšana, jo citādi apkopot nepieciešamo informāciju nav iespējams.** Šobrīd daļa risku novērtējumu tiek rakstīti dokumentos, kas tiek pievienoti t. s. bērna lietai.
- 3) **jāvienojas, kādu riska un/vai faktoru novērtējumu šobrīd trūkst, un tie jāievieš, piemēram, visās izglītības iestādēs varētu ieviest projekta "PuMPuRS" ietvaros izmantoto riska novērtējumu.** Atsevišķu trūkstošo riska faktoru ieviešana pārsvarā saistīta ar agrīnās prevencijas sistēmas izveidi – tās ietvaros tiks noteikts, kādi papildu indikatori jāietver (skat. nākamo sadaļu).

Ir pamata lietas – sociālā vēsture, ģimenes fakti, kas daudzviet patiesi tiek pārnestas "copy-paste", bet es negribētu piekrist, ka cita iestāde reiz izvērtēto paņēma kā vienīgo pareizo un atkārtoti nevērtē. Mērķis un akcenti katram vērtējumam ir pilnīgi dažādi, turklāt tie ir dinamiski. Piemēram, sociālajā dienestā, bāriņtiesā veic novērtējumu ikreiz, kad lemj par pārtraukšanu vai nepārtraukšanu. Tāpat arī Probācijas dienestā pastāv periodiskums.

Prototipa intervijas dalībnieks

KĀ TĀLĀK ATTĪSTĪT SISTĒMAS PROTOTIPU

- Iestrādāt riska kopsavilkuma bloku.
- Radīt algoritmus starpinstitucionālajiem brīdinājuma signāliem saistībā ar konkrētiem riska faktoriem.

2.2. AGRĪNĀ PREVENCIJA

Problēmas visefektīvāk var risināt to agrīnajā stadijā, bet bērnu politikā Latvijā šobrīd nepastāv mērķtiecīgi attīstītas agrīnās prevencijas sistēmas,¹⁶ kas savlaicīgi pamanītu un risinātu bērnu labbūtības un apdraudējuma riskus neatkarīgi no bērna vecuma, bet jo īpaši agrīnā vecumā vai pat pirms bērna dzimšanas (skat. 3. nodaļu). Tāpēc valstiski ir pieņemts lēmums virzīt šādas pieejas attīstību bērnu un ģimeņu politikas pamatnostādnēs 2021. – 2027. gadam.

Jaunajai sistēmai, kas bāzēta uz NPAIS, jāklūst par galveno praktisko instrumentu, ar kuru šī pieeja tiks realizēta praksē. Galvenokārt tas notiks caur vienoto risku identificēšanas ietvaru, un agrīnās prevencijas indikatori būs to daļa.

Darba grupa piekrita, ka šādas pieejas īstenošana būs laiktietilpīga, jo ietver ne tikai jaunu risku indikatoru novērtēšanas instrumentu izstrādi un ieviešanu (piemēram, skrīninga instrumentu izveidi), bet arī jaunu intervencu izmantojumu. Būtiska sistēmas sastāvdaļa būs arī izglītības un veselības sektora integrācija tajā (skat. nākamo sadaļu).

Tomēr agrīnās prevencijas principu atspoguļošana NPAIS nav jāatliek līdz šīs pieejas izveidei – dažādus agrīnās prevencijas indikatorus jaunajā datu sistēmā iespējams integrēt pakāpeniski, sākot ar esošajiem risku indikatoriem un intervencēm un jaunus pievienojot laika gaitā.

Runājot par agrīno prevenciju, jaunā plāna kontekstā jāparedz, kā mēs attīstīsim darbu ar jaunajām ģimenēm un cilvēkiem, kuri tikai vēl grasās laist pasaulē bērnu. Ja mēs par to domāsim pēc septiņiem gadiem, tad bērni laimīgi būs arī tikai pēc gadiem.

Agrīnā prevencija – tas ir stāsts par topošajiem vecākiem. Ja viņi ir sociālā riska grupās, ja viņiem ir problēmas ar bērnu audzināšanu, tad mums viņi ir jāatbalsta.

NPAIS darba grupas pārstāvis

Kā būtisku sistēmas attīstības daļu redzam skrīninga instrumentu ieviešanu (jo īpaši izglītības, veselības un labklājības jomā). Skrīninga instrumenti ar zinātniski pierādītām metodēm ļauj, piemēram, izglītības iestādes darbiniekiem jau agrīni strukturēti ieraudzīt bērnu attīstības un citas potenciālās grūtības, paverot iespēju tālāk problēmas diagnosticēt un risināt kvalificētiem speciālistiem. Tas palīdzētu arī efektīvāk izmantot speciālistu, piemēram, psihiatru ierobežotos resursus valstī. Pēc ekspertu domām, saistībā ar bērnu emocionālo un mentālo veselību pašlaik lieli speciālistu resursi tiek tērēti gadījumiem, kurus būtu bijis iespējams risināt ar mazāk kvalificētiem cilvēkresursiem un pieejām.

Lai šo pieeju attīstītu, nepieciešams:

- 1) radīt agrīnās prevencijas sistēmas rīcībpolitikas ietvaru un ieviešanas plānu. Šis ietvars – bērna labbūtības līmenī – definētu:

- prioritāros bērna un ģimenes riska faktoros, kas ar agrīno prevenciju jāmazina;
- veidu, kādā riska faktori tiks identificēti;
- efektīvākās zinātniski pierādītās intervences riska faktoru mazināšanai un, ja to Latvijā trūkst, – shēmu to ieviešanai;
- intervencu un iestāžu, kas tās īsteno, dalījumu atbilstoši riska faktoru līmeņiem.

Tā kā pasaulē līdzīgi ietvari jau pastāv un svarīgākie riska faktori ir zināmi un zinātniski pierādīti, ietvara izveidošana nebūtu laiktietilpīga.

- 2) agrīnās prevencijas sistēmas daļas jaunajā NPAIS sistēmā iestrādāt pakāpeniski.

KĀ TĀLĀK ATTĪSTĪT SISTĒMAS PROTOTIPU

- Risku novērtējumu blokā integrēt agrīnās prevencijas risku sadaļu.
- Agrīnās prevencijas risku identifikācijas gadījumiem sistēmā iestrādāt automātiskos ziņojumus konkrētām iestādēm.

¹⁶ Efektīvu agrīno intervencu mērķis ir risināt problēmas pirms tās rodas vai tiklīdz tās radušās pirms kļuvušas smagākas. Agrīno intervencu mērķis ir samazināt riska faktoros un/vai stiprināt aizsargājošos un stiprinošos faktoros bērna dzīvē. Avots.

3. VIRZIENS: IZTRŪKSTOŠO ĶĒDES POSMU INTEGRĀCIJA SISTĒMĀ

3.1. IZGLĪTĪBA

Bēnam augot, parasti pirmā, kas bērna riskus pamanā, ir skola vai pirmsskola. Visam pamatā ir ģimene, skola un ģimenes ārsts. Taču seko sociālais dienests, policija, bāriņtiesa, un tikai tad – cietumi, probācija. Šāda ir vēlāmā bērna tiesību aizsardzības subjektu iesaistes secība.

NPAIS darba grupas pārstāvis

Lai jaunais NPAIS ļautu pēc iespējas ātrāk pamanīt problēmas un koordinēti sniegt atbalstu bērniem, pašlaik sistēmas lietotāju lokā trūkst būtiska elementa: izglītības iestāžu.¹⁷ Pirmsskolā vai skolā bērns pavada lielāko dienas daļu, un skola pirmā var pamanīt grūtības ne tikai sekmēs, bet arī uzvedībā, veselībā, ģimenē, vecāku iesaistē utt. Lai realizētu agrīnās prevencijas mērķi un NPAIS varētu darboties kā efektīva gadījumu vadības sistēma, izglītības iestāžu speciālistiem ir jāklūst par vieniem no centrālajiem sistēmas lietotājiem.

IZGLĪTĪBAS IESTĀŽU TAGADĒJĀ LOMA NPAIS UN BĒRNU TIESĪBU AIZSARDZĪBAS SISTĒMĀ

Šobrīd skolas NPAIS nelieto, un dati no tām sistēmā nonāk pastarpināti – caur VIIS. Datu apjoms un saturs ir minimāls: pirmkārt, dati par to, kur bērns mācās un kādu izglītības programmu apgūst; otrkārt, informācija par to, ka bērns bez attaisnojoša iemesla neapmeklē skolu.

Minimālā iesaiste NPAIS spilgti kontrastē ar to, kādi ir izglītības iestāžu reālie pienākumi, proti, ko no skolas kā bērna atbalstītājas sagaida un kā skolas strādā ar citām iestādēm, it īpaši:

- jaunajos skolu kvalitātes novērtēšanas standartos liels uzsvars likts uz to, ka “skolas līmenī ir skaidra struktūra un sadarbība, kā tiek apzinātas un diagnosticētas skolēnu atbalsta vajadzības, izaicinājumu vajadzības un riski pamest mācības.” Izglītības iestādei arī jāveic mācību pamešanas risku novērtējums, riskus vērtējot piecās kategorijās:

- 1) ar mācībām/skolas vidi saistītie riski;
- 2) sociālās vides un veselības riski;
- 3) ekonomiskie riski;

- 4) ar ģimeni saistītie riski; un
- 5) risks nerealizēt savu pilnu potenciālu.¹⁸

Lai šāda veida riska novērtējumus varētu veikt, izglītības iestādei vajadzētu būt daļējai piekļuvei NPAIS ietvertajai informācijai.

- skolas ietvaros bērniem tiek izstrādāti arī mācību risku mazināšanas plāni.¹⁹ Būtu likumsakarīgi, ka gadījumos, kad mācību pamešanas riski saistīti ar sociāliem riskiem, plānu izveidē būtu iesaistīti arī sociālie dienesti. Šāda veida riska izvērtējumi tiek veikti projekta “PuMPuRS” ietvaros, kurā tiek sniegts atbalsts mācību pamešanas risku mazināšanai. Minētais risku instruments ietver ne tikai ar mācību darbu vai izglītības iestādi saistītos riskus, bet arī riskus, kas aptver sociālo vidi, veselību, ekonomiskos apstākļus un ģimenes emocionālo vidi.²⁰
- lai risinātu sarežģītākus gadījumus, izglītības iestādes jau tagad tiek iesaistītas starpinstucionālajās sadarbības grupās. Šobrīd pašvaldībās, kurās šī sadarbība ir izveidojusies veiksmīga, bieži tieši izglītības iestādes virza gadījumu risināšanu uz sadarbības grupām un jau agrīni veiksmīgi risina problēmas, iesaistot speciālistus skolas vidē (Kronberga, Sīle, Litvins, & Zavackis, 2019).
- izglītības iestādēm jāziņo pašvaldības atbildīgajām institūcijām par vardarbību pret bērnu vai citiem bērnu tiesību pārkāpumiem.²¹
- izglītības iestādes – pēc pieprasījuma – bieži sniedz informāciju citām iestādēm, kas ir NPAIS lietotājas, piemēram, bāriņtiesas prasa sniegt raksturojumu bērna mācību un emociju regulācijas prasmēm, kā arī skolas sadarbībai ar vecākiem, kā arī citiem aspektiem.

¹⁷ Šeit un turpmāk vārdu “skola” lietojam, lai atsauktos uz dažāda veida izglītības iestādēm (pirmsskolas izglītības iestādēm, speciālās izglītības iestādēm utt.).

¹⁸ IKVD (2020). Izglītības iestādes pašvērtēšanas metodika vispārējā izglītībā, 25. lpp.

¹⁹ IKVD (2020). Izglītības iestādes pašvērtēšanas metodika vispārējā izglītībā, šobrīd līdzīgi standarti tiek izstrādāti arī profesionālajā izglītībā.

²⁰ Avots: <http://www.pumpurs.lv/sites/default/files/202008/1%20pielikums%20%2BRisku%20izv%20C4%93rt%C4%93juma%20veidlapa%29.pdf>

²¹ IKVD (2020). Izglītības iestādes pašvērtēšanas metodika vispārējā izglītībā, VBTAI izstrādātās vadlīnijas “Izglītības iestādes, sociālo dienesta, bāriņtiesas un citu iestāžu kompetence starpinstucionālajā sadarbībā, veicot preventīvo darbu un risinot vardarbības gadījumus pret bērnu.”

Lielu daļu minēto funkciju izglītības iestādes varētu veikt efektīvāk un laicīgāk, būdamas NPAIS lietotājas. Darba grupa uzsvēra, ka ir tikai pašsaprotami jaunajā sistēmā iesaistīt skolas. Tās jau tagad, pildot savus pienākumus, piekļūst daļai informācijas par bērnu, ko plānots iekļaut NPAIS, kā arī sadarbojas ar citiem NPAIS lietotājiem, jo īpaši – ar sociālo dienestu un Valsts un pašvaldības policiju. Darba grupa atbalstīja izglītības sektora integrēšanu sistēmā un šo soli vērtēja kā prioritāti.²²

Izglītības iestāžu iesaistīšana NPAIS varētu palīdzēt risināt vairākas aktuālas problēmas, kas saistās ar nepietiekami

efektīvu sadarbību, piemēram, skolai ilgstoši nerisinot un pat slēpjot bērnu grūtības vai – tieši otrādi – pārvirzot starpinstitucionālajām sadarbības grupām gadījumus, kurus būtu iespējams veiksmīgi atrisināt skolas vidē (Kronberga, Sīle, Litvins, & Zavackis, 2019). Pieeja informācijai uzlabotu sadarbību, kā arī ļautu izsekot skolas iesaistei problēmjautājumu identificēšanā un atbalstā bērnam. Ja bērna grūtības tālāk nonāktu sadarbības grupas uzmanības lokā, jau būtu skaidrs, kas ticis vai neticis darīts un, ņemot to vērā, vieglāk noteikt turpmākās intervences.

Mēs strādājam uz vienu mērķi, un nekādiem dižajiem noslēpumiem nebūtu jābūt.

Prototipa intervijas dalībniece, skolas sociālā pedagoģe

Mēs nekad neiegūsim skolas uzticēšanos, ja nedalīsimies ar viņiem informācijā. Viņus vajag dabūt par pilntiesīgiem lietotājiem. Mēs no izglītības nozares iekļaušanas izvairīties nevaram; viņi ir nozīmīgi sistēmas spēlētāji, turklāt vieni no lielākajiem. Ja mēs negribam strādāt tikai "sarkanajā zonā", vajag viņus iesaistīt.

Prototipa intervijas dalībniece, sociālā dienesta vadītāja

Lai skolas NPAIS lietotu un datus ievadītu, būtiski, lai sistēma no datu ievades "melnā caurumā", kā to nodēvējis viens no prototipa intervijas dalībniekiem, pārvērstos reālā darba instrumentā, no kura arī pašai skolai ir ieguvumi. Tie būtu:

- mazāk laika jāpavada, meklējot informāciju par bērnu, līdz ar to vairāk laika tiešajam bērna atbalstam. Dati, kas šobrīd jāpieprasa no citām institūcijām telefoniski, izmantojot e-pastu vai sūtīt iesniegumu, būtu redzami uzreiz vai vismaz iegūstami ātrāk. Tieši laika ietaupījumu kā lielāko jaunās sistēmas pievienoti vērtību prototipa testēšanas laikā novērtēja sociālais pedagogs. Vēl viens ieguvums – nedublētos darbības, kuras veikusi jau cita iestāde;
- svarīga informācija par bērnu nepaliktu nepamanīta arī tajos gadījumos, kad vecāki, atsevišķas iestādes vai speciālisti datus sniegt nevēlas. Šobrīd skolai dažkārt ir jāsaprot, tā sakot, no baltas lapas, jo sevišķi tad, ja bērns izglītības iestādē mainījies un vecāki nevēlas dalīties informācijā. Ja bērnam nav identificētas atbalsta vajadzības, izglītības iestāde

arī nesaņem papildu finansējumu, lai atbalstu sniegtu. Iepriekšējos pētījumos izglītības iestādes norādījušas, ka arī sociālais dienests un bāriņtiesa, aizbildinoties ar personas datu aizsardzību, nesniedz informāciju par veikto padziļināto izpēti kādiem no izglītības iestādes izglītojamajiem;²³

- iespēja izveidot digitālus paziņojumus nosūtīšanai par vardarbības u.c. riskiem sociālajam dienestam, bāriņtiesai un citām iestādēm;
- skolai būtu pieejama praktiska gadījumu vadības sistēma, ko lietot skolas atbalsta sistēmas un starpinstitucionālās sadarbības līmenī. Līdz šim skolu atbalsta personālam nav bijis digitāla instrumenta, un svarīgākie dati par atbalsta un citām vajadzībām nav tikuši ievadīti arī VIIS. Tas aprūtinā sociālo pedagogu un cita atbalsta personāla darbu, jo katrā skolā jāveido pašiem savi dokumentu kopumi vai citi gadījumu vadības instrumenti (lai gan dažas funkcionalitātes no tiem jau iekļautas e-klasē). Būtu gan jāprecizē, kādu daļu bērnu un situāciju jaunais instruments aptvertu (piemēram, bērnus ar atbalsta plāniem, bet ne visus pirmsskolas vai skolas

²² Arī PKC norādījis, ka, lai sniegtu atbalstu bērniem ar psihiskiem, attīstības un uzvedības traucējumiem, kā arī antisociālu uzvedību, piekļuve NPAIS būtu jānodrošina arī atbalsta personālam izglītības iestādē. (PKC 2019)

²³ PKC 2019.

bērnus). Sadarbības grupu līmenī NPAIS platformu varētu izmantot protokolu vietā, izveidotā atbalsta plāna punktus, atbildību sadali un laika plānu ievadot tieši sistēmā.

KĀ IZGLĪTĪBAS IESTĀDES IESAISTĪT JAUNAJĀ SISTĒMĀ?

Lai iesaistītu izglītības iestādes jaunajā sistēmā, nepieciešams:

- 1) **identificēt atbildīgos gadījumu vadītājus izglītības iestādē (un izglītības pārvaldē) un pievienot tos lietotājiem.** Potenciāli sistēmu izglītības iestādē varētu lietot no vienas līdz divām personām no skolas atbalsta personāla.²⁴
- 2) **definēt, kādos gadījumos skola lietu sistēmu, ievadot informāciju par bērnu un sadarbojoties ar citām iestādēm.** Nosakot lietojumu, svarīgi balstīties sadarbības grupu labas prakses piemēros;

- 3) **identificēt datus, kas jāievada izglītības iestādei vai jāatspoguļo no VIIS²⁵, kā arī datus, kas izglītības iestādei, lai efektīvāk atbalstītu bērnu, vajadzīgi no citām iestādēm.** Šobrīd nepastāv līdz galam skaidra redzējuma par to, kāda informācija izglītības iestādei un speciālistiem nepieciešama. Lai noteiktu datus, kuriem skolai nepieciešama piekļuve, jāpārskata esošā informācijas aprīte (skatīt – attēls Nr. 25); Lai panāktu skolu jēgpilnu un pilnvērtīgu iesaisti jaunajā sistēmā, izglītības iestādēm svarīgi ievērot savus pienākumus saistībā ar datu konfidencialitāti. Daļā skolu joprojām pierasts gadījumus risināt skaļi, publiski un nosodoši, kas noved pie tā, ka vecāki ar skolu sadarboties nevēlas (Kronberga, Sīle, Litvins, & Zavackis, 2019).²⁶
- 4) **noteikt, vai visām skolām jāveic konkrētu risku novērtējums novērtējums (tas varētu būt balstīts, piemēram, projekta “PuMPuRS” riska novērtējumā – skat. augstāk);**

DATU APRITĒ IEKĻAUJAMĀ INFORMĀCIJA.

ATTĒLS NR. 25

KĀDA INFORMĀCIJA VARĒTU BŪT NEPIECIEŠAMA IZGLĪTĪBAS IESTĀDEI?	KĀDA VEIDA INFORMĀCIJA NO IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒM BŪTU NEPIECIEŠAMA CITĀM IESTĀDĒM?
<ul style="list-style-type: none">➤ Bērna “CV” kopskats – kas līdz šim noticis bērna dzīvē un kādas ir ar to saistītās atbalsta vajadzības.➤ Kādus riskus bērnam un ģimenei identificējušas citas iestādes.➤ Vai kāds jau strādā ar bērnu citā iestādē un kādu atbalstu sniedz (ieskaitot atbalsta personas kontaktinformāciju).➤ Ja bērns tikko sācis mācīties, kādas atbalsta intervences nodrošinātas iepriekšējā skolā.➤ Atzinumi, izpētes, novērtējumi – kopsavilkumi par bērnam iepriekš identificētajām atbalsta vajadzībām (bet jāizvērtē šīs informācijas uzticamība).➤ u.c.	<ul style="list-style-type: none">➤ Skolas veiktais risku novērtējums (mācību pamešanas riski) – vai bērns uzvedas skolā tāpat kā citur; vecāku sadarbība ar izglītības iestādi.➤ Skolas identificētie vardarbības un citi riski.➤ Agrīnās preventīvas risku indikatori (vecumam neatbilstoši zemas sekmes, uzvedības problēmas utt.)➤ Galvenā kontaktpersona skolā akūtos (piemēram, vardarbības) gadījumos (piem., klases audzinātāja).➤ No VIIS: informācija par skolu mainīšanas faktu, to biežumu, iemesliem (potenciāls riska indikators).

KĀ TĀLĀK ATTĪSTĪT SISTĒMAS PROTOTIPU

- Integrēt izglītības iestādi kā lietotāju, identificēt nepieciešamās datu piekļuves.
- Pievienot informāciju par izglītību no izglītības iestādēm un/vai VIIS risku novērtējumu sadaļā.
- Potenciāli izstrādāt atbalsta sistēmas moduli tieši izglītības iestādei.

²⁴ Atbalsta personālā ietilpst: izglītības psihologs, sociālais pedagogs, logopēds, speciālais pedagogs, pedagoga palīgs, skolas medmāsa, karjeras konsultants. Atbalsta personāla skaits atkarīgs gan no izglītības iestādes veida, gan no pašvaldības, kurā atrodas izglītības iestāde (atbilstoši MK noteikumiem Nr.1338 un MK noteikumiem Nr.259). Avots: https://likumi.gov.lv/wp-content/uploads/2020/03/Pa%20C5%A1v%20C4%93t%20C4%93C5%A1pnas-metodika_2020.pdf, 2.lpp.

²⁵ VIIS dati: <https://likumi.lv/ta/id/307796-valsts-izglitiba-informacijas-sistemas-noteikumi>

²⁶ “Speciālists vērs uzmanību, ka izglītības sistēmā jautājumi par konfidencialitāti joprojām ir ļoti trausli, jo ir pierasts visus gadījumus risināt skaļi, diezgan publiski un nosodoši, kas noved pie tā, ka vecāki izvairās no sadarbības ar skolu, bet ir atvērti sadarbībai ar sociālo dienestu. Kādreiz bija pierasts – sasauc vecāku sapulci, un tad visu priekšā tiek iztirzāti konkrēti gadījumi, tā mēdz notikt joprojām. Par maz ir jauno skolotāju ar jaunām pieejām. Skolas nelabprāt pauž problēmas uz āru, bet iekšienē turpinās diezgan publiski to apspriešana.”

3.2. VESELĪBA

Lai jaunais NPAIS sasniegtu savus mērķis – pēc iespējas ātrāk pamanīt problēmas un koordinēti sniegt atbalstu bērniem –, šobrīd sistēmā trūkst būtiska spēlētāja – veselības sektora speciālistu. Veselības sektoram ir pieejami kritiski svarīga informācija par agrīniem bērna attīstības riskiem un potenciālajiem apdraudējumiem, līdz ar to jauno NPAIS nedrīkstētu veidot bez veselības sektora iesaistes. Raugoties no bērna potenciāla perspektīvas, ir skaidra sakarība: jo vecāks bērns kļūst, jo grūtāk, neefektīvāk un sarežģītāk ir risināt viņa problēmas un grūtības.

Veselības sektors:

- agrīni pamana būtiskus vardarbības vai attīstības riskus;
- jau tagad ir jau iesaistīti daudzos risku novērtējuma procesos (piemēram, situācijās, kad sociālie darbinieki lūdz garīgās veselības speciālistiem veikt psihodiagnostiku, lai precīzāk saprastu problēmu cēloņus un nepieciešamos risinājumus);
- veselības sektora speciālistu atbalsts ir būtiska bērnu atbalsta plānu sastāvdaļa un speciālistu pieejamība ir kritiska bērna vajadzību nodrošināšanā.

Kaut arī ārstniecības personas ir minētas NPAIS regulējošos MK noteikumos, tomēr šobrīd veselības sektors nav NPAIS tiešais lietotājs, un sadarbība praksē – jo sevišķi starpinstitucionālo grupu līmenī – bieži ir apgrūtināta. Kā norādīts 2019. gadā veiktajā novērtējumā, lai gan ir pašvaldības, kurās sadarbība ar ģimenes ārstu noris veiksmīgi un ārsti izrāda atsaucību, sadarbība ar ģimenes ārstiem bieži tiek norādīta kā grūtākais posms ceļā uz atbalsta sniegšanu bērnam. Šobrīd sadarbības efektivitāte vairāk atkarīga no ģimenes ārsta personīgās nostājas un nepastāv tiesību normu, kas ļautu, piemēram, sociālajam dienestam pieprasīt ziņas no ģimenes ārstiem. Šķērslis veiksmīgai sadarbībai ir “abpusējas izpratnes trūkums par sadarbības formu”. (Kronberga, Sīle, Litvins, & Zavackis, 2019).

Veselības sektora iesaiste NPAIS veicinātu problēmas risinājumu, palīdzot izsekot, kādi veselības speciālisti bērnam veikuši novērtējumu, un novēršot gadījumus, kad resursi tiek lieki izšķērdēti.

“Rezultātā praksē novērojami gadījumi, kad īsā laika periodā vienam bērnam pie dažādu iestāžu speciālistiem vairākkārt tiek veikta izpēte, taču atklātā problēma nevienā no institūcijām risināta netiek, t.i., tālāka intervence pēc izpētes netiek nodrošināta.”²⁷

KO NEPIECIEŠAMS ATRISINĀT, LAI VESELĪBAS SEKTORU IESAISTĪTU NPAIS?

Nepieciešams vienoties ar Veselības Ministriju un Bērnu Klīnisko universitātes slimnīcu (BKUS) par vienotu pieeju bērnu veselības (fiziskās un mentālās) risku identificēšanā un datu apmaiņā ar citiem sektoriem.

Sadarbību veicinoši ieguvumi, izveidojot vienotu pieeju risku novērtējumiem (detalizētāk 5. nodaļas 2.1. sadaļā):

- veidotu vienotu sadarbības un bērnu vajadzību izpratni starp sektoriem;
- precizētu atbildību un iesaisti atkarībā no bērna vajadzību sarežģītības pakāpes;
- atbildētu uz jautājumiem, kāpēc un kāda veida dati katram no iesaistītajiem speciālistiem ir nepieciešami, lai jau agrīni pamanītu un risinātu bērna vajadzības;
- palīdzētu veicināt izpratni, ka, identificējot riskus, turpmākās darbības būs atbalstošas, nevis sodošas.

Veselības sektora iesaiste NPAIS ir nepieciešama arī pašā veselības sektora attīstībai.

BKUS ir definēts kā centrālais bērnu veselības ekosistēmas veidotājs ar ambicioziem stratēģiskajiem plāniem – gan attīstīt inovatīvus pakalpojumus (ieskaitot daudzu pakalpojumu pieejas digitalizāciju), gan sistēmiski risinot dažādu jomu nepietiekamo speciālistu problēmu, gan digitalizējot bērnu datus.

Taču, lai BKUS efektīvi varētu pildīt galvenā bērnu veselības ekosistēmas attīstītāja lomu, pārvaldības līmenī būtiski nodrošināt pieeju informācijai par bērnu vajadzībām. Tas ļautu daudz objektīvāk novērtēt reālās bērnu vajadzības, līdzšinējos risinājumus, to efektivitāti. Tādējādi jaunais NPAIS būtiski palielinātu BKUS un Veselības ministrijas stratēģiskās plānošanas kapacitāti.

KĀ IESAISTĪT VESELĪBAS SEKTORU JAUNAJĀ SISTĒMĀ?

- 1) Jādefinē, kā dažāda veida veselības speciālisti (ģimenes ārsti un speciālisti, kas iesaistīti bērna novērtēšanā un atbalsta sniegšanā) iesaistāmi jaunajā sistēmā, ieskaitot:
 - vai ģimenes ārstiem jābūt NPAIS lietotājiem un jāredz informācija par bērnu, vai arī no viņiem tikai jāsaņem konkrēta informācija/signāli caur e-veselības platformu (piemēram, ģimenes ārsts, attiecīgajā e-veselības sadaļā veicot atzīmi, ziņotu par potenciālu vardarbības risku vai identificētiem vecāku aprūpes un bērna attīstības riskiem);

- vai un kāda veida veselības speciālistu veiktie bērna novērtējumi (sevišķi tas attiecas uz svarīgākajiem bērnu tiesību aizsardzības procesu ietvariem) atspoguļojami sistēmā;
 - kad bērnam tiek izstrādāts atbalsta plāns, ko realizē vairākas iestādes, kāda un cik lielā apjomā ir veselības jomas atbalsta sniedzēju loma minētā plāna izstrādē un kāda informācija no veselības jomas atbalsta sniedzējiem (ieskaitot ārstniecības personas skolās) NPAIS nonāktu.
- 2) Nolūkā veidot visu valsti aptverošu agrīno risku identifikācijas sistēmu noteikt, ar kādiem veselības jomas datiem nepieciešama apmaiņa, (detalizētāk 5. nodaļas 2.1. sadaļā) un salāgotu to ar esošajiem veselības sektora novērtējumiem. Jāvērtē arī, kādu informāciju par bērnu veselības jomas speciālistiem būtu jāredz, lai varētu sniegt efektīvāku atbalstu (piemēram, informāciju par bērna pagātņi, citu veiktajiem risku u.c. novērtējumiem – kad veikts, kurš veica, kādi bija ieteikumi un kāda bija intervenču efektivitāte).
- 3) Izvērtēt, kāda veida analītiku par bērnu vajadzībām nepieciešams redzēt Veselības ministrijai un BKUS pārvaldības līmenī.

KĀ TĀLĀK ATTĪSTĪT SISTĒMAS PROTOTIPU

- Pievienot veselības jomas lietotājus.
- Riska kopskata sadaļā pievienot informāciju no veselības sektora (gan ģimenes ārstiem, gan speciālistiem).
- Izveidot automātisku informācijas apmaiņu starp e-veselību un NPAIS.

4. VIRZIENS: SKAIDRĪBA PAR BĒRNU TIESĪBU SISTĒMAS ARHITEKTŪRU

Šobrīd norisinās plašākas diskusijas par bērnu tiesību sistēmas institucionālo arhitektūru, un tā būtiski ietekmēs visas darba plūsmas, kā arī jautājumus par to, kura iestāde būs NPAIS attīstītājs un uzturētājs. Svarīgākie jautājumi ietver:

- bāriņtiesu un sociālo dienestu lomu un funkciju sadalījumu;
- potenciālu bāriņtiesu pāreja uz BARIS lietvedības sistēmu;
- PKC attīstīto un no jauna veidoto bērnu un ģimenes atbalsta dienestu un tā uzdevumus (kļūstot vienam no jaunā NPAIS lietotājiem);
- VBTAI funkcijas.

Attīstoties bērnu tiesību sistēmas institucionālajai arhitektūrai, ir neskaidrības par NPAIS piederību.

Neskaidrība par to rada būtiskus riskus, ka netiks realizētas ambiciozās saturiskās rīcībpolitikas pārmaiņas un netiks nodrošināti resursi (ieskaitot finansējumu) NPAIS attīstībai.

Lai panāktu NPAIS stratēģisko mērķu sasniegšanu periodā, kamēr notiek būtiskas pārmaiņas bērnu tiesību sistēmas institucionālajā arhitektūrā, iesakām sadalīt NPAIS attīstību un definētos atbildīgos divos pamata blokos:

- Īpašnieks (un līdz ar to – atbildība) pārmaiņu vadības procesam līdz 2024. gadam.
- Īpašnieks (un līdz ar to – atbildība) pārvaldības procesam pēc 2024. gada.

Ņemot vērā nepieciešamās pārmaiņas starpinstitucionālajā sadarbībā un pieejā, mūsu skatījumā politiskais lēmums par atbildīgajiem (pārmaiņu procesa un pārvaldības aspektā) jāpieņem valdībā.

6

SISTĒMAS TURPMĀKĀ ATTĪSTĪBA

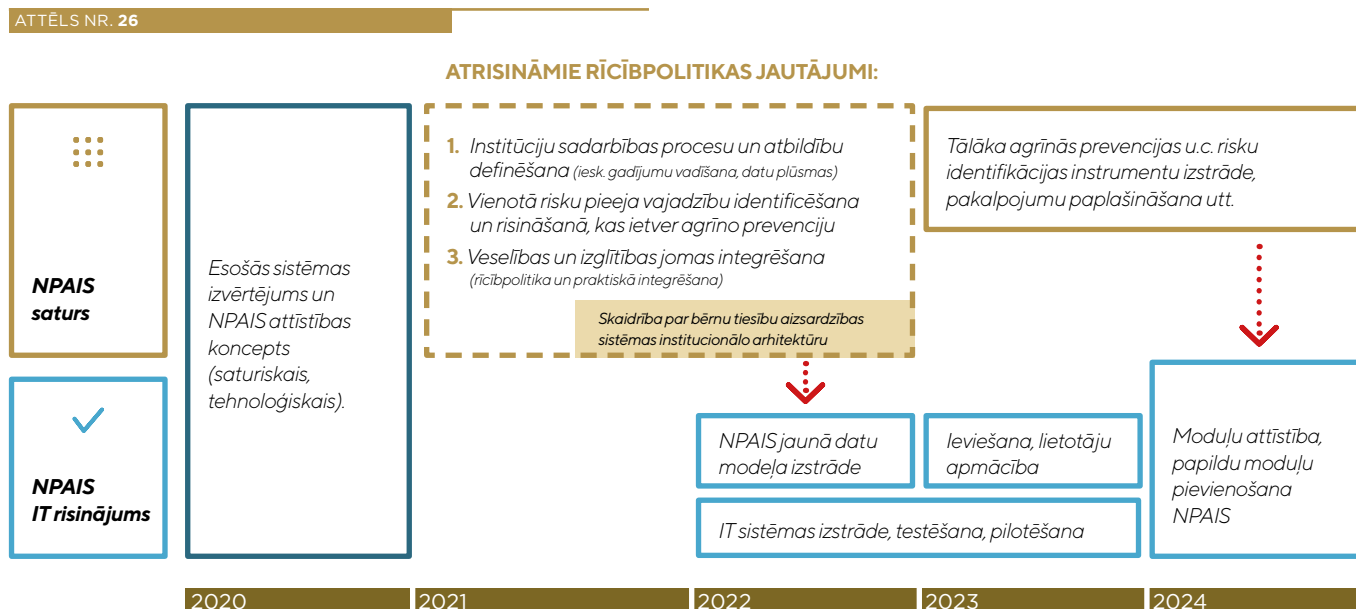
- Sistēmas turpmākā attīstība ir dalāma divos būtiskos posmos:
- > Sistēmas satura izstrāde, tajā skaitā būtisko izmaiņu veikšana bērnu tiesību aizsardzības sistēmā;
- > Informācijas sistēmas izstrāde, testēšana un ieviešana.

Lai nodrošinātu visu vajadzību iekļaušanu, satura izstrādei un informācijas sistēmas prasību definēšanas posmiem ir jānotiek paralēli.

Jaunajai NPAIS sistēmai pilnībā būtu jāstrādā 2024. gadā.

Jaunā NPAIS turpmākajā attīstībā ir divas galvenās darba plūsmas: pirmkārt, jārisina rīcībpolitikas jautājumi, un, otrkārt, jāizveido detalizētā informācijas sistēmas arhitektūra. Attīstības secība un soļi ir parādīti attēlā (skat. attēls Nr. 26).

NPAIS TURPMĀKĀS ATTĪSTĪBAS SECĪBA.

Avots: PLECS, 2020

1. RĪCĪBPOLITIKAS LĒMUMU PIENĒMŠANA.

Risināmos rīcībpolitikas jautājumus detalizēti raksturojām iepriekšējās nodaļās, tomēr vēlamies vēlreiz uzsvērt, ka bez šīm pārmaiņām NPAIS attīstība izvirzītos mērķus nerasniegs. Rīcībpolitikas virzienu iekļaušanu “Bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādnēs 2021. – 2027. gadam” uzskatām par būtisku priekšnoteikumu turpmākajai sistēmas virzībai.

2. INFORMĀCIJAS SISTĒMAS IZSTRĀDE UN IEVIEŠANA.

Informācijas sistēmas izstrādes un ieviešanas būtiskākie posmi ietver prasību definēšanu, iepirkumu procesu, sistēmas izveidi un testēšanu, un lietotāju apmācību un sistēmas ieviešanu.

Pirmais nozīmīgais solis turpmākajā sistēmas attīstībā ir prasību definēšana tālāk minētajās jomās: funkcionālās prasības (biznesa prasības, sistēmas prasības, programmatūras prasības), veiktspējas prasības, lietojamības prasības, saskarņu prasības (būtiskākie arhitektūras elementi, datu apmaiņas saskarnes), uzticamības prasības (pieejamība, drošība, darbības nepārtrauktība, audītācijas prasības) un uzturamības prasības (VARAM, 2017).

Ideju un koncepciju līmenī šajā dokumentā un pielikumos jau raksturojām galvenos sistēmas nosacījumus, tomēr, tā kā vairāki procesu un atbildības aspekti bērnu tiesību aizsardzības jomā vēl nav skaidri noteikti, tad detalizēta prasību definēšana iepirkuma vajadzībām būtu veicama paralēli ar tālāko rīcībpolitikas risinājumu izstrādi.

No laika plānošanas viedokļa uzskatām, ka sistēma varētu sākt pilnībā darboties 2024. gada sākumā.

BIBLIOGRĀFIJA

- Brown, T. (2008). Design Thinking. *Harvard Business Review*.
- NESTA. (2011). *Prototyping in Public Services: An introduction to using prototyping in the development of public services*.
- Labklājības ministrija. (2020. gada 15. 06). Informatīvais ziņojums "Par bērnu tiesību aizsardzības sistēmas pilnveidi". Ielādēts 2020 no <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40488798>
- Pārresoru koordinācijas centrs. (2019). *Konceptuālais ziņojums "Starpnozaru sadarbības un atbalsta sistēmas pilnveide bērnu attīstības, uzvedības un psihisko traucējumu veidošanās risku mazināšanai"*. Ielādēts no <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40476836>
- ANO. (1989). *Bērnu tiesību konvencija*. Ielādēts no <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1150>
- Clark, H., Coll-Seck, A. M., Banerjee, A., Peterson, S., Dalglis, S. L., Ameratunga, S., . . . G. (2020. gada February). A future for the world's children? A WHO–UNICEF–Lancet Commission. *The Lancet*, 395.
- Latvijas Republikas tiesībsargs. (2018). *Atzinums pārbaudes lietā Nr. 2017-42-27K "Par Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmu"*.
- Pārresoru koordinācijas centrs. (29.09.2020.). *Prezentācija Saeimas Sociālo un darba lietu komisijā "Pedagoģiski psiholoģiskā atbalsta dienests"*.
- LR Valsts kontrole. (29.03.2019.). *Revīzijas ziņojums "Atņemtā bērība. Ikvienam bērnam ir tiesības uzaugt ģimenē"*.
- Kronberga, I., Sīle, S., Litvins, G., & Zavackis, A. (2019). *Starpinstitūciju sadarbība bērnu tiesību aizsardzībā*. Latvijas tiesnešu mācību centrs.
- VARAM. (2017. gada 1. decembris). *IKT arhitektūras vadlīnijas - IT risinājumu sadarbības specifikācijas vadlīnijas*.
- leM IC. (2020. gada 8. decembris). *Rakstiska atbilde uz 2020. gada 3. decembrī uzdotajiem jautājumiem*.
- Ministru kabinets. (2014. gada 25. marts). *Noteikumi Nr. 157 "Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmas noteikumi"*. Ielādēts no <https://likumi.lv/doc.php?id=265255>
- Lancashire Safeguarding Boards. (2018. gada October). *Lancashire Continuum of Need and Thresholds Guidance*.
- SPKC. (2019). *Veselības statistikas datubāze*. Ielādēts no Ģimenes ārstu skaits Latvijā: https://statistika.spkc.gov.lv/pxweb/lv/Health/Health__Veselibas_aprupes_resursi/RES010_Arsti_pa_spec_260620.px/

PIELIKUMI

1. pielikums – Riska izvērtējumu pētījums
2. pielikums – NPAS tehniskais izvērtējums
3. pielikums – Prototipa testēšanas ziņojums